

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Markéta Bendlová

Jindřich Šolc a jeho činnost v čele pražské obecní samosprávy

Jindřich Šolc and his activity at the head of the Prague municipal government

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Luboš Velek, Ph.D.

Na tomto místě bych chtěla upřímně poděkovat PhDr. Luboši Velkovi, Ph.D. za připomínky a vedení diplomové práce. Mé poděkování patří také PhDr. Haně Svatošové, Mgr. Vlastě Měšťánkové a prom. historikovi Karolu Bílkovi, kteří mi poskytli cenné rady. Děkuji také své rodině za trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. prosince 2014

Podpis:

Abstrakt

Cílem předkládané diplomové práce je prostřednictvím pražského starosty Jindřicha Šolce zmapovat poměry panující na staroměstské radnici mezi lety 1887 a 1893. Úvodní pasáže se zabývají rozvojem hlavního města Království českého ve druhé polovině devatenáctého století a osobním i veřejným životem Jindřicha Šolce. Hlavní pozornost je soustředěna na práci s pramenným materiálem uloženým v Archivu hlavního města Prahy a dobovým tiskem reflektujícím každodenní dění. Pojednání klade důraz na rozbor událostí vzbuzujících zájem veřejnosti a usiluje o vytyčení nejpálčivějších problémů i nejvýznamnějších úspěchů tehdejší samosprávy. Líčí starostův ne zcela běžný nástup do úřadu a na příkladu dvou afér se snaží poukázat na jeho nelehké postavení. Sleduje realizaci vybraných obecních podniků, zachycuje obtíže spojené s jazykovou otázkou a zkoumá vývoj vztahů mezi staročeskou většinou a mladočeskou opozicí. Přibližuje průběh volebních bojů vedoucích k odchodu Jindřicha Šolce z komunální politiky a uzavření radničního kompromisu, který zajistil Národní straně svobodomyšlné výraznější zastoupení v městské radě.

Klíčová slova:

Jindřich Šolc, Praha, obecní samospráva, starosta, sbor obecních starších, městská rada, staroměstská radnice, staročeši, mladočeši

Abstract

The aim of this thesis is to map the situation at the Prague City Hall between 1887 and 1893 during the governance of mayor Jindřich Šolc. The introduction deals with the development of the capital city of the Kingdom of Bohemia in the second half of the nineteenth century, and personal and public life of Jindřich Šolc. The thesis is based on materials of Prague City Archives and contemporary press reflecting actual events. It analyses the events of public interest and tries to describe the crucial problems and the greatest achievements of the local government of that time. It depicts the mayor's unusual start of his office, and on the example of two scandals it tries to show his complicated position. It monitors the implementation of particular municipal projects, shows the difficulties associated with the language issues and focuses on the relations between the Old Czechs' majority and the Young Czechs' opposition. It describes in detail the process of election battles that resulted into Jindřich Šolc leaving the local politics, followed by concluding of the town hall compromising agreement, ensuring the National Liberal Party (Young Czechs) stronger representation in the city council.

Key words:

Jindřich Šolc, Prague, local municipality, mayor, board of aldermen, city council, Prague City Hall, Old Czechs, Young Czechs

OBSAH

1. Úvod	8
1.1 Rozbor pramenů	9
1.2 Rozbor literatury	12
2. Praha ve druhé polovině devatenáctého století.....	17
2.1 Systém pražské obecní samosprávy	17
2.2 Postupný rozvoj města	19
3. Životní osudy Jindřicha Šolce.....	24
3.1 Soukromý život	24
3.2 Veřejný život.....	32
4. Nástup Jindřicha Šolce do čela pražské obecní samosprávy	40
4.1 Okolnosti volby	41
4.2 Slavnostní instalace	44
5. Aféry spojené s Jindřichem Šolcem	47
5.1 Kösslerova aféra.....	47
5.2 Akcie tiskařského družstva Politik.....	51
6. Vybrané obecní podniky	54
6.1 Nová plynárna v Holešovicích	54
6.2 Knihovna Akademického čtenářského spolku	60
6.2.1 Rozpuštění spolku	61
6.2.2 Spolkový majetek	63
6.2.3 Slavia, nový Akademický čtenářský spolek a pražská obec	65
6.2.4 Spolková knihovna a obecní čítárna.....	67
6.3 Velká povodeň a Karlův most.....	70
6.4 Svatováclavská trestnice	75
7. Jazyková otázka	80
7.1 Jazykové návrhy Jindřicha Šolce	81
7.2 Jazykové spory na staroměstské radnici	84
7.2.1 Nápis na pohořeleckých kasárnách	86
7.2.2 České nárožní tabulky	88
7.2.3 Urážka Josefa Heinricha.....	90
7.3 Jazykové spisy Jindřicha Šolce	92
8. Boj o moc na staroměstské radnici.....	96
8.1 Období od roku 1890 do roku 1892	98
8.1.1 Znovuzvolení Jindřicha Šolce	99
8.1.2 Volby do říšské rady	102
8.1.3 Mladočeské úsilí o výraznější zastoupení v městské radě	103
8.2 Rok 1893	106
8.2.1 Výročí královského reskriptu z roku 1871	107
8.2.2 Obecní doplňovací volby	108
8.2.3 Vypršení funkčního období Jindřicha Šolce	110
8.2.4 Neúspěšná jednávání o přerozdělení sil	111
8.2.5 Volba náměstků a nezdar kandidatury Jindřicha Šolce.....	113
8.2.6 Uzavření kompromisu a volba nového starosty	116
9. Závěr	118
10. Seznam pramenů a literatury	121
11. Seznam příloh.....	130

Seznam zkratk

AMP	Archiv hlavního města Prahy
ANM	Archiv Národního muzea
ČČH	Český časopis historický
ČM	České místodržitelství Praha – všeobecné
ČMM	Časopis Matice moravské
ČsČH	Československý časopis historický
LA PNP	Literární archiv Památníku národního písemnictví
MHMP I.	Magistrát hlavního města Prahy I.
NA	Národní archiv
PM	České místodržitelství Praha – prezídium
PP	Policejního ředitelství Praha I. – prezídium
PŘ	Policejní ředitelství Praha I. – všeobecná registratura
PSH	Pražský sborník historický
ZŠS	Zpravodaj Šrámkovy Sobotky

1. Úvod

Předkládaná diplomová práce je příspěvkem k novějším dějinám hlavního města Království českého, které se v průběhu devatenáctého století proměnilo v důležité kulturní, politické a hospodářské centrum. Prostřednictvím starosty Jindřicha Šolce se snaží nahlédnout do zákulisí staroměstské radnice, odhalit nejpálčivější problémy, vytyčit nejvýznamnější úspěchy i objasnit vztahy panující mezi staročeskou většinou a mladočeskou menšinou.

Na jejím počátku stál rozhovor s PhDr. Hanou Svatošovou a PhDr. Lubošem Velkem, Ph.D., kteří shrnuli dosavadní výzkum a upozornili na řadu neprobádaných míst. Jedním z možných témat se stala právě osobnost Jindřicha Šolce žijící mezi lety 1841 a 1916. Tento absolvent jičínského gymnázia přišel do styku s Prahou během vysokoškolských studií práv a navzdory silným poutům k rodné Sobotce se zde natrvalo usadil. Píle, pracovitost a příslušnost ke staročeské straně ho vynesly až do nejvyšších pater místní komunální politiky. Pronikl na půdu sboru obecních starších, zasedal v městské radě, vykonával post náměstka Ferdinanda Vališe a po jeho náhlé smrti se postavil do čela obce.

Hlavním předmětem studia bylo období mezi lety 1887 a 1893, ale opomenuty nezůstaly ani širší souvislosti. Úvodní pasáže charakterizují prostředí, ve kterém starosta působil. Líčí poměry panující v Praze ve druhé polovině devatenáctého století, vysvětlují systém zdejší samosprávy, upozorňují na nejdůležitější události ovlivňující chod města a sledují modernizační tendence. Zabývají se osobním životem Jindřicha Šolce a rozkrývají rodinné zázemí, zájmy, studia, společenské styky i kariéru. Hledají možné pohnutky, které ho vedly ke vstupu do komunální politiky a nastiňují jeho předpoklady pro zvládnutí náročného úkolu.

Následuje samotné jádro práce zkoumající činnost Jindřicha Šolce v čele města. Po načrtnutí poměrně rychlého politického postupu je pozornost soustředěna na ne zcela tradiční nástup do funkce. Rozebírány jsou okolnosti skonu Ferdinanda Vališe, výsledek voleb a průběh slavnostní instalace. Na příkladu dvou afér je naznačeno nelehké postavení prvního muže pražské samosprávy, kterého kritizovali mladočeští odpůrci nejen za činnost na radnici, ale také za zneužívání pravomocí ve prospěch soukromých zájmů.

Další kapitolu tvoří rozbor nejdůležitějších obecních podniků zaplňujících stránky novin a přispívajících k rozvoji města. Jedná se ovšem o pouhý zlomek tehdejšího dění, protože celkové zmapování by vyžadovalo daleko větší prostor, než poskytuje rozsah diplomové práce. Nicméně při výběru jednotlivých počinů byl kladen důraz na reprezentativnost vzorku, jehož prostřednictvím má být ukázáno alespoň nejzákladnější

směrování úsilí o vytvoření dobře fungujícího velkoměsta. Pozornost je věnována problematice rozšiřování energetických zdrojů (nová plynárna v Holešovicích), podpoře kulturního života (knihovna bývalého Akademického čtenářského spolku a obecní čítárna), hledání stavebních prostor a očištění města (Svatováclavská trestnice) i způsobu řešení neočekávané přírodní pohromy (povodeň roku 1890). Zřícený Karlův most představoval nejen starobylou historickou památku a symbol českého národa, ale také komunikační cestu spojující Staré Město s Malou Stranou.

Opomenuta nezůstala ani jazyková otázka, která patřila mezi nejožehavější problémy. Navíc spadala do okruhu zájmů Jindřicha Šolce a přiměla ho hned k několika výstupům na zemském sněmu. S problematikou se často setkával i během vykonávání starostenského postu, kdy musel čelit celé řadě útoků obviňujících ho z upřednostňování němčiny i německého školství a nedostatku vlasteneckého citu. Kromě toho se tématem zabýval i na teoretické úrovni a sepsal dvě pojednání obhajující jednání Národní strany.

Poslední kapitola sleduje dopad „velké“ politiky na staroměstskou radnici, kde začaly být ohrožovány dosud pevné staročeské pozice. Mladočeši postupně získávali větší podporu voličstva a snažili se zaujmout výraznější roli v samosprávných orgánech. Spory vyvrcholily během starostenské volby roku 1893, kdy Jindřich Šolc neobdržel potřebnou nadpoloviční většinu hlasů. Práce se snaží určit tehdejší rozdělení sil a upozorňuje na rozvratné sklony, které se objevily mezi staročesky smýšlejícími obecními staršími. Několik zastupitelů přestalo považovat činnost Jindřicha Šolce za přijatelnou a raději se vzdalo hlasovacího práva nebo podpořilo opozici. Napjatá situace se nakonec vyřešila odchodem bývalého starosty z pražské komunální politiky a uzavřením kompromisu. Novou hlavou města se stal Čeněk Gregor, jenž zaujal daleko smířlivější postoj k radniční menšině.

1.1 Rozbor pramenů

Nejzávažnější překážku při sestavování předkládané diplomové práce představoval nedostatek archivních pramenů osobní povahy, protože Jindřich Šolc nezanechal žádné deníky, životopisy, paměti ani vzpomínky. K dispozici je pouze zlomek dochované korespondence, který ovšem nemá potřebnou vypovídající hodnotu. Studium bylo odkázáno na noviny, časopisy, almanachy, memoáry a dopisy příbuzných i přátel.

Základní životopisná data poskytují dobové encyklopedie, slovníky, jubilejní články a nekrology. Podrobnější zprávy o dětství a rodinném zázemí lze získat především z vydaných pamětí Josefa Ladislava Turnovského, který se během líčení poměrů panujících v rodné

Sobotce neopomenul zmínit ani o osobě významného komunálního politika Aloise Šolce.¹ Navíc při příležitosti instalace pražského starosty Jindřicha Šolce publikoval v Hlasu národa oslavný článek, kde vzpomínal na společná léta strávená ve školních škamnách, události revolučního roku 1848 a snahy o povznesení soboteckého společenského života.²

Zlomkovité informace lze vytěžit z korespondence Jindřicha Šolce se sestrou Luisou Šolcovou, švagrem Františkem Věnceslavem Jeřábkem a přítelem Josefem Ladislavem Turnovským.³ Drobné zmínky obsahují také dopisy, které si posílala Luisa Šolcová se snoubencem Františkem Věnceslavem Jeřábkem. Pocházejí především z první poloviny šedesátých let devatenáctého století, kdy Luisa bydlela u rodičů a František v Praze.⁴ Údaje o manželce a potomcích poskytují pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství a soupis obyvatelstva vedený popisným referátem Magistrátu hlavního města Prahy.⁵ Přínosné jsou také publikace ze sjezdů soboteckých rodáků a vzpomínky syna Zdeňka Šolce otištěné v Pojizerských listech.⁶

V početnějším množství se zachovaly dokumenty spojené se vzděláním a kariérou nacházející se ve čtvrtém oddělení Sbírký papírových listin Archivu hlavního města Prahy.⁷ Jedná se o jeden karton, který obsahuje například vysvědčení z hlavní jičínské školy a gymnázia, vysokoškolský index pražské právnické fakulty, doklady potvrzující absolvování praxe, koncept instalačního projevu z roku 1887, harmonogram uvedení do starostenského úřadu a novinové výstřižky. Poměrně velkou část pozůstalosti tvoří dopisy, telegramy a navštívenky vztahující se k sedmdesátým narozeninám. Příbuzní, přátelé i představitelé spolků a institucí zdůrazňovali zásluhy Jindřicha Šolce a připomínali jeho činnost v čele obce, vědeckou práci a aktivity v rámci staročeské strany. Zasláná blahopřání svědčí o věhlasu bývalého starosty, jehož jméno neupadlo v zapomnění ani po odchodu z veřejného života.⁸

---

¹ Josef Ladislav TURNOVSKÝ, *Paměti starého vlastence*, Praha 1901; TÝŽ, *Z naší doby*, Praha 1884.

² TÝŽ, *Z mládí nového primátora*, *Hlas národa* ze dne 28. října 1887.

³ Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), fond Jindřich Šolc; fond František Věnceslav Jeřábek; fond Josef Ladislav Turnovský.

⁴ Tamtéž, fond František Věnceslav Jeřábek.

⁵ Zdroj: http://www.nacr.cz/C-fondy/digi_policejni_prihlasky.aspx, [staženo dne 9. listopadu 2014]; zdroj: <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=83>, [staženo dne 9. listopadu 2014].

⁶ Václav Jaromír ČERNÝ, *Památník soboteckých a okolních rodákův*, Jičín 1882; Gustav MAŠTÁLKA – Ladislav NOVÁK, *Na památku účastníkům 3. sjezdu rodáků a přátel města Sobotky a okolí 1906*, Sobotka 1906; Zdeněk ŠOLC, Jindřich Šolc ve vzpomínkách svých dětí, *Pojizerské listy. Časopis severočeského pohraničí* 56, č. 32, 1941, s. 1–2.

⁷ Archiv hlavního města Prahy (dále AMP), Sbírký papírových listin, sign. PPL IV-35125/1–184.

⁸ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/95–168.

Druhá část pozůstalosti se nalézá v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, kde je uložena společně s písemnostmi básníka Václava Šolce.⁹ Zahrnuje rukopis *Národnost' a její význam v životě veřejném II.*, poznámky a materiály k jazykové otázce, novinové i časopisové výstřižky, fotografie, navštívenky a zlomek přijaté korespondence. Několik odeslaných dopisů uchovávají fondy Františka Ladislava Riegra a Františka Adolfa Šuberta.¹⁰ Naopak se nedochovala korespondence s Karlem Mattušem, Antonínem Otakarem Zeithammerem (pouze v Národním archivu se nachází jeden list z roku 1888), Josefem Kalouskem ani Janem Podlipným.¹¹

Nejvíce pramenů se vztahuje k působení Jindřicha Šolce v čele pražské obecní samosprávy. Politické, kulturní a hospodářské dění reflektoval tisk, který je třeba rozlišovat podle stranické příslušnosti. Staročeské noviny Hlas národa i Národní politika se chovaly loajálně vůči radnici, hájily čest svých politických přátel a vyhýbaly se zveličování. Naopak mladočeské Národní listy si nenechaly ujít žádnou příležitost přinést podrobné informace o přešlapech staročeské většiny. Často se soustředily právě na starostu, kterého obviňovaly ze stranicství a podlézavosti úřadům. Postoje státních orgánů lze určit prostřednictvím fondů Národního archivu, kde se nacházejí spisy týkající se afér, obecních voleb i činnosti zastupitelstva.¹²

Průběh schůzí sboru obecních starších zachycovaly protokoly skládající se ze stručných výtahů a stenografických zápisů (z tohoto typu záznamů vycházejí všechny citace uvedené v diplomové práci). Zahrnovaly také česky a německy psané programy, prezenční listiny, návrhy městské rady, tištěné zprávy vypovídající o finančních plánech, uzavřených smlouvách a stavu obecních projektů. Protokoly nepřinášejí pouze nepřehledné množství údajů o chodu městské správy, ale také umožňují nahlédnout do zákulisí staroměstské radnice. Na základě jejich studia lze určit stanoviska jednotlivých obecních starších a rozkrýt vztahy panující mezi staročeskou většinou a mladočeskou opozicí.¹³

---

⁹ Václav Šolc byl bratrancem Jindřicha Šolce. Narodil se dne 23. prosince 1838 a zemřel dne 14. července 1871. Během krátkého života vydal jedinou básnickou sbírku nesoucí název *Prvosenky*. Jeho osudy se inspirovaly romány: Adam JIST, *Písničkář. Román o básníku Václavu Šolcovi*, Praha 1942; TÝŽ, *Pramen básnickovy síly*, Praha 1958; Jaroslav ŠULC, *Marnotratný syn*, Praha 1943. Vladimír FROST (red.), *Lexikon české literatury IV., svazek I.*, Praha 2008, heslo: Václav Šolc, s. 690–692.

¹⁰ Archiv Národního muzea (dále ANM), fond František Ladislav Rieger, kart. č. 58; LA PNP, fond František Adolf Šubert.

¹¹ LA PNP, fond Karel Mattuš; Národní archiv (dále NA), fond Drobné pozůstalosti – Antonín Otakar Zeithammer, kart. č. 52; LA PNP, fond Antonín Otakar Zeithammer; ANM, fond Josef Kalousek; AMP, fond Jan Podlipný.

¹² NA, fond České místodržitelství Praha – všeobecné (dále ČM); fond České místodržitelství Praha – prezídium (dále PM); fond Policejní ředitelství Praha I. – všeobecná registratura (dále PŘ), fond Policejní ředitelství Praha I. – prezídium (dále PP).

¹³ AMP, fond Magistrát hlavního města Prahy I. (dále MHMP I.), Protokoly schůzí sboru obecních starších.

Navíc jsou k dispozici Protokoly schůzí rady městské, které neobsahují již tiskopisné zápisy, ale pouze stručné záznamy. Kromě seznamů přítomných se v nich nachází různé výkazy (potřebných peněz, nákladů za vykonané práce, dodaných hmot, staviva, inventárních věcí pro obec pražskou, zaměstnaných dělníků, nákladů na potřeby v chudobinci sv. Bartoloměje a chudobinci sv. Vojtěcha, chorých chorobince na Karlově, potřeb správy Pražské vychovatelny v Libni, uvězněných osob, příjmů z mostů, vkladů a výplat městské spořitelny...).¹⁴

Důležitý zdroj představují *Statistické knížky*, *Administrační zprávy* a *Almanachy* vydávané Statistickou komisí královského hlavního města Prahy a spojených obcí, kterou zřídila roku 1870 městská rada.¹⁵ Statistické knížky poskytují informace o počasí, demografickém vývoji, vlastnických poměrech, hospodářství, daních, kultuře, dopravě a sociálních záležitostech. Administrační zprávy poměrně podrobně popisovaly úpravy hranic, stav obecního hospodaření, výsledky voleb, složení a činnost samosprávných orgánů a průběh městských podniků. Sledovaly zásobování pitnou vodou, osvětlení, stavební záležitosti, silnice, kanalizaci, veřejnou bezpečnost, pohřbívání, chudinství, školství a vědecké ústavy. První Almanach královského hlavního města Prahy vyšel roku 1898 a navázal na *Obecní schematismus* z roku 1897 a každoroční přehledy zastupitelstva a úřednictva.¹⁶

Další možnosti studia přináší propojení obecní samosprávy se samosprávou zemskou, protože Jindřich Šolc zasedal na českém zemském sněmu a vykonával post náměstka nejvyššího maršálka. Snažil se přispět k vyřešení ožehavé jazykové otázky a hájit zájmy pražské obce. Základní pramen představují stenografické protokoly, které jsou zpřístupněny na webových stránkách Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky.¹⁷

1.2 Rozbor literatury

Výzkum obecní samosprávy a lokálních elit se v současné době stává předmětem zájmu mnoha českých historiků zabývajících se druhou polovinou devatenáctého století. Bádání o občanské společnosti zahrnuje mnoho proudů, které si často odporují. Shodují se ovšem na tom, „že vytvořením liberálního modelu obecní samosprávy byla především

¹⁴ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské.

¹⁵ *Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za léta 1869 až 1933*, Praha 1871–1937; *Administrační zpráva obce královského hlavního města Prahy a spojených s městskou statistickou komisí obcí sousedních: Karlína, Smíchova, Král. Vinohradů a Žižkova za léta 1885 až 1911*, Praha 1885–1919; *Almanach královského hlavního města Prahy za léta 1898 až 1939*, Praha 1898–1939.

¹⁶ *Obecní schematismus královského hlavního města Prahy na rok 1897. Dle stavu ze dne 30. ledna 1897*, Praha 1897; *Zastupitelstvo a úřednictvo královského hlavního města Prahy za léta 1882–1903*, Praha 1882–1903.

¹⁷ Zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>, [staženo dne 13. listopadu 2014].

*občanským vrstvám obyvatelstva českých zemí a vlastně celé západní poloviny habsburské říše dána významná platforma, na níž mohl být realizován či dokončen proces všestranné proměny poslušného poddaného v sebevědomého, o veřejných záležitostech kompetentně spolurozhodujícího občana.*¹⁸

Značnou inspiraci lze nalézt v německém prostředí, kde se téma stalo oblíbeným již v devadesátých letech dvacátého století. Největších úspěchů dosáhly tři vědecké skupiny: bielefeldská, frankfurtská a vídeňská. Hlavní představitel bielefeldského okruhu Jürgen Kocka pokládá za šířitele pokrokových myšlenek stát a vzdělané vrstvy, naopak Lothar Gall stojící v čele frankfurtského projektu považuje za rodiště liberalismu a občanské společnosti městské prostředí. Vídeňští autoři kolem Hannese Stekla a Petera Urbanitsche se věnovali především druhé polovině devatenáctého a počátku dvacátého století. Jejich projekt *Bürgertum in der Habsburgermonarchie* doložil odlišný vývoj občanské společnosti v habsburské monarchii a na území dnešního západního Německa.¹⁹

V České republice není výzkum institucionalizován a provádějí ho jednotliví badatelé podporovaní Grantovou agenturou České republiky a Grantovou agenturou Akademie věd. Přístupy frankfurtského projektu přijala tzv. moravská škola tvořená odborníky spojenými s Ostravskou a Masarykovou univerzitou.²⁰ Mezi její představitele patří Lukáš Fasora, Jiří Malíř a Pavel Kladiwa. Načrtnutí programu a cílů moravskoslezských historiků obsahuje studie *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850–1918*, kterou publikovali Lukáš Fasora a Pavel Kladiwa v Českém časopise historickém.²¹

Vyvrcholením spolupráce byla brněnská mezinárodní vědecká konference *Občanské elity a samospráva 1848–1918. Stav, metody a perspektivy bádání* uskutečněná v rámci grantového úkolu *Elita občanských vrstev velkoměsta v kontextu společenské a technické modernizace 1850–1914 (na příkladu města Brna)*. Výstupem se stal sborník *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948* shrnující závěry dvou desítek českých i zahraničních historiků a publikace *Svobodný občan ve svobodné obci?*²²

Metodika práce tzv. moravské školy vychází z postupů německých a rakouských badatelů, které se z důvodu odlišného pramenného materiálu musí přizpůsobit českému prostředí. Nejdůležitější je metoda kolektivního biogramu usilující o zužitkování co nejširší

¹⁸ Lukáš FASORA, *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*, Brno 2007, s. 1.

¹⁹ L. FASORA – Jiří HANUŠ – Jiří MALÍŘ (edd.), *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*, Brno 2006, s. 12–13.

²⁰ *Tamtéž*, s. 11.

²¹ L. FASORA – Pavel KLADIWA, *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850–1918. Koncept a dílčí výsledky výzkumu*, Český časopis historický 102 (dále ČČH), 2004, s. 796–826.

²² L. FASORA – J. HANUŠ – J. MALÍŘ (edd.), *Občanské elity*, s. 5.

škály archiválií. „Snažíme se využít všech dostupných pramenů, jednak abychom získali v maximální možné míře informace o jedincích, kteří komunální politiku spoluvytvářeli (členové obecního výboru, nejvýznamnější podnikatelé, vysocí městští úředníci) a jednak abychom co nejplastičtěji zachytili a zhodnotili výsledek jejich činnosti, tj. obecní samosprávu.“²³

Druhé centrum výzkumu se vytvořilo v Praze, kde historici analyzují politický život a rozkrývají souvislosti mezi zdejší samosprávou a českým státoprávním úsilím. Zaměřují se na problematiku národního sebeurčení a obrození Čechů v rámci habsburské monarchie. Jejich přístup je více narativní a blíží se bielefeldské škole.²⁴ V minulosti se pražské obecní samosprávě věnoval Vojtěch Kraus, Václav Vojtíšek a Miloš Kratochvíl.²⁵ V současné době o ní píší badatelé soustředění kolem Archivu hlavního města Prahy. Václav Ledvinka a Jiří Pešek vydali knihu nesoucí název *Praha*.²⁶ Roku 2000 se uskutečnila výstava o pražské obecní samosprávě a s ní související konference.²⁷ Tématem se zabývá také Hana Svatošová, z jejíchž prací lze uvést například studie *Slavnostní instalace pražského starosty v letech 1784–1949, Podíl zastupitelstva města Prahy na jubilejní výstavě roku 1891 a „Zlatá slovanská Praha“*.²⁸ Dalšími představiteli jsou Jiří Klabouch, Jiří Kořalka a Jan Vobořil pojednávající o Libni a Karlíně.²⁹ Německou společnost v Praze analyzoval Garry Cohen v knize *Němci v Praze 1861–1914*.³⁰

---

²³ Tamtéž, s. 22.

²⁴ L. FASORA, *Svobodný občan*, s. 21–22.

²⁵ Vojtěch KRAUS, *Dějiny obecní správy král. hlav. města Prahy za léta 1860–1880*, Praha 1903; Václav VOJTÍŠEK, *O vývoji samosprávy pražských měst*, Praha 1927; Miloš KRATOCHVÍL, *O vývoji městské správy pražské od roku 1848*, Praha 1936.

²⁶ Václav LEDVINKA – Jiří PEŠEK, *Praha*, Praha 2000; J. PEŠEK, *Od aglomerace k velkoměstu. Praha a středoevropské metropole 1850–1920*, Praha 1999.

²⁷ V. LEDVINKA a kol., *Osm století pražské samosprávy. Výstava o vývoji pražské městské správy od 13. století do roku 2000, Glam-Gallasův palác 4. května – 6. července 2000. Průvodce výstavou*, Praha 2000; V. LEDVINKA – J. PEŠEK – Olga FEJTOVÁ (edd.), *Osm století pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 16. a 17. května 2000 u příležitosti výstavy Osm století pražské samosprávy (Clam-Gallasův palác 4. května – 6. července 2000) v rámci akcí Praha – evropské město kultury 2000*, Praha 2002.

²⁸ Hana SVATOŠOVÁ, *Slavnostní instalace pražského starosty v letech 1784–1949*, Documenta pragensia 12, 1995, s. 229–245; TÁŽ, *Podíl zastupitelstva města Prahy na jubilejní výstavě roku 1891*, Documenta pragensia 12, 1995, s. 393–405; TÁŽ, „Zlatá slovanská Praha“. Slovanství ve slovech a skutcích pražské obecní samosprávy 1880–1914, in: „Slavme slavně slávu Slávův slavných“. Slovanství a česká kultura 19. století. Zdeněk HOJDA – Marta OTTLOVÁ – Roman PRAHL (edd.), Praha 2006, s. 160–171.

²⁹ Jiří KLABOUC, *Die Gemeindeselbstverwaltung in Österreich 1848–1914*, Vídeň 1968; Jiří KOŘALKA, *Kulturně aktivní vrstvy české maloměstské společnosti v druhé polovině 19. století na příkladu Tábora*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 337–341; Jan VOBOŘIL, *Porovnání pozic karlínské a libeňské komunální elity při jednání o spojení obcí s Prahou*, *Pražský sborník historický* 37 (dále PSH), 2009, s. 255–288.

³⁰ Garry COHEN, *Němci v Praze 1861–1914*, Praha 2000.

Zvláštní badatelský směr představuje výzkum okresní samosprávy sledující střetávání lokálních elit venkovských obcí a maloměst s velkostatkářskými rodinami. Vesnice a města s malým počtem obyvatel poskytují přiměřené množství pramenů, na jejichž základě lze zachytit problematiku přijímání a odmítání modernizačních změn.³¹ Nejvýznamnějšími výstupy jsou publikace *Zlatý věk české samosprávy* od Milana Hlavačky a kniha *Obecní majetek v Čechách 1848–1938* od Jiřího Šouši.³²

V posledních letech se zvyšuje také zájem o systematické zmapování vývoje českých měst. Nakladatelství Lidové noviny založilo ediční řadu *Dějiny českých, moravských a slezských měst*, ve které vydává populárně-naučné knihy. Cílem je zpracovat dostupné archivní prameny, přezkoumat závěry již vydaných studií a seznámit veřejnost se směřováním soudobého regionálního bádání.³³ Dosud vyšly dějiny Žatce, Náchoda, Plzně, Loun, Opavy, Berouna, Klatov, Mělníka, Jihlavy, Nového Jičína, Rokycan, Ostravy, Duchcova, Mikulova a Pelhřimova. Výzkum Brna provádí Lukáš Fasora a o Ostravě píše Pavel Kladiwa.³⁴ Jednotlivými městy se zabývá také řada závěrečných vysokoškolských prací.³⁵

Náležitá pozornost se dosud nevěnovala problematice mužů stojících v čele pražské obecní samosprávy. Stručný přehled starostů zpracovala Táňa Jelínková, obecním volbám mezi lety 1882 a 1884 se věnoval Jiří Huska, osudy Jana Podlipného zachytila Adéla Heřmánková a životopis Čenka Gregora sestavila Lucie Radová.³⁶ Na okraji zájmu se nachází také osobnost starosty Jindřicha Šolce, které se dotýká pouze několik vzpomínkových statí vzniklých především u příležitosti životních jubileí. K padesátému výročí úmrtí publikovala článek Miluše Svobodová-Ladová, sto padesáté narozeniny připomenul Otto Urban a v roce

³¹ L. FASORA – J. HANUŠ – J. MALÍŘ (edd.), *Občanské elity*, s. 14.

³² Milan HLAVAČKA, *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862–1913*, Praha 2006; Jiří ŠOUŠA, *Obecní majetek v Čechách 1848–1938*, Praha 2009.

³³ *Nakladatelství Lidové noviny. Ediční plán 2014. Historie*, zdroj: <https://www.nln.cz/static/historie.pdf>, [staženo dne 10. listopadu 2014].

³⁴ L. FASORA, *Vztah komunálních elit k otázce modernizace obecní infrastruktury na příkladu brněnské aglomerace v letech 1880–1914*, in: K novověkým sociálním dějinám českých zemí VI. Sociální dějiny dnes, Jana ČECHUROVÁ – Jiří ŠTAIF (edd.), Praha 2004, s. 193–208; TÝŽ, *Správa města Brna v přechodu mezi „honoračním“ a „výkonovým“ typem v letech 1850–1905*, Časopis Matice moravské 123 (dále ČMM), č. 1, 2004, s. 77–91; TÝŽ, *Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851–1904*, ČČH 103, 2005, s. 354–381; P. KLADIWA, *Obecní výbor moravské Ostravy 1850–1913. Komunální samospráva průmyslového města a její představitelé*, Ostrava 2004; TÝŽ, *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914 I.–II.*, Ostrava 2007–2009.

³⁵ Ondřej TÁBORSKÝ, *Obecní samospráva v Pardubicích 1880–1914*, diplomová práce FF UK, Praha 2008; Josef DAVID, *Komunální elity v Pacově v letech 1848–1918*, diplomová práce FF JU, České Budějovice 2012.

³⁶ Táňa JELÍNKOVÁ, *Pražští primátoři (1784–1993)*, PSH 26, 1993, s. 103–137; Jiří HUSKA, *Pražské obecní volby v letech 1882–1885*, diplomová práce FF MU, Brno 2007; Adéla HEŘMÁNKOVÁ, *Typ veřejně činné pražské měšťanské rodiny na přelomu 19. a 20. století. Příklad Jana a Anny Podlipných*, diplomová práce FF UK, Praha 2011; Lucie RADOVÁ, *Pražský starosta Čeněk Gregor (1847–1917)*, diplomová práce PF UJEP, Ústí nad Labem 2005.

2009 vyšel medailonek od Václava Ledvinky.³⁷ O soboteckém rodákovi se zmiňuje ve svých pracích také Karol Bílek.³⁸

---

³⁷ Miluše SVOBODOVÁ-LADOVÁ, *JUDr. Jindřich Šolc jako primátor hlavního města Prahy*, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 3 (dále ZŠS), č. 2, 1966, s. 13–14; Otto URBAN, *JUDr. Jindřich Šolc*, ZŠS 28, č. 1, 1991, s. 6; V. LEDVINKA, *Purkmistři, starostové a primátoři sjednocené Prahy (od roku 1784 po současnost)*. *JUDr. Jindřich Šolc (starosta 1887–1893)*, Listy hlavního města Prahy 9, č. 7, 2009, s. 7.

³⁸ Karol BÍLEK, *Kdo je kdo v dějinách Sobotecka*, Sobotka 1995; TÝŽ a kol., *Malé dějiny Sobotecka*, Sobotka 2008; TÝŽ, *Archivář František Dvorský a Sobotka*, Sobotka 2010.

2. Praha ve druhé polovině devatenáctého století

2.1 Systém pražské obecní samosprávy

Ve druhé polovině devatenáctého století procházela česká společnost velkými změnami. Revoluční rok 1848 přinesl konec vrchnostenské správy, jejíž rozsáhlá agenda nemohla být z finančních důvodů přenesena na státní úřady. Řešením se stalo zavedení územní samosprávy a zapojení občanstva do veřejné správy. Tzv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení z března roku 1849 stanovilo, že „*základ swobodného státu jest obec swobodná*“.³⁹ Následující politické poměry neumožnily úplné uplatnění této zásady a samospráva se mohla zcela rozvinout teprve po pádu neoabsolutismu a přijetí Říjnového diplomu. Základem parlamentarismu a občanské společnosti se stala tzv. prosincová ústava z roku 1867 zaručující všeobecná občanská práva.⁴⁰

Roku 1861 došlo k zrušení starých stavovských výborů a správa zemských záležitostí přešla na nové zemské výbory. V čele devítičlenného českého zemského výboru stál nejvyšší zemský maršálek, sedmičlennému moravskému a čtyřčlennému slezskému zemskému výboru předsedali zemští hejtmani. Roku 1862 byl vydán rámcový říšský obecní zákon umožňující obnovit kromě místních obcí také obce okresní a krajské. Roku 1863 se obecního zřízení dočkalo Slezsko a o rok později také Morava a Čechy. Okresní samospráva fungovala pouze v Čechách a její nedostatečnou náhradou na Moravě i ve Slezsku byly okresní silniční výbory a starostenské sbory. V roce 1913 vzniklo Ústředí starostenských sborů a silničních výborů na Moravě, které mělo společné předsednictvo.⁴¹

Praha se s Libercem, Brnem, Olomoucí a Opavou stala statutárním městem a řídila se zvláštním obecním zřízením (tzv. statutem) ze dne 27. dubna 1850, které platilo bez větších změn až do zániku monarchie. Původně byla podřízena krajskému úřadu, ale od roku 1854 spadala přímo pod místodržitelství. „*A tím bylo zdůrazněno zvláštní postavení města, ač kromě titulu, často v pochybnost uváděného, bylo připraveno o všelike přednosti, které mu zajišťovala stará privilegia, zrušená proměnami doby.*“⁴² Nový obecní řád vypracovaný za spoluúčasti Alexandra Bacha upřednostňoval majetné konzervativní vrstvy a zajišťoval jim rozhodující vliv v zastupitelstvu. Volební právo měli kromě měšťanů pouze obecní příslušníci

³⁹ Prozatímní zákon obecní od 17. března 1849, Praha 1849, s. 5.

⁴⁰ Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003, s. 252–266.

⁴¹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost*, Praha 2005, s. 304–307.

⁴² V. VOJTÍŠEK, *O vývoji*, s. 86.

odvádějící pozemkovou daň ve výši osmi zlatých nebo patnáct zlatých důchodní daně.⁴³ Dodatek k obecnímu řádu ze dne 26. září 1883 snížil stanovenou hranici a připustil k urnám i tzv. pětizlatkové voliče. „*Ti, kteří platí nejméně pět zlatých rak. měny přímé daně z domu neb z pozemnosti, ježto leží v okršlku obecním, anebo ze živnosti neb výdělku, jež v okršlku obecním provozují, anebo kteří z jiného nějakého příjmu platí nejméně pět zlatých z daně z příjmu.*“⁴⁴

Poplatníci byli rozděleni do tří kurií, které dohromady odváděly třetinu daní a volily třetinu obecního výboru. Majetkový cenzus se netýkal jen příslušníků tzv. honorace (státních a zemských úředníků, nositelů akademických titulů, nadřazených a vyšších učitelů obecných škol, ředitelů a učitelů středních škol a vyšších učilišť). Do prvního sboru náleželi voliči odvádějící více než sto zlatých, do druhého honorace a ti, kteří platili dvacet až sto zlatých a do třetího patřili ostatní oprávnění voliči. „*Srovnáme-li data elaborátu konskripční komise, která sepsala k nastávající volbě oprávněné voliče, vidíme, že účinkem tohoto ustanovení volilo 900 oprávněných voličů I. třídy (v celé Praze) 30 zástupců, kterýžto počet byl volen též 2166 voliči II. třídy a dokonce 2851 voliči III. třídy.*“⁴⁵

Obecní záležitosti spravoval sbor obecních starších, městská rada a magistrát. Sbor obecních starších se skládal z devadesáti členů a ze svého středu volil starostu, náměstka a dvacetičtyřčlennou městskou radu. Jeho funkční období trvalo tři roky, ale každoročně odstupovala třetina zastupitelů. Uvolněná místa se zpravidla obsazovala na základě výsledků doplňovacích voleb probíhajících na podzim. „*Sbor starších obecních povolán k tomu jest v mezích zákonných, aby obec ve vykonávání práv i povinnosti její zastupoval, snášení v obci závazná činil a je dával vykonávati.*“⁴⁶

Kontroloval hospodaření, schvaloval rozpočet a zastupoval obec navenek. Pokud chtěl prodat majetek v hodnotě více než dva tisíce zlatých, musel žádat o povolení zemský sněm. Předpoklady k samostatné investiční politice byly vytvořeny teprve roku 1889, kdy došlo k zvýšení limitu na padesát tisíc zlatých.⁴⁷ V čele samosprávy stál starosta, kterého zastupoval nejprve jeden a později dva každoročně volení náměstci. Nového purkmistra musel potvrdit císař a teprve poté mohlo dojít k slavnostní instalaci a složení slibu do rukou místodržitele. Během tříletého úřadování předsedal schůzím sboru obecních starších a městské rady,

⁴³ V každé obci pobývali občané a tzv. přespšní. Mezi občany patřili obecní příslušníci s domovským právem a obecní společníci, kteří v obci vlastnili nemovitost nebo platili živnostenskou daň. Občané nesměli být z obce vykázáni a měli právo požádat o sociální podporu. Naopak přespšní nemohli počítat s žádnou z uvedených výhod, protože byli vyloučeni z obecního života. Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 300.

⁴⁴ *Obecní řád města Prahy daný dne 27. dubna 1850*, Praha 1885, s. 43.

⁴⁵ M. KRATOCHVÍL, *O vývoji*, s. 35–36.

⁴⁶ *Obecní řád*, s. 30.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 65.

podepisoval protokoly, odpovídal za činnost magistrátu, dohlížel na pokladny a jednal se státními orgány.⁴⁸

Členové městské rady vykonávali úřad tři roky a mohli se usnášet pouze v záležitostech nespádajících do pravomocí sboru obecních starších. Připravovali podklady pro jednání, sestavovali návrhy a kontrolovali účty. Výkonným orgánem pražského zastupitelstva byl magistrát, který zároveň obstarával politickou agendu první instance. Stát na něj přenesl pravomoci například v oblasti školství, náboženství, nadací, výběru daní, dohledu nad živnostmi a obchodem. Agendu vyřizovalo šest referátů (tržní, hospodářský, berní, popisný, školský a chudinský, zdravotní) a pomocné úřady (spisovna, podatelna, archiv).⁴⁹

Stavebními záležitostmi se zabýval stavební úřad a nově vzniklý hospodářský úřad. V souvislosti s postupným rozšiřováním působnosti magistrátu vznikaly nové referáty řešící přestupky trestního zákona nebo evidenci živnostenských knížek. Další povinnosti přineslo zřízení placeného hasičského sboru a městské policie.⁵⁰ Zvětšujícím se rozsahu městské správy odpovídaly nároky kladené na úředníky. „*Údové magistrátní, kteří práv povědomi jsou, musí k řízení věcí, jichž se dotýče za spůsobné uznání býti touž měrou, jakož ke vstoupení do služeb státní předepsáno jest, a nesmí vedle toho v žádném jiném služebném svazu býti.*“⁵¹

2.2 Postupný rozvoj města

Politické poměry panující v padesátých letech devatenáctého století znemožnily provedení nového obecního řádu a omezily význam samosprávných orgánů. V srpnu 1850 proběhly volby do sboru obecních starších, ve kterých zvítězila „strana středu“. Uplatnění cenzu způsobilo nárůst vlivu zámožných a převážnou německy mluvících měšťanů. V listopadu roku 1851 odstoupila třetina vylosovaných a místa byla obsazena na základě výsledků doplňovacích voleb. Jednalo se na dlouhou dobu o poslední akt tohoto druhu, protože císařský patent znemožnil konání dalších voleb. Roku 1854 ministerstvo vnitra

---

⁴⁸ M. KRATOCHVÍL, *O vývoji*, s. 36–37.

⁴⁹ Pavel BĚLINA a kol., *Dějiny Prahy II. Od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti*, Praha 1998, s. 147.

⁵⁰ *Tamtéž.*

⁵¹ *Obecní řád*, s. 25.

prodloužilo mandáty stávajícím zastupitelům a úbytek řešilo jmenování.⁵² Ve funkci purkmistra zůstal až do roku 1861 konzervativní Václav Vaňka.⁵³

Výsledkem byla malá účast na schůzích, kde se probíraly pouze nepodstatné záležitosti. „*V protokolech o zasedání sboru obecních starších spíše lze nalézt nové a nové důkazy loyality, když udělováno čestné měšťanství pražské ministerskému předsedovi Schwarzenbergovi (1851), krajskému presidentovi Mercandinovi (1852) a mimo jiné i proslulé trojici Bachovi, Mecsérymu a Sacher-Masochovi (1854).*“⁵⁴ Václav Vaňka prosadil snížení počtu radních potřebných k usnášení z dvanácti na čtyři. Sbor dokonce upustil od stenografických záznamů a zapisovatele najímal pouze v případě projednávání důležitých otázek.⁵⁵

Znovuzavedení normálního obecního zřízení umožnil až návrat ke konstitucionalismu. Obecních voleb v roce 1861 se zúčastnilo téměř devadesát procent oprávněných voličů a česká strana získala padesát dva zástupce. Od sedmdesátých let devatenáctého století Němci volby bojkotovali (výjimkou byl pouze Josefov a Malá Strana) a roku 1882 odešlo posledních pět představitelů. Oficiálním důvodem rezignace se stal instalační projev starosty Tomáše Černého,⁵⁶ který promluvil o městě jako o „zlaté slovanské Praze“. V následujících letech se potýkali s neúspěchy a do zastupitelstva se dostal pouze jejich jediný kandidát Ludvík Bendiener (1887–1888). Vrátili se až se vznikem republiky, kdy proběhly první všeobecné, přímé, rovné a tajné komunální volby.⁵⁷

Po porážce německého konzervativního měšťanstva převzali nově zvolení zastupitelé kontrolu nad městem a začali vystupovat daleko rozhodněji. Zjednodušili městskou správu a zavedli češtinu jako druhý úřední jazyk a jako vyučovací jazyk na městských farních a triviálních školách. Podporovali pořádání národních plesů, veřejných sokolských cvičení a jiných slavností.⁵⁸

⁵² M. KRATOCHVÍL, *O vývoji*, s. 51.

⁵³ Václav Vaňka (3. listopadu 1798 – 27. července 1872) se stal pražským purkmistrem roku 1848 a úřad vykonával až do roku 1861. Během jeho třináctiletého období došlo k vydání nového obecního řádu, připojení Josefova, otevření prvního českého gymnázia, postavení nemocnice Pod Petřínem a zřízení profesionálního hasičského sboru. T. JELÍNKOVÁ, *Pražští primátoři*, s. 109–110.

⁵⁴ M. KRATOCHVÍL, *O vývoji*, s. 53.

⁵⁵ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Praha*, s. 462.

⁵⁶ Advokát Tomáš Černý (16. srpna 1840 – 22. února 1909) stál v čele Prahy mezi lety 1882 a 1885. Upustil od užívání titulu purkmistr a prosadil český výraz starosta. Zasloužil se o připojení Vyšehradu a Holešovic-Buben, zakoupení Slovanského ostrova a sadů na Nebozízku, opravu Kamenného mostu, Pražské brány a staroměstské radnice. Soustředil kolem sebe skupinu osobností v literatuře označovanou pojmem „Černého radniční klan“, do kterého patřili například Ferdinand Vališ a Jindřich Šolc. T. JELÍNKOVÁ, *Pražští primátoři*, s. 115–117; V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Praha*, s. 495–499.

⁵⁷ V. LEDVINKA a kol., *Osm století*, s. 71–72.

⁵⁸ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Praha*, s. 469.

Roku 1866 propukla prusko-rakouská válka a Prahu opustilo nejen četnictvo a policie, ale i státní úředníci včetně vicemístodržitele Antonína Lažanského.⁵⁹ Vedení obce se ocitlo v rukou městské rady, která udržovala pořádek prostřednictvím ostrostřeleckých sborů, strážníků a hasičů. Zavedením veřejných prací snížila nezaměstnanost a zabránila sociálním nepokojům. Purkmistr Václav Bělský⁶⁰ obstál v náročné zkoušce a usměrnil průběh okupace.⁶¹ Po uzavření míru navštívil město císař, zrušil jeho pevnostní statut a slíbil náhradu válečných škod. Obec ovšem pozemky nezískala zadarmo, ale musela je odkoupit od vojenského eráru.⁶²

Nově založená městská statistická komise přišla na počátku sedmdesátých let devatenáctého století s myšlenkou rozšířit Prahu o vnitřní předměstí. Společně se Spolkem architektů a inženýrů království Českého navrhla vytvoření regulačního plánu a výstavbu muzea, univerzity, tržnice, jatek, dělnických bytů a jiných veřejných budov. Záměry se neuskutečnily a stavitelé se až do poloviny osmdesátých let museli spokojit pouze s uvolněnými hradebními pozemky.⁶³

Praha se od roku 1784 skládala ze čtyř měst (Starého Města, Nového Města, Malé Strany a Hradčan) spojených pod jeden magistrát. Roku 1850 se připojilo Židovské Město přejmenované na Josefov, roku 1883 následoval Vyšehrad a o rok později Holešovice-Bubny. Poslední částí přilehlou před vznikem republiky byla Libeň.⁶⁴ „*Včetně Josefova a pevnostního obvodu dosahovala katastrální výměra pouhých 800 hektarů. Teprve připojením Holešovic-Buben a Libně se zvětšil její administrativní obsah (nyní Praha I–VIII) na více než 2 tisíce hektarů.*“⁶⁵ Další rozšíření umožnil teprve zákon o Velké Praze uskutečněný roku 1922, kdy se k osmi stávajícím částem připojilo dalších třicet sedm měst a obcí.⁶⁶

Sedmdesátá léta devatenáctého století přinesla mohutný stavební a průmyslový rozvoj. Roku 1871 zahájila činnost pražská peněžní burza sídlící nejprve Na Příkopě a posléze v Hybernské ulici. Hospodářská prosperita umožnila zakládání nových bank a pojišťoven,

⁵⁹ Antonín Lažanský (21. srpna 1815 – 13. října 1883) působil nejprve jako dvorní rada při českém místodržitelství (1860–1864), poté jako vicemístodržitel (1865–1866) pověřený vedením místodržitelství pro Čechy. Alexandra ŠPIRITOVÁ, *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850–1918*, Praha 1993, s. 160.

⁶⁰ Václav Bělský (22. září 1818 – 22. května 1878) zastával purkmistrovský úřad mezi lety 1863 a 1867, kdy došlo k zjednodušení administrativy, založení obecní pojišťovny proti ohni, obnovení orloje, bourání hradeb a zavedení českého velení do městského ostrostřeleckého sboru. T. JELÍNKOVÁ, *Pražští primátoři*, s. 113–114.

⁶¹ Pruskou okupaci Prahy se zabývá bakalářská práce: Karolína KALECKÁ, *Reflexe války 1866 v Čechách v městském prostředí na příkladu Prahy*, bakalářská práce FF UK, Praha 2012.

⁶² M. KRATOCHVÍL, *O vývoji*, s. 75–76.

⁶³ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Praha 2000*, s. 483–485.

⁶⁴ M. KRATOCHVÍL, *O vývoji*, s. 82.

⁶⁵ P. BĚLINA a kol., *Dějiny*, s. 115.

⁶⁶ V. LEDVINKA a kol., *Osm století*, s. 74–76.

stavbu reprezentativních budov a rozšíření železniční sítě.⁶⁷ Krizová léta 1873 až 1875 řešila staroměstská radnice zavedením veřejných prací a opět zachránila město před sociálními nepokoji. Došlo k bourání hradeb a dostavbě železniční soustavy včetně vlakového nádraží na Těšnově. Od roku 1871 zabezpečovaly veřejnou dopravu omnibusy a o čtyři roky později se v ulicích objevila první koněspřežná tramvaj. Fungovala až do konce devadesátých let devatenáctého století, kdy ji obec vykoupila a elektrifikovala.⁶⁸

Praha začala lákat přistěhovalce, protože se stala průmyslovým střediskem s dostatkem pracovních příležitostí. „*Roku 1880 žilo mezi obyvatelstvem Prahy a čtyř vnitřních předměstí aglomerace (Smíchov, Královské Vinohrady, Žižkov, Karlín) jen 20,6% pražských domovských příslušníků, 74,4% osob se sem přistěhovalo z jiných obcí Čech, 3,6% obyvatel mělo domovskou příslušnost na Moravě nebo v jiných zemích mocnářství a 1,4% nových „Pražanů“ tvořili cizí státní příslušníci.*“⁶⁹

Změnám podléhalo také národnostní složení populace, protože většina příchozích pocházela z českého venkova a počet německy mluvících obyvatel se neustále zmenšoval. „*Jestliže roku 1880 žilo v pražské aglomeraci mezi 314 000 obyvatel 42 409 osob (13,5%), které se hlásily k německému jazyku, o dvacet let později jich bylo mezi 514 000 Pražany (3764 německých vojáků pražské posádky v to počítaje) jen 34 194 (6,7%).*“⁷⁰ Německou menšinu tvořili především šlechtici, důstojníci, úředníci, obchodníci a studenti. Zvláštní skupinu představovali jazykově nevyhranění židé.⁷¹

Ve druhé polovině devatenáctého století podléhalo hlavní město Království českého industrializačním a modernizačním procesům, které výrazným způsobem proměnily jeho tvář. Nové poměry kladly větší požadavky na hygienu, pitnou vodu, dopravu, energické zdroje, vzdělání i kulturu. Zvyšujícím nárokům se snažila vyhovět staroměstská radnice, která narážela na odpor předměstských obcí. Místní zastupitelé se bránili vzájemné spolupráci a opakovaně odmítali vytvoření tzv. Velké Prahy.⁷²

Navíc i mezi pražskými obecními staršími panovaly napjaté vztahy, protože stejně jako ve „velké“ politice se i zde začalo vyčleňovat mladočeské křídlo. Od osmdesátých let devatenáctého století sestavovalo vlastní kandidátní listiny a od roku 1883 zakládalo po jednotlivých čtvrtích občanské kluby. Staročeši na to reagovali zřízením *Jednoty pražských*

⁶⁷ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Praha*, s. 485–486.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 488–489.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 491.

⁷⁰ *Tamtéž*.

⁷¹ Podrobnější informace o složení pražského obyvatelstva lze nalézt v pracích: Jan HAVRÁNEK, *Demografický vývoj Prahy v druhé polovině 19. století*, PSH 5, 1969–1970, s. 70–105; TÝŽ, *Sociální struktura pražských Němců a Čechů, křesťanů a Židů z let 1890–1930*, ČČH 93, 1995, s. 470–480.

⁷² P. BĚLINA a kol., *Dějiny*, s. 116–118.

občanů, jejímž předsedou se stal František Ladislav Rieger. Průběh voleb se neobešel beze sporů, které mnohdy řešil až vídeňský Správní soudní dvůr. Situace se vyhrotila na počátku devadesátých let, kdy stál v čele obce Jindřich Šolc.⁷³ Soupeři uzavřeli roku 1893 dohodu a rozdělili si místa ve sboru i městské radě. Starosty obměňovali podle stranické příslušnosti a společně projednávali důležité otázky.⁷⁴

---

⁷³ Viz příloha č. 1: Portrét Jindřicha Šolce ze souboru pražských starostů a primátorů Galerie hlavního města Prahy. AMP, Sbirka fotografií, sign. I 1761.

⁷⁴ V. LEDVINKA a kol., *Osm století*, s. 72.

3. Životní osudy Jindřicha Šolce

3.1 Soukromý život

Heinrich Joseph Aloisiowic Šolc se narodil dne 12. února 1841 v Sobotce jako manželský syn Antonie Frantisskovny Šolcové rozené Wilhelmowé a Aloise Josepha Aloisiowice Šolce.⁷⁵ Vyrůstal společně se dvěma sourozenci v poměrně dobře zabezpečené rodině. Otec vlastnil obchod se smíšeným zbožím a patřil mezi vážené sobotecké měšťany. Podílel se na správě obecních záležitostí a náležel do okruhu českých vlastenců pečujících o rozvoj místní kulturní scény. Matka se naopak veřejného života stranila, vypomáhala v kupeckém krámě a obětavě pečovala o domácnost a pohodlí svých potomků.

Poměrně rozvětvená rodina měla v Sobotce dlouholetou tradici, během které se dokázala včlenit mezi zdejší honoraci. Prvním významným předkem byl písmák Raymund Šolc žijící mezi lety 1740 a 1819. Po vystudování latinského gymnázia ve slezském Krzeszówě (Grüssau) se musel vrátit domů a živil se jako soukeník. Ve volném čase opisoval vzácné staré tisky, modlitby, privilegia a sestavil rejstřík městského archivu.⁷⁶ Jeden z jeho četných potomků Jan se oženil s Barborou Kozderkovou, dcerou starosty z Libáně. Roku 1811 se jim narodil Alois, jenž se vyučil kupcem. Vzal si za manželku dceru kupce z Bělé Antonii Wilhelmovou, která mu porodila Luisu, Jindřicha a Hynka.

V revolučním roce 1848 patřil Alois Šolc mezi nejdůležitější osobnosti soboteckého veřejného života. „*Památného roku tohoto byl se svými dvěma soudruhy a rostenci, Josefem Svobodou, poštmistrem, a Antonínem Fierlingerem, lékárníkem, duší všeho hnutí v městě a nic se neseběhlo, o čemž by nebyla věděla trojice těchto mužů.*“⁷⁷ V dubnu předčítal na náměstí panovníkův manifest a zodpovídal zvědavé dotazy sousedů. Stal se zástupcem velitele více než stočlenné gardy, která byla i přes počáteční problémy spojené se zabezpečením výzbroje a zavedením českého velicího jazyka nedílnou součástí společenského dění. Poprvé vystoupila o velikonočních svátcích, kdy držela čestnou stráž u Božího hrobu.

Vedle „velké“ národní gardy působila také garda „malá“ složená z chlapců připravujících se na středoškolské studium u kněze Jana Jíry. Vysloužilý poddůstojník Pařízek zorganizoval mladíky do setnin a rodiče jim pořídili bavlněné stejnokroje. Odlišoval se pouze nejmladší člen Jindřich Šolc vykonávající hodnost nadlékaře, protože nosil modrou plátěnou

⁷⁵ AMP, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/2, Taufschein, Sobotka den 5. juni 1845.

⁷⁶ Raymund Šolc pořídil opis Kroniky světa od Jana Kariona vydanou roku 1584 Danielem Adamem z Veleslavína i Výtahu světa L. P. 1743 a sestavil *Inventarium aneb sepsání archivu při magistrátu města Sobotky se vynacházející*. K. BÍLEK, *Kdo je kdo*, s. 116.

⁷⁷ J. L. TURNOVSKÝ, *Paměti*, s. 127.

uniformu se sametovými výločkami „*Denní vojenský výcvik po odpolední škole dařil se ku podivu, a kdykoliv jsme vytáhli za víření bubnů a později i s celou patnáctičlennou kapelou hudební, bylo celé město na nohou.*“⁷⁸ „Malá“ garda se účastnila veřejných podniků až do odchodu pátera Jana Jíry, který ještě před nástupem na místo zámeckého kaplana ve Velkém Barchově zrušil soukromou školu a odvezl dřevěnou výzbroj i s bubny a prapory.

Alois Šolc také kandidoval do zemského sněmu a vydal tiskem volební provolání. „*Známt', milý Krajané! velmi dobře obtíže stawu měšťanského, znám obtíže obecního a jiného řízení, znám bídný staw učitelů a všeliké žádosti stawu řemeslníků, jak by rádi bývalého pořádku cechovního zas nabyli a w práwa nynějšímu času přiměřená uwedeni byli, jak měšťanstvo wůbec samostatnosti opět si přeje nelibého poručenství wrchnostenského rádo by se zprostilo. Známt' pak, milí wesničané! také obtíže a břemena stawu vašeho; neboť mám dosti příležitosti z úst vašich je slyšeti ba i očitě o nich se přesvědčiti.*“⁷⁹ Uvedená slova společně s uchazečovou dobrou pověstí udělala na občany hluboký dojem a volební komisař Karel Alois Vinařický mohl z okna sobotecké radnice oznámit jednomyslnost volby. Kupec slíbil před Bohem a lidmi, že bude svědomitě plnit své povinnosti. Poté se za všeobecného veselí vydal na cestu do Rovenska, kde se zúčastnil vyhlášení výsledku volby druhého poslance turnovského vikariátu.⁸⁰

Vykonávání poslaneckého postu překazily pražské svatodušní bouře, které vyvolaly značné pozdvižení po celých českých zemích. Sobotecké náměstí se zaplnilo nejen místními obyvateli, ale také uvědomělými občany z okolních obcí. Gardisté a studenti se chtěli spojit s ozbrojenými sbory z Mladé Boleslavi a vydat se na cestu do hlavního města. Pohnuté poměry se snažil uklidnit Alois Šolc společně s poštmistrem Josefem Svobodou. „*Varovná slova obou předáků soboteckých měla účinek: uznavše marnost výpravy do Prahy, kam by pozdě byli dorazili, vraceli se zástupové k domovu. My mládež pomáhali jsme tehdy k dobru obecnímu tím, že gardistům pivo a housky jsme nosili a určené koně se štafetami přijíždějící po náměstí prováděli.*“⁸¹

Po zavedení samosprávy a přijetí obecního řádu se Alois Šolc stal purkmistrem. Prosadil přestavbu dřevěné kašny na kamennou, vyzdění „královského rybníčku“, přeměnu solnice na divadelní sál a zavedení českého jazyka do písemné komunikace s podkrajským úřadem v Jičíně. Zasloužil se o výstavbu obecního domu, kde se usídlil okresní soud. Právě ze slavnosti pokládání základního kamene pochází následující vzpomínka soboteckého rodáka

---

⁷⁸ TÝŽ, *Z mládí*, s. 1.

⁷⁹ LA PNP, fond František Věnceslav Jeřábek, volební provolání Aloise Šolce ze Sobotky z roku 1848.

⁸⁰ J. L. TURNOVSKÝ, *Paměti*, s. 120–122.

⁸¹ TÝŽ, *Z mládí*, s. 1.

Josefa Ladislava Turnovského. „*Přítomni všichni úředníci v uniformách tehdáž nově zavedených s prvním tehdáž okresním soudcem Čížkem v čele. Výboři v černém šatě občanském a purkmistr ve fraku. Ohnivý muž vzav kladivo do ruky udeřil na kámen a pravil tato slova: „Odevzdávám tento dům jménem obce k užívání panu sudímu, jsa té pevně naděje, že se v něm nikdy žádné nespravedlnosti konati nebudou!“ Tato smělá slova vyrušila mírného a rozvážného sudího z klidu i odpověděl purkmistru Šolcovi před vším lidem: „Odmítám tuto výčitku a mohu Vás ubezpečit, pane purkmistře, že se tak nikdy nestane!“ A tak vidělo tiché jindy město první veřejný konflikt moci státní s mocí samosprávnou, srážku, jaká se pak v desítiletí Bachova absolutismu a i později často opakovala.*“⁸²

Vzdorovitým chováním si starosta vydobyl přízeň spoluobčanů, ale zároveň na sebe upoutal pozornost státních úřadů, které ho nazývaly „*vtělenou opozicí*“.⁸³ Post vykonával pouze do roku 1851, kdy ho vystřídal Antonín Fierlinger. Z veřejného života se ovšem nestáhl a i nadále působil v městské radě. Roku 1862 se stal prvním předsedou Občanské besedy, mezi lety 1872 až 1875 stanul opětovně v čele města a zavedením pobočného vodovodu zlepšil zásobování pitnou vodou.

Dochované prameny vystihují Aloise Šolce jako zkušeného komunálního politika, který kolem sebe soustředil řadu spoluobčanů. Udržoval dobré vztahy s místními sedláky a zprostředkovával jim nejnovější vědecké poznatky. „*Jako více méně všichni naši venkovští měšťané byl krom kupce též polařem i shromažďoval kolem sebe ve svém krámě rád sedláky, jež seznamoval s články Kodymových Hospodářských novin (v letech padesátých), potom i se všemi údaji našeho národního života. Naši sedláci utíkali k němu ve všech svých potřebách o radu jako ke svému otci – a on jim pomáhal radou i skutkem.*“⁸⁴ Nebyl pouze vynikajícím řečníkem, ale dokonale ovládal také psané slovo. Na stránkách časopisu Boleslavan publikoval článek o sýpkách, kde vyzýval veřejnost k podpoře myšlenky kontribučenských špýcharů.⁸⁵

Snažil se šířit pravdivé informace a vyvracet omyly i nedorozumění. Nemohl se vyrovnat s nesprávným vyslovováním jména Františka Ladislava Riegra, kterého Sobotečtí přejmenovali na „Lígra“. Nakonec se ale musel smířit s neúspěchem, protože krajový zvyk byl pevně zakořeněný. Josef Ladislav Turnovský charakterizoval Aloise Šolce následujícími

---

⁸² TÝŽ, *Paměti*, s. 127–128.

⁸³ *Tamtéž*, s. 128.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. 129.

⁸⁵ Alois ŠOLC, Návrh o kotribučenských sejkách, *Boleslavan. Časopis naučný a zábavný pro lid Českoslovanský* 4, č. 3, 1863. Článek nahradil cenzurou zakázaný politický úvodník psaný redaktorem Františkem Vinklerem, který kritizoval únorovou ústavu z roku 1861. Jiří SENOHRÁDEK, *Časopis Boleslavan 1860–1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*, ČČH 100, 2000, s. 313–314.

slovy. „*Měšťan sebevědomý, pečliv o dobro obecné, ale neméně hrdý a vůči vyšším nepoddajný, vychovanec své matky Barbory Šolcové, ve které v krvi žila všechna pýcha libáňského primátora jejího původu.*“⁸⁶ Kupec zemřel dne 15. června 1884 a je pochován společně s manželkou Antonií na hřbitově pod Humprechtem.

Bohužel se nedochoval dostatek archivních pramenů potřebných k zmapování rodinných vztahů. Dílčí představu si lze utvořit na základě studia korespondence Luisy Šolcové, od roku 1866 provdané za spisovatele Františka Věnceslava Jeřábka. Občasné se vyskytující zmínky o rodičích, babičce a sourozencích poukazují na harmonické vztahy panující v domácnosti.⁸⁷ Bratrovi Jindřichu si stěžovala na neshody s budoucím manželem, který se jí během pobytu v Praze vzdaloval. „*Mluvil jste o sjednocení nebo rozloučení, chtěla jsem se vyslovit pro poslední – chtěla, však nemohla jsem, a nedostavilo se mi síly, byla jsem nesmírně dojata, a kdybych byla s Vámi mohla mluvit tenkrát déle, snad bychom se byli smířili. Jindřich ví, co mě stál ten večer.*“⁸⁸

Sourozence spojoval zájem o literaturu a po Jindřichově odchodu do hlavního města Království českého ho Luisa pověřovala opisováním oblíbených veršů.⁸⁹ Rodinnou pohodu zasáhlo náhlé úmrtí Hynka, který zemřel dne 6. prosince 1865 během pražských studií chemie ve věku dvaceti jednoho roku.⁹⁰ „*Není to tak snadné, drahý můj Františku, zapomenouti na bratra tak dobrého a milého jako byl Hyneček náš. V dobách nejsmutnějších je jedinou útěchou mou víra, že rozloučení naše není na věky, že Hyneček jen daleko do krásnějších krajin odešel, by nás tam očekával.*“⁹¹ Luisa nesla ztrátu velice těžce a obávala se o bezpečnost svých nejbližších. „*Bůh mne Vás oba zachovej. Je Jindřich zdráv? Žiji nyní v ustavičných úzkostech, by se vám některému něco nepříhodo.*“⁹²

Dobré vztahy mezi zbývajícími sourozenci panovaly i v pozdějších letech a Jindřich se stal Luisinou oporou především roku 1893, kdy ztratila milovaného manžela. Pomáhal jí uchovávat nebožtíkovu památku a společně se pokoušeli vydat jeho pozůstalé spisy. Oslovili Českou akademii a o pomoc požádali ředitele Národního divadla Františka Adolfa Šuberta.⁹³

---

⁸⁶ J. L. TURNOVSKÝ, *Paměti*, s. 128.

⁸⁷ Domácnost s nimi zřejmě sdílela i Barbora Šolcová-Kozderková, matka Aloise Šolce. LA PNP, fond František Věnceslav Jeřábek, Luisa Šolcová Františku Věnceslavu Jeřábkovi dne 15. března 1863.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž, Luisa Šolcová Františku Věnceslavu Jeřábkovi dne 19. října 1864.

⁹⁰ V. J. ČERNÝ, *Památník*, s. 220.

⁹¹ LA PNP, fond František Věnceslav Jeřábek, Luisa Šolcová Františku Věnceslavu Jeřábkovi dne 15. prosince 1865.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž, fond František Adolf Šubert, Jindřich Šolc Františku Adolfu Šubertovi dne 5. června 1906; dne 21. února 1907; dne 2. dubna 1907.

Luisa Šolcová Jeřábková zemřela v roce 1917 a je pochovaná s manželem a synem Konstantinem (1868–1872) na Vyšehradském hřbitově v Praze.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že Jindřich Šolc pocházel z vlivné měšťanské rodiny, jejíž členové patřili mezi soboteckou honoraci. Prostřednictvím veřejně činného otce se přiučil řadě dovedností, které posléze mohl zužitkovat při vykonávání úřadu pražského starosty. Již během působení na obecné škole se zapojil do ruchu revolučních událostí a stal se členem „malé“ gardy. Tehdy sotva sedmiletý chlapec přijal úlohu zpravodaje a sděloval spolužákům informace získané od otce. „*Za to jsme Jindříškovi pomáhali, bylť on jakožto nejmladší ve třídě trochu pozadu a zvláště počty nechtěly mu do hlavy. Za pomoc při početní úloze nosíval do školy zvláštní honorář – svatojánský chleba, za který jsme ochotně mu počty hotovili. Někdy jsme bývali nuceni spokojiti se slibem, že přinese až „zejtra“, neboť matinka, která obyčejně v krámě bývala, nedala vždy Jindříškovi do regálu pro zalíbený pamlsek sáhnout.*“⁹⁴

Navzdory zmínce o potížích s matematikou splňoval všechny požadavky kladené na studenta devatenáctého století.⁹⁵ Po absolvování sobotecké obecné a jičínské hlavní školy nastoupil na věhlasné gymnázium v Jičíně. Nejenže s výjimkou prvního pololetí roku 1856 prospíval s vyznamenáním,⁹⁶ ale stal se také nositelem vlasteneckých snah směřujících k povznesení českého národa. Zajímal se o historii, hrál divadlo, působil ve spolcích a skládal poezii. Napsal například básně *Z dávno minulých dob*, *Památce mé dívky* a *Mému zjevu*.⁹⁷

Během středoškolských studií mezi lety 1852 a 1860 trávil prázdniny v Sobotce, kde se svými vrstevníky obohacoval kulturní scénu. Spolupracoval s pozdějším archivářem Františkem Dvorským, dramatikem Františkem Věnceslavem Jeřábkem, básníkem Václavem Šolcem a hercem Josefem Ladislavem Turnovským. Navzdory hrozícím postihům ze strany policie pořádali po vzoru ostatních českých vlastenců dýchánky, ochotnická představení a vycházky do přírody. Dne 26. prosince 1856 zorganizovali besedu, kde přednášeli básně. Nejmladším účinkujícím se stal opět Jindřich Šolc, který recitoval *Tři doby země české* od Boleslava Jablonského. „*Shledali jsme v něm nikoli již někdejšího tichého Jindříška, nýbrž hovorného a obratného jinošíka, jenž horlivě s námi se účastnil pořádání*

⁹⁴ J. L. TURNOVSKÝ, *Z mládí*, s. 1.

⁹⁵ Kateřina ŘEZNIČKOVÁ, *Študenti a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*, Praha 2007, s. 122.

⁹⁶ AMP, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/5–21, vysvědčení z jičínské hlavní školy a gymnázia.

⁹⁷ V. J. ČERNÝ, *Památník*, s. 186–189.

besedy, po dlouhém čase opět prvního projevu vlasteneckého v dusivé atmosféře bachovské.“⁹⁸

Byl činný v Občanské besedě a při jejím slavnostním otevření v srpnu 1862 přednesl vlastnoručně napsaný veršovaný proslov.⁹⁹ Ani jemu se nevyhnuly zákazy ze strany státních orgánů a okresní úřad v Sobotce mu nedovolil uskutečnit přednášku, která se měla konat dne 17. prosince 1867. „*Poněvadž se v tomto proslovu vynachází rada, nenávisť a opovržení proti německé národnosti povzbuzující, čemuž se vyhnouti má mezi národem českým a německým, pokojně vedle sebe žijícím.*“¹⁰⁰

Od útlého mládí se zajímal o historii, odebíral Památky archeologické a místopisné a patřil mezi zakládající členy Matice české. S Václavem Šolcem a Františkem Dvorským poslali dopis dokonce knihovníkovi Muzea Království českého Václavu Hankovi. „*Sděluji mu v něm, že prohlédli městskou registraturu v Sobotce, popsali zvláště sobotecký graduál a z jeho hřbetu mu poslali darem pro české národní muzeum osm pergamenových proužků se starým písmem, k nimž připojili ještě úzký proužek kůže ze hřbetu graduálu a tři proužky pergamenu z menšího graduálu.*“¹⁰¹ Zmíněná korespondence pochází z roku 1856, kdy bylo Jindřichu Šolcovi teprve patnáct let.

S Františkem Dvorským shromáždili řadu výpisků týkajících se jejich rodin a Sobotecka. Získaný materiál se jim nepodařilo zpracovat v rozsáhlejší dílo a zveřejnili pouze několik článků v Boleslavanu.¹⁰² Například roku 1862 publikoval Jindřich Šolc krátké pojednání zabývající se monstrancí a graduálem.¹⁰³ Později se vztahy mezi badateli ochladily, protože František Dvorský nazval jednu z postav hry *Oběť a smír* jménem Jindřich Šols. Postižený reagoval velice podrážděně článkem otištěným v Hlasu z roku 1863.¹⁰⁴ Spory se nakonec podařilo vyřešit a oba mladí muži zůstali i nadále přáteli.¹⁰⁵ Ke sklonku života se Jindřich Šolc ještě jednou vrátil k dějinám rodného města a z podmětu třetího sjezdu soboteckých rodáků napsal pojednání *Dva staré rukopisy* týkající se práce Raymunda Šolce.¹⁰⁶

---

⁹⁸ J. L. TURNOVSKÝ, *Z mládí*, s. 1.

⁹⁹ V. J. ČERNÝ, *Památník*, s. 184–186.

¹⁰⁰ AMP, Sbirka papírových listin, sign. PPL IV-35125/29, okresní přednosta předsedovi Občanské besedy v Sobotce Janu Machovi dne 17. prosince 1864.

¹⁰¹ K. BÍLEK, *Archivář*, s. 13.

¹⁰² TÝŽ a kol., *Malé dějiny*, s. 36.

¹⁰³ Jindřich ŠOLC, Sobotecké starožitnosti, *Boleslavan* 2, č. 7, 1861, s. 50–52.

¹⁰⁴ TÝŽ, Panu Fr. Dvorskému, *Hlas* 2, č. 242, 1863, s. 4.

¹⁰⁵ K. BÍLEK, *Archivář*, s. 47.

¹⁰⁶ G. MAŠTÁLKA – L. NOVÁK, *Na památku* s. 11–12.

Po úspěšném složení maturitní zkoušky se zapsal na pražskou právnickou fakultu, kde působil do roku 1864.¹⁰⁷ Náhled do jeho studentského života poskytují dopisy Františka Věnceslava Jeřábka posílané Luise Šolcové. Přátelé spolu sdíleli byt, řešili milostné problémy, chodili na procházky, trávili večery v hostincích, rozmlouvali o novinách, navštěvovali taneční besedy, řešili pracovní problémy a vyráželi na výlety „*Byli jsme s Jindřichem na Mělníce, kde jsme se dobře bavili. Také o Vás byla řeč, a pili jsme „českou krví červenou“ na Vaše zdraví, ale ne celý stůl, nýbrž jen já a Jindřich.*“¹⁰⁸

Vzájemné vztahy nebyly vždy ideální a František Věnceslav Jeřábek si často stěžoval na Jindřichovy sklony k „puntičkářství“. „*Jindřich má obzvláště tu chybu, mne pořád a pořád napomínat, ačkoli to jednou rád přijmu, po třetí po čtvrté mne to přece pak mrzí.*“¹⁰⁹ Nejvíce ho popouzelo, když mu snoubenčini bratři vytýkali odkládání zkoušek a tím i svatby. Navíc záležitost probírali doma s rodiči a způsobili v Sobotce značný rozruch. „*Vypravují, co v Praze dělám, a co nedělám. Není to přátelské a šetrné. Jsem k nim ovšem vlídný, ba i snažím se být vlídnějším, než kdy jindy, ač často při pohledu na ně zavlhne mi oko. Myslím, že čas jakož i jiné výčitky od hochů vyhojil, vyhojí i toto příkoří mi učiněné a že co bych přísámbůh! nikomu nezapomněl, bratřím mé Luisy zapomenu, ba i láskou splatím.*“¹¹⁰

Pobyt v hlavním městě Království českého se Jindřichu Šolcovi zalíbil natolik, že zde strávil celý zbytek života. Dne 19. srpna 1875 se oženil s Ludovikou Přibíkovou¹¹¹ a založil početnou rodinu skládající se ze čtyř synů a čtyř dcer.¹¹² Svůj osud sice pevně spojil s Prahou, ale na rodný kraj zcela nezapomněl. I po smrti rodičů podnikal občasné výlety do Sobotky, udržoval kontakty se známými a roku 1893 se zúčastnil druhého setkání soboteckých rodáků. Jako předseda a čestný protektor sjezdu odpověděl na uvítací proslov starosty místního samosprávného okresu a zavzpomínal na záslušnou činnost kněze Damiána Šimůnka.¹¹³

¹⁰⁷ Archiv univerzity Karlovy (dále AUK), fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity, Hauptkatalog der immatriculierten Hörer der Rechte 1860–1864.

¹⁰⁸ LA PNP, fond František Věnceslav Jeřábek, František Věnceslav Jeřábek Luise Šolcové dne 21. června 1862.

¹⁰⁹ Tamtéž, František Věnceslav Jeřábek Luise Šolcové dne 14. listopadu 1862.

¹¹⁰ Tamtéž, František Věnceslav Jeřábek Luise Šolcové roku 1863.

¹¹¹ Ludovika Šolcová rozená Přibíková se narodila dne 24. května 1854 a zemřela dne 12. února 1923. Stejně jako řada jiných dam pocházejících z vyšších společenských vrstev vystudovala vyšší dívčí školu a kromě péče o domácnost se věnovala charitativní činnosti. Stála v čele *Komitétu dam pro stravování chudých školních dětí*, který fungoval pod záštitou pražské obce. Za svoji veřejnou činnost byla vyznamenána Alžbětiným řádem. *Hlas národa* ze dne 19. srpna 1900; *Národní listy* ze dne 11. května 1913, ranní vydání.

¹¹² Advokát Václav (narozený dne 16. září 1876), Antonie provdaná Holečková (narozená dne 5. července 1878), Pavel (narozený dne 3. srpna 1879), bankovní úředník Zdeněk (narozený dne 7. srpna 1880), Helena (narozená dne 3. května 1883), Marie Anna Ludvika (narozená dne 11. října 1886), Jindřiška (narozená dne 21. srpna 1888) a univerzitní asistent Jiří (28. června 1896 – 21. října 1923). Zdroj: <http://amp.bach.cz/pragapublica/permalink?xid=DA4B7FA016FD11E3B8D840618600A675>, [staženo dne 10. listopadu 2014]; zdroj: <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/?action=link&ref=czarch:CZ-100000010:874&karton=609&folium=644>, [staženo dne 10. listopadu 2014].

¹¹³ *Hlas národa* ze dne 2. září 1893.

Ludovika Šolcová využila situaci k dobročinným účelům a během výletu na hrad Kost vybrala za přivonění k růži dvacet zlatých k podpoře Ústřední matice školské.¹¹⁴ „Byly to nezapomenutelně krásné dny, kterými se otec velmi osvěžil; jen nerad vracel se ze Sobotky do Prahy, ohniska tehdejších politických bojů, a když jsme po návratu znovu a znovu rozprádali hovor o soboteckém pobytu, hned otce opustilo jen tiché, zamyšlené uvažování za jídla, a rušně se vmísil do našich rozhovorů.“¹¹⁵

Z krajanů se nejvíce stýkal se sestrou Luisou, švagrem Františkem Věnceslavem Jeřábkem, rodinou Müllerovou z Turnova, Josefem Ladislavem Turnovským a Hynkem Pelcem, který byl kmotrem všech jeho dětí. Podle svědectví Zdeňka Šolce požádal v létě 1915 nejstaršího syna Václava, aby ho dovezl do Sobotky. Zde navštívil místní hřbitov a zámek Humprecht. „Oči maje zality slzami, šeptal si cestou: „Bože, to je ráj – rajská zahrada.“ – Když jsme na přání tatínka jen pomalou jízdou vzdalovali se od Sobotky, ohlížel se stále na mizející město a pak požádal ještě bratra, aby zastavil. Vztyčil se ve voze a smutně hleděl na město s okolím. „Vášo, už vidím zlatou Sobotku naposledy“, bylo jeho poslední rozloučení s milovaným rodným městem...“¹¹⁶

Jindřich Šolc zemřel dne 24. dubna 1916 na statku ve Zbuzanech, kde trávil většinu času po odchodu z veřejného života. Smutečních obřadů konaných o čtyři dny později na obecní náklady se zúčastnili příbuzní, významní hodnostáři, zástupci spolků i početné občanstvo. Po bohoslužbách odehrávajících se v hlavním farním chrámu Panny Marie před Týnem se společnost seřadila do průvodu a odebrala k Olšanským hřbitovům. „V ulicích kudy se kondukt ubíral, byly rozžaty pouliční svítilny. Když byla rakev s tělem zesnulého spouštěna do hrobky, zapěl Hlahol Bendlovu skladbu Mezi kvítím a národní hymnu Kde domov můj?“¹¹⁷ Na významného krajana nezapomněli ani Sobotečtí a roku 1927 umístili jeho portrétní medailon zhotovený Karlem Pokorným na pomník rodáků pohřbených mimo místní hřbitov.¹¹⁸

---

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Z. ŠOLC, *Jindřich Šolc*, s. 2.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ *Národní listy* ze dne 29. dubna 1916, ranní vydání.

¹¹⁸ Pomník soboteckých rodáků zhotovili Pavel Janák a Karel Pokorný. Kromě portrétního medailonu Jindřicha Šolce zahrnuje podobizny Josefa Ladislava Turnovského (1837–1901), Františka Dvorského (1839–1907), Františka Věnceslava Jeřábka (1836–1893), Hynka Pelce (1844–1915) a Bohuslava Raýmana (1852–1910). Viz příloha č. 5: Fotografie portrétního medailonu Jindřicha Šolce umístěného na pomníku soboteckých rodáků pohřbených mimo místní hřbitov. Foto Markéta Bendlová, ze dne 31. května 2014.

3.2 Veřejný život

Po úspěšném absolvování právnické fakulty nastoupil Jindřich Šolc praxi u pražské obce, kde byl jmenován „*druhým konceptním praktikantem bez platu při magistrátu pražském s vyhlídkou na výpomocné ročních 400 zl. r. m.*“¹¹⁹ Potýkal se se značnými finančními problémy, protože byl odkázán pouze na podporu ze strany rodičů. S prosbou o příspěvek na letní šaty se obrátil na městskou radu,¹²⁰ která mu jednorázově poskytla padesát zlatých.¹²¹ Po půl roce sepsal žádost o přiznání výpomocného, kde se odvolával na dosavadní pracovní nasazení a složení tří státních zkoušek.¹²² Městská rada ocenila pilnost i potřebnost pisatele a od počátku příštího roku mu přisoudila roční služné tři sta zlatých.¹²³

V roce 1867 ho jmenovala konceptním adjunktem s platem šest set zlatých.¹²⁴ Kromě práce v ekonomickém referátu podával do novin týdenní úřední zprávy ze schůzí městské rady a kontroloval správnost protokolů.¹²⁵ Od ledna 1870 si vzal roční dovolenou, aby si mohl odbyt advokátní praxi u Josefa Friče.¹²⁶ „*Avšak s tím vyhrazením, že nemá tato dovolená nijak býti na újmu službě obecní a že se tedy pan žadatel jen tou měrou může zabývati praxí advokátskou, pokud toho budou jeho úřední práce při magistrátu Pražském dopouštěti.*“¹²⁷ Zbavil se sice povinnosti navštěvovat kancelář, ale přidělené úkoly musel zpracovávat doma.

Mezi tím se stal doktorem veškerých práv na Jagellonské univerzitě v Krakově¹²⁸ a rozhodl se vystoupit ze služby u pražské obce. „*Odbyv právě doktorát právnický nacházím se na rozcestí, jakou drahou se dále brátí mám. Nehodlám ze zásady nastoupiti službu státní, nebo kdybych tomu byl chtěl, mohl bych jí voliti již před šesti lety po odbytých studiích právnických a státních zkouškách, a míti postavení aspoň takové, jaké jest mé nynější. Nemohu také, jakkoli dlouho jsem se rozpakoval, z ohledu na dotčené poměry politické zůstatí ve službě slavné obce pražské, jížto jsem (dosud) sloužil z politického přesvědčení svého.*“

¹¹⁹ AMP, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/30, purkmistr Václav Bělský Jindřichu Šolcovi dne 29. března 1865.

¹²⁰ Tamtéž, fond Hlavní spisovna, oddělení B (1881–1890), sign. B4/1, čj. 46560/1865, Jindřich Šolc městské radě dne 10. července 1865.

¹²¹ Tamtéž, městská účtárna Jindřichu Šolcovi dne 14. července 1865.

¹²² Tamtéž, (1865–1870), sign. B6/23, čj. 65946/1864, Jindřich Šolc sboru obecních starších dne 18. září 1865.

¹²³ Tamtéž, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/31, purkmistr Václav Bělský Jindřichu Šolcovi dne 29. prosince 1865.

¹²⁴ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/33, purkmistr Václav Bělský Jindřichu Šolcovi dne 21. března 1867.

¹²⁵ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/35, purkmistr Karel Leopold Klaudy Jindřichu Šolcovi dne 8. května 1868.

¹²⁶ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/36, purkmistrův náměstek Josef Hulesch Jindřichu Šolcovi dne 14. prosince 1869.

¹²⁷ Tamtéž, fond Hlavní spisovna, oddělení B (1881–1890), sign. B4/1, čj. 110580/1869, z rady městské v Praze dne 14. prosince 1869 purkmistrův náměstek Josef Hulesch.

¹²⁸ *Národní listy* ze dne 19. prosince 1870, ranní vydání.

Proto hodlám nastoupiti dráhu advokátskou, ježto na ni, jak doufám, k ekonomické i politické neodvislosti dospěti mohu.“¹²⁹

Požádal o vyplacení odstupného, protože jeho finanční prostředky byly vyčerpány během devítiměsíční neplacené praxe. Městská rada nařídila účtárně, aby mu vyplatila odbytné ve výši šest set zlatých.¹³⁰ Od ledna roku 1871 do ledna roku 1872 působil u zemského soudu, od února do listopadu roku 1872 u advokáta Emanuela Wolletze a poté až do roku 1877 v kanceláři Tomáše Černého.¹³¹ Mezi lety 1876 a 1889 zasedal na zemském sněmu za města Rychnov, Žamberk, Kostelec nad Orlicí a Dobrušku a následně za Staré Město Pražské.¹³² Roku 1877 obdržel v Praze domovské právo,¹³³ otevřel si na Novém Městě advokátní kancelář a tři roky později vstoupil na půdu komunální politiky.

Vynikl také jako spisovatel a novinář zabývající se především politickou a národnostní problematikou. Pracoval v redakci Národního Pokroku a Pokroku, přispíval do Právnicka a po uvěznění Jana Stanislava Skrejšovského se stal šéfredaktorem deníku Politik. Mimoto vydal spis *Národnost a její význam v životě veřejném* a sestavil publikaci *Zápas o právo jazyka českého v úřadech a soudech*.¹³⁴ Z jeho novinářské kariéry je nejzajímavější působení v čele deníku Politik, o kterém vypovídá korespondence uložená v pozůstalosti Františka Ladislava Riegra. Noviny založil přední staročeský politik a novinář Jan Stanislav Skrejšovský vydávající také česky psaný list Brousek. Roku 1876 se dostal do velkých finančních potíží, tiskové podniky odprodal družstvu Politik, zavázal se nezřizovat žádný německý list a vymínil si pokračování v redakční činnosti.¹³⁵

Po smrti Františka Palackého neuznal autoritu Františka Ladislava Riegra a vedl s ním prestižní boj o vůdcovství ohrožující staročeskou a národní jednotu. Od počátku roku 1878 si vyměňovali názory prostřednictvím Brousku a Pokroku. Spor vyvrcholil velkým skandálem, když se předseda družstva Politik architekt Vilém Thierhier pokusil zabránit Skrejšovskému vysázet nejnovější odpověď. Po vzájemné potyčce spadl z pavlače druhého patra a vážně se

---

¹²⁹ AMP, fond Hlavní spisovna, oddělení B (1881–1890), sign. B4/1, složka Jindřich Šolc, čj. 1518/1871, Jindřich Šolc městské radě dne 6. ledna 1871.

¹³⁰ Tamtéž, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/41, purkmistr František Dittrich Jindřichu Šolcovi dne 13. ledna 1871.

¹³¹ Tamtéž, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/50, vysvědčení z výboru advokátní komory Království českého v Praze ze dne 28. února 1867; sign. PPL IV-35125/51, vysvědčení z výboru advokátní komory Království českého v Praze ze dne 8. ledna 1877.

¹³² M. SVOBODOVÁ-LADOVÁ, *JUDr. Jindřich Šolc*, s. 14.

¹³³ AMP, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/50, domovský list ze dne 7. ledna 1877.

¹³⁴ J. ŠOLC, *Národnost a její význam v životě veřejném*, Praha 1881; TÝŽ, *Zápas o právo jazyka českého v úřadech a soudech*, Praha 1897.

¹³⁵ Zdeněk Václav TOBOLKA, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby II. (1860–1879)*, Praha 1933, s. 350–352.

zranil. V následujícím soudním procesu byl sice Skrejšovský osvobozen, ale aféra mu přinesla vypovězení z národní společnosti.¹³⁶

V čele deníku Politik stanul Václav Nedoma, který záhy onemocněl.¹³⁷ Dle přání Františka Ladislava Riegra ho nahradili Jindřich Šolc, Eugen Puffke a Ignác Schik. Plánovaný šestinedělní zástup se protáhl, protože zdravotní stav nemocného se nezlepšoval. Navíc Eugen Puffke odjel do Paříže na výstavu a všechna zodpovědnost padla na bedra dvou zbývajících pracovníků.¹³⁸ Mezitím se v dubnu roku 1878 vrátil z vězení Skrejšovský a dožadoval se šéfredaktorského místa. Jindřich Šolc s tím nesouhlasil a obával se smířlivého smýšlení členů správního výboru. „*Já sám – nechávaje všechny osobní zřetele stranou považoval bych návrat p. J. S. za velké neštěstí staročeské strany. Dali bychom mu sami proti sobě zbraň do rukou – a jak ji využítkovat umí, znáte, pane doktore, nejlépe Vy sám.*“¹³⁹

Skrejšovský spěchal na vyřízení žádosti, aby v případě neúspěchu mohl založit německý list. Správní rada nakonec prosbu zamítla, ale dovolila mu posílat články do redakce. Novinář na to nepřistoupil, protože „*pod cizí firmou do listu pracovati nebude*“.¹⁴⁰ Odsoudil roční nárůst režijních nákladů o osm set zlatých a ztrátu sedmi set předplatitelů. Jindřich Šolc opravil údaj o poklesu abonentů na tři sta a upozornil na obecně špatné podmínky vedoucí k úpadku všech tiskovin. Odmítl žadateli vrátit funkci, dokud bude trestně stíhán za zranění Viléma Thierhiera.¹⁴¹

Působení Jindřicha Šolce nejvíce komplikovali věřitelé snažící se uvalit na družstvo vnucenou úřední správu a vidinu nového deníku. Obával se dalšího oslabení odběratelské základny a s tím souvisejících finančních potíží.¹⁴² „*Myslím, že bude nejlépe chovati se obranně, pak ale obecenstvu vše bez obalu vysvětlit, a dále již nepolemizovat.*“¹⁴³ S ohledem na možný vznik konkurenčních novin řešil také personální obsazení redakce potýkající se s nedostatkem pracovníků. Za nejslabší článek považoval lokálky, pro které chtěl získat pana Müllera z Tagblattu. Zároveň odmítl dát výpověď dosavadnímu nemocnému zaměstnanci, aby nepřešel ke konkurenci. Pečlivě sledoval postoje podřízených a zjišťoval jejich vztah k chystanému listu.

¹³⁶ O. URBAN, *Česká společnost*, Praha 1982, s. 316–138.

¹³⁷ *Národní listy* ze dne 22. ledna 1878, ranní vydání.

¹³⁸ ANM, fond František Ladislav Rieger, kart. č. 58, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 1. dubna 1878.

¹³⁹ Tamtéž, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 21. dubna 1878.

¹⁴⁰ Tamtéž, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 29. dubna 1878.

¹⁴¹ Tamtéž, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 3. května 1878.

¹⁴² Tamtéž, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 5. května 1878.

¹⁴³ Tamtéž, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 8. června 1878.

Skrejšovský nakonec opravdu porušil smlouvu uzavřenou s družstvem Politik a založil německy psaný deník *Epoche* vycházející od 16. června 1878, kde prosazoval aktivní opozici na říšské radě a pěstování slovanské politiky. Mimoto vydal brožuru *Skrejšovský a družstvo „Politik“*, ve které vysvětlil svoji činnost a zaútočil na odpůrce.¹⁴⁴ Redakce mu odpověděla ve stejném duchu a publikovala spis *Družstvo „Politik“ a Skrejšovský*.¹⁴⁵ Jindřich Šolc se dostal do velice nepříjemné situace, protože musel podstoupit soudní vyšetřování kvůli urážce na cti. Zároveň vyjednával s protistranou a snažil se, „aby se ta mrzutá věc skončila bez dalšího veřejného přetřásání“.¹⁴⁶ Záležitost se nakonec vyřešila smírem, protože Skrejšovský omluvu přijal a obvinění odvolal.¹⁴⁷

Na počátku osmdesátých let devatenáctého století se Jindřich Šolc vrátil na půdu pražské obce, kde setrval až do roku 1893. Stal se obecním starším, členem městské rady, náměstkem a po nečekané smrti Ferdinanda Vališe byl zvolen starostou. Navíc zastával post náměstka nejvyššího maršálka českého zemského sněmu, který byl neobsazen od odchodu německých poslanců v roce 1866.¹⁴⁸ Slavnostní přísahu složil dne 25. listopadu 1887 do rukou místodržitele Alfreda Krause a zavázal se řídit jednání dle pravidel stanovených maršálkem Jiřím Kristiánem Lobkowiczem. „*Zásady, které vyřknouti ráčila Jeho Jasnost, jsou v duchu lásky k vlasti, jsou to zásady brzkého přivedení smíru národností (Výborně!) při zachování celistvosti a nedílnosti této země. Račiž, vysoký sněme, ode mě přijati ujištění, že já neméně v duchu těchto zásad působiti budu a že bude pilnou snahou mou, aby vždy a ve všem přísně se šetřilo rovného práva zaručeného státními základními říšskými zákony a zákony zemskými.*“¹⁴⁹

Jindřich Šolc nehrál pouze roli maršálkova zástupce, ale sám na zemském sněmu aktivně vystupoval. Doporučoval zavést jazykovou rovnoprávnost při veřejných úřadech v Čechách a snažil se přispět k rozvoji hlavního města Království českého. Usiloval o větší příliv finančních prostředků do obecního rozpočtu a odstranění překážek bránících uskutečnění plánovaných pražských podniků. Angažoval se například v záležitosti stavebních úprav a podal návrh vyvlastňovacího zákona potřebného pro uskutečnění asanace.¹⁵⁰ Post

¹⁴⁴ Jan Stanislav SKREJŠOVSKÝ, *Skrejšovský a družstvo „Politik“*, Praha 1878.

¹⁴⁵ *Družstvo „Politik“ a Skrejšovský*, Praha 1878.

¹⁴⁶ ANM, fond František Ladislav Rieger, kart. č. 58, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 17. července 1878.

¹⁴⁷ *Národní listy* ze dne 2. února 1879, ranní vydání.

¹⁴⁸ AMP, Sbírka papírových listin, sign. PPL IV-35125/63, místodržitel Alfred Kraus Jindřichu Šolcovi dne 24. listopadu 1887.

¹⁴⁹ Zasedání 25. listopadu 1887, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/5/stenprot/002schuz/s002001.htm>, [staženo dne 10. listopadu 2014].

¹⁵⁰ NA, PM (1881–1890), sign. 2/4/1, kart. č. 1493, čj. 10913/1890, Návrh poslance dr. Šolce a soudruhův ze dne 16. října 1890. Asanační zákony byly přijaty až v roce 1893: Zákon, daný dne 11. února 1893, č. 22. ř. z.,

vykonával až do roku 1895, kdy ho nahradil Julius Lippert.¹⁵¹ Mezi lety 1895 a 1896 se stal jedním z osmi přisedících zemského výboru. Působil v kurii měst a průmyslových míst společně s Janem Kvícalou a náhradníky Emanuelem Tonnerem a Janem Žákem.

Do jeho agendy spadaly obecní záležitosti, odvolání z rozhodnutí okresních výborů a zastupitelstev, volební záležitosti hlavního města Království českého a venkovských okresů, zemské desky a pozemkové knihy, čelední řád, daň ze psů, poplatky za udělení měšťanského nebo domovského práva, obecní přírážky a stavební řád pro Prahu a předměstí.¹⁵² Stal se komisařem u Zemské banky,¹⁵³ působil v Družstvu Národního divadla a jako intendant první národní scény,¹⁵⁴ zastupoval zemský výbor u ředitelství Spolku pro povznesení hudby v Čechách¹⁵⁵ a v zemské divadelní komisi.¹⁵⁶

Intendantem Národního divadla a předsedou zdejšího výboru penzijního ústavu byl jmenován v únoru roku 1895 místo odstoupivšího Josefa Trakala, který přijal post ředitele Strakovy akademie. Slavnostní uvedení do úřadu proběhlo v neděli 24. února 1895, kdy se seznámil se členy správního výboru. Během uvítacího proslovu podotkl ředitel František Adolf Šubert, že „*divadlo může s největší důvěrou a úctou hleděti k muži, který nyní jako intendant v čelo jeho jest postaven, poněvadž celý dosavadní život dra. Šolce jest stálou horlivou a nezištnou prací na poli národním.*“¹⁵⁷ Novému funkcionáři popřál mnoho úspěchů a slíbil mu podporu ze strany ředitelství i členstva.

Jindřich Šolc zavzpomínal na své herecké zkušenosti z počátku šedesátých let a vyjádřil potěšení nad divadelním vývojem. „*Pouze jedné věci dlužno želeť, že totiž vedle Národního divadla nemáme ještě alespoň jedno nebo dvě velká divadla jiná, podobně jako je mají například Poláci. Jest toho želeť, jak kvůli tomu, že by jinak panovala mezi dvěma*

---

o vyvlastňování k úpravě assanačního obvodu královského hlavního města Prahy; Zákon, daný dne 11. února 1893, č. 23 ř. z., jímž nové stavby a přestavby v assanačním obvodě královského hlavního města Prahy osvobozují se od domovní daně nájemní; Zákon, daný dne 11. února 1893, č. 23 z. z., v příčině osvobození staveb v assanačním obvodu králov. hlavního města Prahy od přírážky zemské; Zákon, daný dne 11. února 1893, č. 27 z. z., v příčině osvobození staveb v assanačním obvodu králov. hlavního města Prahy od přírážky obecní a školní. Bohumil ŠTĚDRÝ, *Zákony, nařízení a jiné předpisy mimo řád stavební platné pro král. hlav. město Prahu, jakož i některé předpisy týkající se obcí okolních a různých ústavů pražských*, Praha 1911, s. 244–260.

¹⁵¹ Michal NAVRÁTIL, *Almanach sněmu království Českého (1895–1901). S životopisy a podobiznami poslanců*, Praha 1896, s. 123.

¹⁵² *Národní listy* ze dne 25. února 1895, ranní vydání.

¹⁵³ AMP, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/78, nejvyšší zemský maršálek Jiří Kristián Lobkowicz Jindřichu Šolcovi dne 20. února 1895.

¹⁵⁴ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/80, nejvyšší zemský maršálek Jiří Kristián Lobkowicz Jindřichu Šolcovi dne 20. února 1895.

¹⁵⁵ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/81, nejvyšší zemský maršálek Jiří Kristián Lobkowicz Jindřichu Šolcovi dne 20. února 1895.

¹⁵⁶ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/85, nejvyšší zemský maršálek Jiří Kristián Lobkowicz Jindřichu Šolcovi dne 6. března 1895.

¹⁵⁷ *Národní listy* ze dne 25. února 1895, ranní vydání.

divadly umělecká konkurence i kvůli tomu, že by jednotliví členové mohli přecházeti od jednoho divadla k druhému, kdežto nyní nuceni jsou setrvati pouze u jednoho divadla.“¹⁵⁸ Ocenil zásluhy herců, kteří odmítli lépe placenou práci u cizojazyčných společností a setrvali v českém prostředí. Nabídl jim ochrannou ruku a pomoc při řešení problémů.

Plnil roli prostředníka mezi zemským výborem a divadlem, kontroloval hospodaření s finančními prostředky, dohlížel na zaměstnance a hlídal přiměřenost programu, dekorací i kostýmů. „*Dr. Jindřich Šolc hleděl sobě svědomitě úřadu svého, všímaje si i literárních záležitostí velmi bedlivě. Nepovolil např. předložené jemu ku schválení drama „Hanna“,*“¹⁵⁹ *dokud nebylo autorem přepracováno ku svému prospěchu.*“¹⁶⁰ Úřad vykonával pouhý rok, protože mu vypršela platnost poslaneckého mandátu. Nové volby do zemského sněmu se konaly v listopadu roku 1895, kdy staročeši nepostavili žádného oficiálního kandidáta. Národní stranu tak na sněmu reprezentovali pouze tři zástupci a dne 13. února 1896 jmenoval nejvyšší maršálek intendantem mladočecha Josefa Herolda.¹⁶¹

Jindřich Šolc zůstal s divadlem v kontaktu i nadále, protože se přátelil s ředitelem Františkem Adolfem Šubertem. Roku 1898 ho zastupoval v záležitosti tenoristy Vladislava Florjanského tvrdícího, že uzavřel pracovní smlouvu s Lvovskou operou. Měl zastávat post ředitele a zpívat první tenor. Skutečnost byla poněkud jiná, protože opera usilovala pouze o jeho hostování. František Adolf Šubert proto odmítl udělit zaměstnanci propuštění a pouze mu poskytl dovolenou od ledna do dubna roku 1898. Tenorista si pobyt o měsíc prodloužil a správní výbor na něj podal žalobu pro nedodržení smlouvy.¹⁶²

Jindřich Šolc zastupoval ředitele také roku 1900, kdy se soudil s hudebním skladatelem Karlem Šeborem o *Dornovo libreto*. Zemský soud tehdy vyhověl umělcově žádosti, nařídil vydání rukopisu a vyplacení částky ve výši dvanácti set korun. Advokát doporučil odvolání k vrchnímu zemskému soudu a uvedl k tomu následující důvody. „*Není prokázáno, že by Vám originál libreta od žalobce byl býval zapůjčen, že domnělou tuto skutečnost neprávem soud vzal za dokázanou, že jí neměl zahrnovat pod ustanovení o půjčce dle občanského zákona a že nenechal Vaše seznání stvrditi přísahou.*“¹⁶³ Nakonec se podařilo

---

¹⁵⁸ *Tamtéž.*

¹⁵⁹ Jednalo se o aktové drama sepsané Ladislavem Novákem, který později opustil pole činoher a začal skládat baletní libreta. Představení se konalo dne 27. dubna 1895, kus režíroval E. Chvalovský a v hlavní roli vystoupila H. Kvapilová. František Adolf ŠUBERT, *Dějiny Národního divadla v Praze 1883–1900*, Praha 1908–1910, s. 409.

¹⁶⁰ *Tamtéž*, s. 428.

¹⁶¹ *Tamtéž*, s. 429.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 507–508.

¹⁶³ LA PNP, fond František Adolf Šubert, Jindřich Šolc Františku Adolfu Šubertovi dne 28. července 1900.

zmíněnou sumu snížit na polovinu a obhájce si za služby naučtoval tři sta šedesát čtyři koruny a čtyřicet pět haléřů.¹⁶⁴

Po odchodu ze zemského sněmu přesunul Jindřich Šolc své aktivity na pole pražského Českého klubu a společně s Albínem Bráfem a Karlem Mattušem se pokusil o obrodu staročeské strany.¹⁶⁵ Na rozdíl od kolegů kladl větší důraz na samosprávné otázky a soustředil kolem sebe mladé komunální politiky.¹⁶⁶ Navázal spolupráci s Vladimírem Srbem (pražský starosta mezi lety 1900 a 1906), Vratislavem Černým (syn pražského starosty Tomáše Černého), Lubošem Jeřábkem (konzervátor) a Josefem Dvořákem (viceprezident zemského soudu). Uznával ho také Svaz českých měst v čele s Antonínem Štychem a Svaz českých okresů vedený Cyrilem Papouškem.¹⁶⁷

Roku 1906 přijal důvěrnický sjezd Národní strany program vypracovaný Albínem Bráfem, Karlem Mattušem a Jindřichem Šolcem. Úvodní pasáže shrnuly vývoj dosavadních staročeských programových vystoupení¹⁶⁸ a následujících dvacet čtyři paragrafů se přihlásilo k historickému státnímu právu, zachování svrchované rakousko-uherské říše, svézákonnosti Českého království, zemské autonomii a jazykové rovnoprávnosti. Zabývaly se soužitím s německými krajany, samosprávou, občanskými svobodami, školstvím, hospodářstvím, maďarsko-rakouským vyrovnáním, dopravou, zemědělstvím, průmyslem a sociálními problémy.¹⁶⁹

Po roce 1906 opustil Albín Bráf předsednictvo strany a křeslo prvního místopředsedy obsadil Jindřich Šolc. Během voleb do poslanecké sněmovny v roce 1907 spolupracovali staročeši s mladočechy a získali šest poslanců. Při zemských volbách na Moravě a v Čechách utrpěli ztrátu, ale udrželi si samostatné sněmovní zastoupení. Ve stejném duchu proběhly

---

¹⁶⁴ Tamtéž, Jindřich Šolc Františku Adolfu Šubertovi dne 2. listopadu 1900.

¹⁶⁵ V roce 1891 se Antonín Otakar Zeithammer vzdal funkce druhého místopředsedy strany a ponechal si pouze řízení staročeského klubu na zemském sněmu. Ideové vedení převzal Albín Bráf, který úzce spolupracoval s prvním místopředsedou Karlem Mattušem. Společně izolovali protireformní křídlo soustředěné kolem konzervativního Josefa Hlávky a v roce 1900 dosáhli přijetí tří reformních návrhů: nesestavit vlastní kandidátku, podpořit mladočeské, katolické i agrární kandidáty a v případě volebního úspěchu vytvořit jednotný poslanecký klub s mladočechy. Při zemských volbách roku 1901 uzavřeli staročeši dohodu s Národní stranou svobodomyšlnou a zajistili si minimální zastoupení v zemských sněmech. Kurz prosazovaný Albínem Bráfem ovšem nenacházel bezvýhradnou podporu, a proto byl po smrti Františka Ladislava Riegra zvolen v roce 1904 do čela Národní strany kompromisní Karel Mattuš. Martin KUČERA, *Albín Bráf. Reorganizace staročeské strany 1906 a její zánik*, ČČH 92, 1994, s. 714–721.

¹⁶⁶ Význam samosprávy naznačil Jindřich Šolc v úvodu publikace: Albín BRÁF – J. ŠOLC, *Samospráva. Řada přednášek pořádaných Českým klubem v Praze*, Praha 1899, s. 1–5.

¹⁶⁷ M. KUČERA, *Albín Bráf*, s. 718.

¹⁶⁸ Srov. Pavel CIBULKA, *Politické programy českých národních stran 1860–1890*, Praha 2000, s. 39–328.

¹⁶⁹ A. BRÁF – Karel MATTUŠ – J. ŠOLC, *Program Strany národní*, Praha 1905, s. 1–24.

i říšské volby v roce 1911, kdy obhájili pouze jeden mandát. Za první světové války loajálně podporovali vládu a v říjnu 1918 splynuli s Českou státoprávní demokracií.¹⁷⁰

Jindřich Šolc působil také v pojišťovací bance Slavii, kde byl roku 1897 jmenován členem smírčího soudu.¹⁷¹ Navzdory nesouhlasu Albína Bráfa přijal členství v reorganizované mladočechy založené Národní radě české,¹⁷² roku 1912 byl jmenován místopředsedou správního výboru Československé akademie obchodní v Praze¹⁷³ a o dva roky později se stal členem čestného prezidia reprezentačního věnečku pořádaného ve prospěch „*vyslání na prázdniny oslábých kolegů českých vysokých škol*“.¹⁷⁴ K úplnému opuštění veřejného života ho přiměl až stále se zhoršující zdravotní stav, kvůli kterému trávil čím dál více času na statku ve Zbuzanech.

---

¹⁷⁰ P. CIBULKA, *Národní strana*, in: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004 I. (období 1861–1938), J. MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., Brno 2005, s. 127–128.

¹⁷¹ AMP, Sbírka papírových listin, sign. PPL IV-35125/89, generální ředitelství banky Slavie Jindřichu Šolcovi dne 19. května 1897.

¹⁷² M. KUČERA, *Albín Bráf*, s. 718–719.

¹⁷³ AMP, Sbírka papírových listin, sign. PPL IV-35125/93, správní výbor Sboru pro zřízení a vydržování Československé akademie obchodní Jindřichu Šolcovi dne 21. června 1912.

¹⁷⁴ Tamtéž, sign. PPL IV-35125/94, Akademický odbor Českých feriálních osad Jindřichu Šolcovi dne 9. března 1914.

4. Nástup Jindřicha Šolce do čela pražské obecní samosprávy

Jindřich Šolc přišel poprvé do styku s obecními záležitostmi mezi lety 1865 a 1871, kdy sloužil u pražského magistrátu. Po otevření vlastní advokátní kanceláře se odhodlal vstoupit na pole komunální politiky a roku 1880 se jeho jméno objevilo na kandidátní listině staročeského sboru *Pokrok k lepšímu*.¹⁷⁵ Při listopadových doplňovacích volbách uspěl ve třetím novoměstském okrsku a stal se jedním z devadesáti zastupitelů.¹⁷⁶ O tři roky později byl zvolen do městské rady¹⁷⁷ a roku 1885 dosáhl na hodnost náměstka předurčující jej k získání starostenského úřadu.¹⁷⁸

Vykonávání svěřených funkcí bral velmi vážně a pravidelně se účastnil svolaných zasedání. Protokoly městské správy svědčí o jeho častých výstupech, během kterých se vyjadřoval k aktuálnímu dění a snažil se přispět k řešení obecních problémů. První obsáhlý proslov pronesl na schůzi konané dne 3. března roku 1881, kdy se jednalo o přijetí rezoluce týkající se pražské univerzity. Hlavní město Království českého tehdy reagovalo na postoj německých obcí, které si vyhrazovaly vysoké učení výhradně pro sebe. Odmítlo myšlenku založení nové české univerzity a dožadovalo se jazykového zrovnoprávnění. Jindřich Šolc podpořil návrhy městské rady, protože „jsou úplně dle toho, aby zachovaly jednotu této země a tohoto království, aby zachovaly smír, aby zachovaly nenucené a přátelské styky mezi oběma kmeny této země.“¹⁷⁹

Okruh jeho zájmů byl nesmírně široký a zahrnoval snad všechny sféry obecní správy. Vyjadřoval se k problematice pitné vody, vodovodu, kanalizace, ústředních jatek, energetických zdrojů a komunikačních cest. Vzhledem k svému politickému přesvědčení se často dostával do konfliktů s mladočeskou opozicí a především s advokátem Janem Podlipným.¹⁸⁰ Přijímal funkce v obecních komitétách a roku 1882 zasedal v komisi finanční, organizační a statistické.¹⁸¹ O rok později navíc dohlížel na vybírání potravní daně, vyřizoval

---

¹⁷⁵ *Národní listy* ze dne 25. listopadu 1880, ranní vydání.

¹⁷⁶ AMP, Sbírka papírových listin, sign. PPL IV-35125/54, purkmistr Skramlík Jindřichu Šolcovi dne 20. prosince 1880.

¹⁷⁷ Jindřich Šolc byl městským radním ode dne 16. srpna 1883. *Zastupitelstvo a úřednictvo... roku 1884*, Praha 1884, s. 13.

¹⁷⁸ NA, ČM (1880–1900), sign. 14/4/2, kart. č. 2589, čj. 80554/1885, starosta Ferdinand Vališ českému místodržitelství dne 14. října 1885.

¹⁷⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1881 (leden–prosinec), zápis ze dne 3. března 1881.

¹⁸⁰ Jan Podlipný (24. srpna 1848 – 19. března 1914) byl prvním mladočeský smýšlejícím pražským starostou vykonávajícím post mezi lety 1897 a 1900, kdy došlo k rozšíření volebního práva do sboru obecních starších, odkoupení ostrova Štvanice i koňky a zahájení stavby České dětské nemocnice. T. JELÍNKOVÁ, *Pražští primátoři*, s. 119–121.

¹⁸¹ *Zastupitelstvo a úřednictvo... roku 1882*, Praha 1882, s. 13–18.

účetní výtky a byl dozorcem v kuratoriu Československé obchodní akademie i zastupitelstvu žižkovské obce.¹⁸² Roku 1885 působil v komisi finanční, organizační, právnické, statistické, dozorcí nad vybíráním potravní daně a ve výboru městské spořitelny. Navíc byl dozorcem nad městskou vyšší dívčí školou a Československou obchodní akademií.¹⁸³ Roku 1877 se jako člen právnické komise zabýval aférou vyvolanou početní chybou v rozpočtu holešovické plynárny a vyjednával slevu se stavitelem Františkem Buldrou.¹⁸⁴

4.1 Okolnosti volby

Nástup Jindřicha Šolce do čela pražské obecní samosprávy neproběhl za zcela běžných okolností, protože mu předcházelo náhlé úmrtí Ferdinanda Vališe.¹⁸⁵ Starosta sice trpěl dlouhodobými bolestmi ledvin a bušením srdce, ale nikdo nepředpokládal takovéto vyústění zdravotních potíží. Podobná událost se na staroměstské radnici přihodila již před dvaceti čtyřmi lety, kdy se zastupitelstvo vyrovnávalo se ztrátou Františka Václava Pštrosse.¹⁸⁶

Novoměstský pivovarník Ferdinand Vališ usedl do starostenského křesla roku 1885 a navázal na modernizační snahy Tomáše Černého. Prosadil přijetí nového stavebního řádu pro Prahu a okolí, který vymezil velkorysou šířku ulic, stanovil procento zástavby a zavedl přísnější hygienická opatření. Další připravované návrhy včetně asanačního zákona pro Josefov se mu nepodařilo dokončit, protože nečekaně zesnul ve věku čtyřiceti čtyř let.¹⁸⁷ Osudového zářijového dne roku 1887 se nacházel v kanceláři, kde přijal řadu pracovních návštěv. Během posledního jednání omdlel a sekretář musel poslat pro lékaře.¹⁸⁸

O nenadálé nevolnosti se tehdejší náměstek Jindřich Šolc dozvěděl prostřednictvím telegramu. Okamžitě se vydal do úřadovny, kde se setkal se starostovou manželkou a právníkem Tomášem Černým. Přivolání doktoři shledali bezvýchodnost situace a nechali umírajícího přenést do bytu na rohu Štěpánské a Žitné ulice. Nemocný se již neprobral k vědomí a zemřel v odpoledních hodinách. Domácí lékař Josef Thomayer určil za příčinu

---

¹⁸² *Zastupitelstvo a úřednictvo... roku 1883*, Praha 1883, s. 23–34.

¹⁸³ *Zastupitelstvo a úřednictvo... roku 1885*, Praha 1885, s. 31–46.

¹⁸⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 23. ledna 1888, tištěná zpráva rady městské stran zadání stavby městské plynárny v Holešovicích ze dne 17. ledna 1888, s. 6.

¹⁸⁵ Ferdinand Vališ (12. srpna 1843 – 19. září 1887) stál v čele obce mezi lety 1885 a 1887, kdy byla zahájena stavba Národního muzea a Uměleckoprůmyslového muzea, zavedeno elektrické osvětlení pražské radnice a založeny sady na Karlově náměstí. T. JELÍNKOVÁ, *Pražští primátoři*, s. 117.

¹⁸⁶ František Václav Pštross (14. března 1823 – 12. června 1863) byl majitel koželužského podniku a předseda pražské obchodní komory, který se v dubnu roku 1861 stal pražským purkmistrem. Prosadil češtinu jako úřední jazyk obecních úřadů a vyučovací jazyk městských škol a podnítil stavbu obecní plynárny. *Tamtéž*, s. 110–111.

¹⁸⁷ V. LEDVINKA – J. PEŠEK, *Praha*, s. 511.

¹⁸⁸ *Hlas národa* ze dne 20. září 1887.

smrti zduření plic způsobené rozčilením.¹⁸⁹ V tisku se ihned objevily články zamýšlející se nad překvapivým úmrtím a některé dokonce obviňovaly zástupce Holešovic-Buben, kteří měli údajně vytvořit na starostu velký tlak kvůli rozpočtu na příští rok. Proti tomu se postavily Národní listy a podaly podrobnou zprávu o poklidném průběhu debaty.¹⁹⁰

Na staroměstské radnici zaválaly smuteční prapory a do čela města se v souznění s obecním řádem postavil náměstek Jindřich Šolc. Oznámil místodržiteli, že se ujal úřadu v oboru samostatné působnosti a reprezentace. Přenesenou působnost a vedení magistrátu svěřil nejstaršímu a nejzkušenějšímu magistrátnímu radovi Michalu Čákrtovi.¹⁹¹ Vyjádřil soustrast vdově, převzal klíče od pokladny městských ústavů i korunovačních klenotů a odevzdal je prezidiální kanceláři. Zkontroloval účty, přehlédl starostovy věci a dohlédl na sepsání protokolu. V odpoledních hodinách svolal mimořádnou schůzi městské rady, které se zúčastnilo dvacet členů nacházejících se v danou chvíli na území Prahy. Přítomní jednohlasně souhlasili s uspořádáním pohřbu na obecní náklady, protože zemřelý po dobu patnácti let pečoval o rozvoj města. Datum události naplánovali na čtvrtek 22. září 1887 a doporučili ustanovení zvláštního pohřebního výboru.¹⁹²

Příštího dne se konala schůze sboru obecních starších, kterou zahájil náměstek následujícími slovy. „*Slavný sbore! Primátorský stolec tohoto staroslavného královského města osiřel. Slovného starosty našeho, vysoce ctěného a milovaného pana Ferdinanda Vališe, není více. V nejlepším mužném květu dne včerejšího na tom místě, kde působil pro blaho obce, zachvátila jej nelitostná smrt. On padl jako voják na stráž právě v těch místech, kam jej důvěra Vaše byla povolala a kde jej byla postavila.*“¹⁹³ Sbor schválil všechny návrhy městské rady a vyslal k vdově čtyřčlennou deputaci s kondolencí.

Mezi tím jednal výbor pro uspořádání pohřbu se zástupci policejního ředitelství, Akademického čtenářského spolku, ozbrojených měšťanských sborů a s evangelickým farářem Košutem. K aktivitě vyzval veškerá společenstva a korporace včetně pěveckého spolku Hlahol. Z obecních budov měly vlát smuteční prapory a obřadu se museli zúčastnit také žáci vyšších ročníků a chovanci obecního chudobince a sirotčince.¹⁹⁴ Veřejnost se mohla

---

¹⁸⁹ *Národní listy* ze dne 20. září 1887, ranní vydání.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, ze dne 22. září 1887, ranní vydání.

¹⁹¹ Michal Čákrť (1824–1891) pocházel ze Sobotky a během právnických studií byl vychovatelem Josefa Václava Friče. Úředníkem pražského magistrátu se stal roku 1849 a setrval zde až do penze. K. BÍLEK, *Kdo je kdo*, s. 19.

¹⁹² *Hlas národa* ze dne 20. září 1887.

¹⁹³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1887 (červenec–prosinec), zápis ze dne 20. září 1887.

¹⁹⁴ *Národní listy* ze dne 21. září 1887, ranní vydání.

naposledy rozloučit s Ferdinandem Vališem ve středu, kdy byly jeho ostatky vystaveny ve velké síni staroměstské radnice.¹⁹⁵

Smuteční obřad za přítomnosti rodiny a pozvaných hostů se konal ve čtvrtek dopoledne a poté byla rakev umístěna do šestisprežního skleněného povozu. V čele průvodu stála mládež společně s členy spolků a ozbrojených měšťanských sborů. Před vozem šlo evangelické duchovenstvo a rakev obklopovali vybraní městští radní, obecní starší a magistrátní úředníci. Za nimi kráčela rodina, ostatní zastupitelé s náměstkem Jindřichem Šolcem, zástupci pražských předměstských obcí a okresních výborů, představitelé okolních měst, místodržitel Alfred Kraus, státní úředníci, vojáci a členové korporací. Zástup se ubíral Železnou a Havířskou ulicí, Příkopy, Václavským náměstím a zastavil se před Národním muzeem, kde mládež a zástupci spolků vytvořili dvojité špalír. Zbytek průvodu jím prošel a pokračoval na Olšanské hřbitovy.¹⁹⁶

Po smutečních událostech se život na radnici pomalu vracel do běžných kolejí a hlavní otázkou se stalo obsazení uvolněného postu. Staročestí členové sboru obecních starších se sešli v místnostech Českého klubu, kde odsouhlasili kandidaturu Jindřicha Šolce.¹⁹⁷ Oficiální ale zároveň pouze formální volba se konala dne 27. září 1887. Dle obecního řádu s ní musela souhlasit nadpoloviční většina zastupitelů, kterou v tehdejších podmínkách tvořili čtyřicet tři členi. Jedno místo bylo prázdné, tři příslušníci zemřeli a jeden se vzdal funkce. Z celkového počtu osmdesáti pěti obecních starších se jich k volbě nakonec dostavilo sedmdesát devět.¹⁹⁸

Ostatní se řádně omluvili a předešli tak nepříjemným následkům. „*Takoví údové, kteří buď ani nepřišli, aneb odejdou prvé, než se volení skončilo, neomluvivše svého nepřijetí neb odejití dostatečnými příčinami, ztratí svůj úřad, upadnou v peněžitou pokutu, kterouž sbor starších obecních až i do jednoho sta zlatých k. m. vyměřiti může, a v tom volebním obče, jenž právě jest, opět volení býti nemohou.*“¹⁹⁹ Dohromady bylo odevzdáno sedmdesát osm lístků, protože náměstek jakožto předseda se nezúčastnil. Jindřich Šolc obdržel šedesát hlasů, Jan Podlipný šestnáct, Tomáš Černý jeden a jeden lístek zůstal prázdný.²⁰⁰

Staročeský Hlas národa zhodnotil výsledek následujícími slovy. „*Těšíme se upřímně z jednomyslnosti, kteráž se tu objevila mezi zástupci strany národní a všemi umírněnými členy sboru obecních starších a přejeme, aby tento duch jednoty osvědčený dnes na počátku nového*

¹⁹⁵ *Tamtéž*, ze dne 22. září 1887, ranní vydání.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, ze dne 23. září 1887, ranní vydání.

¹⁹⁷ *Hlas národa* ze dne 27. září 1887.

¹⁹⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1887 (červenec–prosinec), zápis ze dne 27. září 1887.

¹⁹⁹ *Obecní řád*, s. 21.

²⁰⁰ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1887 (červenec–prosinec), zápis ze dne 27. září 1887.

*období starostenského potrvál vždy a mohutněl v síle své. Tot' první podmínka zdravého rozvoje obecní správy, kteráž by nedosáhla svých úkolů, kdyby vrcholu měli dosíci oni živlové, kterýž osobním choutkám podřizují prospěch obce a zdviháním vád a rozbrojů znechucují druhému všelikou práci veřejnou. Při včerejším hlasování objevilo se, že živlové tito jsou v nepatrné minoritě 16 proti 60 hlasům.*²⁰¹ Radost neskrývalo ani město Sobotka, které vyjádřilo rodákovi podporu prostřednictvím telegramu.²⁰² Menší nadšení pociťovaly přirozeně Národní listy a omezily se pouze na shrnutí skutečností.²⁰³

4.2 Slavnostní instalace

Provedenou volbu musel schválit nejprve císař a teprve poté mohlo dojít k uvedení nového starosty do úřadu. Instalace patřila mezi tradiční podniky pořádané obecním zastupitelstvem a její počátky jsou spjaty se středověkými obnovami městských rad. Po roce 1861 se průběh slavnosti ustálil a získal pevně danou podobu. *„Byla to v té době jediná slavností událost, která měla svůj původ v činnosti a organizaci městské správy jako instituce a byla s ní nerozlučně spjata. Uvedení prvního muže do úřadu se v Praze po celé devatenácté století a částečně i ve století dvacátém konalo mimořádně slavnostním způsobem.*²⁰⁴

Nastolení Jindřicha Šolce proběhlo na staroměstské radnici dne 24. října 1887 podle předem stanoveného programu. O půl desáté ráno se zastupitelé společně s pozvanými hosty shromáždili ve velké síni a magistrátní a městští úředníci ve staré síni. Ozbrojené měšťanské sbory utvořily na náměstí dvojité špalír vedoucí k Týnskému chrámu a nejdůstojnější místo zabral hasičský sbor vybavený nářadím a prapory.²⁰⁵ Tři městští radní vyzvedli Jindřicha Šolce z bytu a doprovodili ho k vyzdobené radnici. *„S věží i se střechy vlají prapory barev českých a rakouských, balkon jest červenobílými draperiemi bohatě vyšperkován. Průjezd radnice proměněn krásnými rostlinami exotickými jakož i kuželovými vavříny a jinými květinami v rozkošný sad.*²⁰⁶

Starosta čekal ve vestibulu na příjezd místodržitele Alfreda Krause,²⁰⁷ který předznamenaly dvacet čtyři rány z hmoždířů. Samotné uvedení do úřadu se odehrávalo ve

²⁰¹ *Hlas národa* ze dne 28. září 1887.

²⁰² *Tamtéž*, ze dne 30. září 1887.

²⁰³ *Národní listy* ze dne 28. září 1887, ranní vydání.

²⁰⁴ H. SVATOŠOVÁ, *Instalace*, s. 229.

²⁰⁵ AMP, Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/61, Pořádek slavnostního uvedení pana J. U. Dra. Jindřicha Šolce v úřad starosty královského hlavního města Prahy v pondělí dne 24. října 1887 o 10. hodině dopolední.

²⁰⁶ *Národní listy* ze dne 24. října 1887, ranní vydání.

²⁰⁷ Alfred Kraus (7. dubna 1824 – 28. února 1909) se roku 1881 stal místodržitelem pro Čechy a ve své funkci setrval do roku 1889, kdy odešel do soukromí. A. ŠPIRITOVÁ, *Slovník*, s. 97.

velké síni za přítomnosti zastupitelů. Po přečtení nejvyššího potvrzení volby přijal místodržitel starostovu služební přísahu pronesenou českým jazykem. Alfred Kraus promluvil k Jindřichu Šolcovi nejprve česky a posléze německy. Přivítal ho ve funkci, popřál mnoho úspěchů a vyjádřil víru ve vzájemnou spolupráci.²⁰⁸

Starosta poděkoval za důvěru vyslovenou mu ze strany císaře, hostů a členů sboru obecních starších. Ocenil práci Národní strany usilující o dosažení politické organizace českého národa a zavzpomínal na revoluční události roku 1848 v Sobotce. *„Již co hoch sedmiletý pamatuji se na ono hnutí svobody, které nastalo, když Jeho Veličenstvo císař a král Ferdinand I. udělil národům rakouským konstituci. Když v mém rodišti na náměstí s povýšeného místa ohlašována všemu lidu radostná tato zvěst, tehdáž jsem ponejprv ve svém životě spatřil vesele vláti prapor bíločervený s věží tichého onoho města, prapor ku kterému jsem stál a nepřestanu státi, neb jest symbolem síly, jednoty a nedělitelnosti této vlasti.“*²⁰⁹

V následující německé pasáži se vyjádřil k otázce českoněmeckých vztahů, vyzdvihl zásadu rovnoprávnosti zemských jazyků a zdůraznil nutnost soužití obou národností. *„Zu dieser Fahne haben Deutsche und Böhmen Jahrhunderte lang treu gestanden, unter dem Reichsbanner haben sodann Söhne beider Nationalitäten geblüht, und so hoch auch die Wogen der nationalen Bewegung gehen mögen, am Boden das gleichen nationalen Rechtes werden sich beide Volksstämme wieder finden, weil ihr friedliches Zusammenleben neben einander im diesem Lande eine Naturnothwendigkeit ist.“*²¹⁰

Ocenil práci svých předchůdců, ztotožnil se s již započatými projekty Ferdinanda Vališe a slíbil jejich dovršení. Upozornil na úpadek živnostníků, řemeslníků i obchodníků a nezbytnost zajistit lepší podmínky pro hospodářský rozvoj města. Za tímto účelem požadoval dovést k úspěšnému závěru jednání se zemským sněmem a vládou ohledně zřízení české průmyslové školy. Dále chtěl dokončit koupi pevnostních pozemků u Slepé brány, převzetí Svatováclavské trestnice, stavbu plynárny v Holešovicích a opravu mostu císaře Františka Josefa I. Finanční situaci plánoval zlepšit snížením úrokové sazby městských půjček.²¹¹

Kromě těchto již rozpracovaných úkolů si vytyčil také nové cíle. Mezi ně zahrnul vybudování kanalizace, zajištění dostatečných zdrojů pitné vody, povznesení zdravotních podmínek Josefova a přilehlých částí Starého Města a splavnění Vltavy. *„Stanou-li se ony otázky, které jsem byl za pilné označil, za krátkou dobu mého nastávajícího úřadování dle*

²⁰⁸ *Hlas národa* ze dne 24. října 1887.

²⁰⁹ AMP, Sbírka papírových listin, sign. PPL IV-35125/72, koncept instalačního projevu Jindřicha Šolce.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

*usnesení tohoto slavného sboru skutkem, budu hojně odměněn za své dávné snažení, abych prospěl matičce Praze některým platným skutkem.*²¹² Následovalo provolání slávy císaři a přesun hodnostářů do Týnského chrámu. Po mši si místodržitel prohlédl městské sbory a společně se starostou se odebral na radnici.²¹³

Nadřízeného přivítali také magistrátní i obecní úředníci a okresní lékaři v čele s městským fyzikem. *„Nově zvolený purkmistr dr. Šolc vstoupiv do síně, kdež úřednictvo tvořilo polokruh, pozdravil je a oslovil delší řečí. V níž vzpomněl dob, kdy sám byl úředníkem pražského magistrátu; kvůli samostatnějšímu povolání vzdal se místa svého. Nad tím, že viděl mnoho známých tváří kolem sebe, vyslovil potěšení.*²¹⁴ Vyzval úředníky k vzájemné spolupráci a pozdravil se s představenými jednotlivých odborů. Po provolání slávy Praze se odebral do prezidiální kanceláře, kde jej uvítal sekretář.

Pomyslnou tečkou za nastolením starosty se stalo uspořádání hostiny v sále Měšťanské besedy, kde se sešli členové sboru obecních starších, zástupci předměstských obcí, zemského výboru, zemské školní rady, notářské, obchodní a umělecké komory, Umělecké besedy, Katolické besedy, Měšťanské besedy, Hlaholu, Sokola, městského muzea, Merkuru a novinářů. O kulturní vložku se postaral pěvecký kruh Kytara a vojenská kapela.²¹⁵

---

²¹² Tamtéž.

²¹³ *Národní listy* ze dne 24. října 1887, ranní vydání.

²¹⁴ *Hlas národa* ze dne 25. října 1887.

²¹⁵ *Národní listy* ze dne 4. listopadu 1887, ranní vydání.

5. Aféry spojené s Jindřichem Šolcem

5.1 Kösslerova aféra

Úřadování Jindřicha Šolce nelze považovat za poklidné a bezkonfliktní období, protože ho provázela celá řada sporů. Již jaro roku 1888 je spojováno s Kösslerovou aférou související s návrhem knížete Aloise Liechtensteina, který chtěl vrátit dozor nad školstvím do rukou církve. Tzv. Hasnerovy zákony z roku 1869 totiž značně omezily její vliv na vzdělávání a hlavní roli přenechaly státu. Prodloužily školní docházku na osm let, rozšířily trivium, zdokonalily učební metody a zlepšily postavení kantorů.²¹⁶

Navzdory všem přednostem nebyly přijaty vždy pozitivně a vyvolaly odpor v rolnických a katolických kruzích. Venkované nechtěli přijít o levnou pracovní sílu a církve bojovala proti odstranění konfesijního rázu škol. Vláda Eduarda Taaffeho nakonec podlehla stále sílícímu tlaku a roku 1883 přikročila k úpravě dosavadních předpisů.²¹⁷ Poslanecký Český klub s novelou nesouhlasil, protože školské záležitosti považoval za otázku zemského zákonodárství. Nakonec ovšem s výjimkou Františka Tilšera ustoupil koaličním partnerům a osnovu přijal.²¹⁸

Reforma zredukovala docházku, omezila výuku reálií, prohlásila tělocvik za nepovinný a posílila hodiny náboženství.²¹⁹ Provedené ústupky neuspokojily všechny požadavky a roku 1888 byla Aloisem Liechtensteinem navržena novela novely. Přisuzovala škole výuku náboženství a základních vědomostí potřebných pro běžný život, zkracovala docházku na šest let, dozor svěřovala církvi a vydávání zákonných ustanovení pro učitelské ústavy odkazovala do zemské působnosti.²²⁰

Předloha vyvolala velké debaty a rozdělila veřejnost na dva tábory. Mladočeši ji jednoznačně odsoudili a prosazovali vlastní řešení problému. Staročeši z ní přejali pouze

---

²¹⁶ Zákon říšský ze dne 25. května 1868, č. 48 ř. z.; Zákon říšský ze dne 26. března 1869, č. 40 ř. z.; Zákon říšský ze dne 14. května 1869, č. 62 ř. z. Václav SKALICKÝ, *Škola obecná. Sbírka zákonů školních*, Praha 1881, s. 1–5; Jan ŠAFRÁNEK, *Školy české. Obraz jejich vývoje a obrazů II. svazek (1848–1913)*, Praha 1918, s. 231–233.

²¹⁷ Zákon říšský z 2. dne m. května 1883, č. 53 ř. z., kterým se mění některá ustanovení zákona ze 14. dne m. května 1869. Josef KLIKA, *Škola obecná v nejdůležitějších zákonech a nařízeních*, Praha 1884, s. 292–298.

²¹⁸ František Tilšer sepsal o problémech tehdejší české politiky brožuru: František TILŠER, *Ve službě panstva. Příspěvek k historii české politiky za doby převahy zástupců šlechty konzervativní nad národními poslanci v Českém klubu na říšské radě*, Český Brod 1885.

²¹⁹ Reformou se zabývá práce: Peter URBANITSCH, *Die böhmischen Reichsratsabgeordneten und die Novelle zum Reichsvolksschulgesetz 1883*, in: Mezinárodní konference všeobecného vzdělání pro všechny, Praha 2004, s. 32–41.

²²⁰ Otakar KÁDNER, *Školství v republice Československé*, in: Československá vlastivěda X., Praha 1931, s. 37–42.

autonomistické jádro, ale neodvážili se podniknout žádnou protiakci.²²¹ Postoj k ožehavé otázce muselo zaujmout také hlavní město Království českého. Starosta záležitost předběžně projednával s Františkem Ladislavem Riegre, kterému oznámil úmysl obecního staršího Ludvíka Bendienera předložit rezoluci proti podané osnově. „*Neznaje Vaše úmysly a Českého klubu na říšské radě, prosím za laskavé návštějí, jak by se rada městská zachovati měla po stránce formální (poodložením porady, a p.), či má-li rada městská v meritorní poradě vejíti a jaké by mělo býti její usnesení.*“²²²

Téma se dostalo na program zastupitelstva dne 20. února 1888, kdy byl kromě přípisu Ludvíka Bendienera přečten návrh mladočecha Jana Podlipného, který odsoudil zkrácení školní docházky, odstranění zeměpisu, kreslení, tělocviku i ručních prací a zvýšení církevního dohledu. Obával se zpomalení kulturního rozvoje českých zemí a požadoval plnou samosprávu v oblasti národního a středního školství.²²³ Doporučoval, „*aby městská rada z těchto důvodů podala jménem reprezentace hlav. města Prahy do osmi dnů petici k říšské radě za zamítnutí návrhu knížete Liechtensteina a společníků a zároveň žádala o vydání zákona vyhrazujícího autonomii ve školství zemím korunním.*“²²⁴ Myšlenka si našla potřebný počet příznivců a byla odkázána městské radě.

Starosta jmenoval na základě přání Františka Ladislava Riegra důvěrnou komisi,²²⁵ kde zasedali staročeši Josef Milde, Václav Nykles, Mikuláš Karlach, Eugen Eiselt a Karel Palliardi. Vyloučení navrhovatele z debat otevřelo opětovně otázku přístupnosti schůzí městské rady, protože Jan Podlipný se pokusil zúčastnit projednávání své předlohy. Odvolával se na právo obecního staršího navštěvovat zasedání a neuposlechl výzvu k odchodu. Nakonec upustil od původního argumentu a požádal o možnost setrvat. Jindřich Šolc prosbu vyslyšel a výjimečně mu povolil zůstat. Vstupu se dožadovali i další podporovatelé návrhu, ale městská rada to striktně zamítla.²²⁶

Záležitost se řešila dne 14. března 1888 na schůzi sboru obecních starších, kdy Jan Podlipný obhajoval své počínání. „*Člen sboru může žádat, aby mu spisy byly předloženy, a tu najednou se bude proti němu vytýkati, že patří do veřejnosti jisté. Já mám za to, že sluší přihlížeti z právního hlediska na tuto věc poněkud jinak, že sl. rada městská jest pouhým*

²²¹ Z. V. TOBOLKA, *Politické dějiny III. (1879–1914), I. část*, Praha 1934, s. 118–119.

²²² ANM, fond František Ladislav Rieger, kart. č. 58, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 3. února 1888.

²²³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 20. února 1888.

²²⁴ *Národní listy* ze dne 21. února 1888, ranní vydání.

²²⁵ ANM, fond František Ladislav Rieger, kart. č. 58, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 23. února 1888.

²²⁶ *Hlas národa* ze dne 15. března 1888.

mandatářem tohoto sl. sboru a že zajisté nikterak se duchu právníckému nepříčí, aby ten, kdo mandát uděluje, zároveň při takovém jednání mandatáře svého také byl přítomen.“²²⁷

Nespokojenost vyjádřili také mladočeši Josef Vilímek, Václav Březnovský, František Sokol a Jan Štětina, kteří trvali na podání stížnosti k místodržitelství. Jindřich Šolc skutečně dokument sepsal a připojil k němu podrobnou rekapitulaci sporu včetně protokolu ze zasedání městské rady.²²⁸ Místodržitelství případ prozkoumalo, ale odmítlo vydat rozhodnutí. „*Usnesení rady městské, dotčené v podání obecního staršího Josefa Vilímka a soudruhů ani učiněné nebylo, nýbrž že jste, Vaše vysokoblahorodí, obecního staršího Josefa S. Vilímka a soudruhy, kteří nejsou členy rady, pouze požádal, aby se laskavě odstranili.*“²²⁹ Předkládaná stížnost se nedovolávala státního dozoru nad usnesením městské rady, ale pouze žádala za rozhodnutí vyšší instanci. Žalobci se měli obrátit na sbor obecních starších nebo zemský výbor.

Otázka veřejnosti schůzí ovšem nebyla hlavní náplní březnového zasedání zastupitelstva. Po třítydenním jednání totiž městská rada odmítla podpořit plán Jana Podlipného a předložila vlastní rezoluci. Uznala nutnost úpravy zákonů a požadovala odevzdat školské záležitosti do pravomocí obcí, okresů a zemí. „*Poněvadž má plnou důvěru v poslance české, uznáváje zároveň nesnadné jich postavení jakožto pouhé části autonomistické většiny nynější na radě říšské, s jejíž toliko shodou mohou přivést zásady své k platnosti, nemá to sbor král. hl. města Prahy za potřebné, aby se podala zvláštní petice, zvláště petice p. ob. starším dr. Podlipným a soudruhy navržená, ukládá ale preasidiu svému, aby usnesení ono sdělilo přiměřenou cestou s preasidiem klubu českého na radě říšské.*“²³⁰

Následovala velice vášnivá debata, která se protáhla do dalších tří zasedání.²³¹ Veřejnost naplnila balkony a odměňovala ostrá slova řečníků hlasitým potleskem nebo projevy nesouhlasu. K rozhodnutí došlo teprve dne 21. března 1888, kdy sbor přijal návrh městské rady padesáti dvěma hlasy proti dvaceti čtyřem.²³² „*Sotva výsledek tento byl oznámen, propukla mezi obecenstvem a diváky ohromná bouře nevole proti konšelům pražským a udály se scény tak bouřlivé, že snad zastupitelstvo pražské od dob husitských*

²²⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 14. března 1888.

²²⁸ NA, ČM (1884–1890), sign. 14/4/3, kart. č. 2589, čj. 38191/1888, Jindřich Šolc českému místodržitelství dne 26. dubna 1888.

²²⁹ Tamtéž, místodržitel Alfred Kraus Jindřichu Šolcovi dne 26. května 1888.

²³⁰ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 14. března 1888.

²³¹ Tamtéž, zápis ze dne 15. března 1888; zápis ze dne 19. března 1888; zápis ze dne 21. března 1888.

²³² Tamtéž.

nebylo jich dosud svědkem.“²³³ Osazenstvo horní galerie hlasitě protestovalo, rozhazovalo papírové ústřížky a jeden z přítomných se dokonce pokoušel slézt dolů po zábradlí. Obecní starší se rozdělili do skupin a vášnivě gestikulovali proti svým odpůrcům.

Jindřich Šolc se snažil uklidnit rozrušenou společnost, ale jeho slova splývala s chaosem. „*Jak na povel a patrně dle nastrojené zpředu úmluvy zavířila na galerii divoká, neslýchaná vřava. „Hanba! Hanba jim!“ Řvalo se v slepé a fanatické zuřivosti dolů.*“²³⁴ Galerie se sice podařilo vyklidit, ale zastupitelé nejevili zájem o obnovu jednání. K předmětům denního pořádku se mohlo přejít až po patnácti minutách, kdy Tomáš Černý vyslovil nahlas přání Jindřicha Šolce obsažené v jeho korespondenci s Františkem Ladislavem Riegre a prosadil upravení jednacího řádu.²³⁵

Požadoval omezení věcných poznámek ústících obvykle do dlouhých proslovů a zavedení generálních mluvčích, kteří by po ukončení debaty shrnuli hlavní myšlenky zapsaných řečníků. Chtěl tak předejít zdlouhavému projednávání politických otázek a urychlit návrat k hlavní agendě.²³⁶ Starosta zaskočený bouřlivými výstupy dokonce přikročil k využití služeb pražské policie a nechal až do pozdního večera hlídat radnici.²³⁷ Následujícího dne opět zasedl sbor obecních starších, aby vyřídil zbývající záležitosti. Tentokrát již byl vstup na galerii omezen a diváci se museli prokázat vstupenkami získanými v prvním patře.²³⁸

Staročeští zastupitelé považovali incident za naschvál vyprovokovanou agitaci a zahájili vyšetřování. Magistrátní písař Antonín Roznatinský hlídající pořádek označil za viníka provazníka Josefa Kösslera, který se prý pravidelně účastnil zasedání a vyzýval galerii k posměšným poznámkám. Během hlasování si stoupl na židli, povykoval a dal pokyn k rozhazování papírků. Úředník se pokoušel buřiče napomínat, ale ten neohroženě pokračoval v činnosti.²³⁹ Starosta Jindřich Šolc prosadil oznámení nepokojů policejnímu ředitelství a omezení přístupu na jednání.²⁴⁰

Josef Kössler podrážděně odmítl všechny výtky a vyvrátil obvinění z placené agitace.²⁴¹ Národní listy vyjádřily podivení nad využitím patentu ze dne 11. dubna 1854,

---

²³³ *Národní listy* ze dne 22. března 1888, ranní vydání.

²³⁴ *Hlas národa* ze dne 22. března 1888.

²³⁵ ANM, fond František Ladislav Rieger, kart. č. 58, Jindřich Šolc Františku Ladislavu Riegrovi dne 21. března 1888.

²³⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 21. března 1888.

²³⁷ *Národní listy* ze dne 22. března 1888, odpolední vydání.

²³⁸ *Tamtéž*, ze dne 23. března 1888, ranní vydání.

²³⁹ PM (1881–1890), sign. 8/5/15/64, kart. č. 1680, čj. 2938/1888, Antonín Roznatinský městské radě dne 23. března 1888; Jindřich Šolc policejnímu ředitelství dne 29. března 1888.

²⁴⁰ *Tamtéž*, čj. 4527/1888, Jindřich Šolc policejnímu ředitelství dne 24. března 1888.

²⁴¹ *Národní listy* ze dne 24. března 1888, ranní vydání.

podle kterého měli být potrestáni všichni rušitelé veřejných schůzí. „*Co první občan této veleobce a především povolany strážce autonomie sáhl k patentu, v němž se absolutismus bachovský obráží a jemuž nyní vyhýbají se, pokud možná již i politici úředové.*“²⁴²

Mezitím si policejní ředitelství vyžádalo opis protokolu a předložení obecního řádu. Záležitost nakonec odložilo, protože starosta měl dost prostředků k sjednání klidu na radnici.²⁴³ Jindřich Šolc se s výsledkem nesmířil a obrátil se na místodržitelství.²⁴⁴ To ale rozhodnutí potvrdilo a stížnost zavrhl. Národní listy k tomu poznamenaly, že „*nepřispívá to k vážnosti úřadu autonomního, když dovolává se policie v mezích působnosti vlastní a proti zachovalému občanu, který má sice snad trochu horkou krev, který však četných svědků se dovolává, že v tom co na vrub jeho se mu připisuje, nijaké neměl účastenství.*“²⁴⁵

Tímto celá aféra neskončila, protože Josef Kössler podal na starostu a písaře žalobu pro urážku na cti. Městský delegát okresního soudu pro přestupky v Praze stížnost obratem vrátil, ale poškozený se odvolal k zemskému trestnímu soudu.²⁴⁶ Rozhodnutí první instance bylo zrušeno a trestní líčení povoleno. Zároveň byl vyzván Antonín Roznatinský, aby se dostavil k výslechu.²⁴⁷ Okresní soud pro Staré a Nové Město nakonec obvinění zamítl a vyšetřování zastavil. „*Svědkové pp. dr. Milde, J. Kandert, M. Karlach, J. Kopecký aj. stvrdili totiž, že pan dr. Šolc stížnost p. Roznatinského ve schůzi pouze přednesl a hanlivě o p. Kösslerovi se nevyslovil.*“²⁴⁸

5.2 Akcie tiskařského družstva Politik

Napjaté vztahy mezi Jindřichem Šolcem a Josefem Kösslerem měly ještě další rozměr, protože mladočech pronesl na květnové schůzi Staroměstského občanského klubu následující obvinění. „*V devatenáctém století má královské hlavní město purkmistra, který ani neostýchá se k soukromým účelům svým zneužití své moci. V listu krajinském Podřipanu jest již napověděno, že p. dr. Šolc nechal vystaviti komusi v Polsku úřední vysvědčení magistrátním radou p. Vrátným, jakoby akcie tiskařského družstva, kterou chtěl pro sebe získat, měla cenu pouze 200 zl. na místě 1200 zl. skutečné.*“²⁴⁹

²⁴² Tamtéž, ze dne 25. března 1888, ranní vydání.

²⁴³ PM (1881–1890), sign. 8/5/15/64, kart. č. 1680, čj. 2938/1888, policejní ředitelství městské radě dne 3. dubna 1888.

²⁴⁴ Tamtéž, Jindřich Šolc českému místodržitelství dne 6. dubna 1888.

²⁴⁵ Národní listy ze dne 9. května 1888, ranní vydání.

²⁴⁶ Hlas národa ze dne 19. května 1888.

²⁴⁷ Národní listy ze dne 16. června 1888, ranní vydání.

²⁴⁸ Tamtéž, ze dne 28. prosince 1888, ranní vydání.

²⁴⁹ Tamtéž, ze dne 14. května 1888, ranní vydání.

Zároveň předložil doklady získané od polských přátel, které obsahovaly tato fakta. V roce 1886 zemřel v Haliči sládek Josef Kukačka, v jehož pozůstalosti byly dvě akcie tiskařského družstva Politik. Pětinu podílu získaly dvě nezletilé děti Emilie Kukačkové, tety Jindřicha Šolce. Starosta nabídl příbuzným odkoupení dědictví, ale upozornil je, že ačkoliv byly cenné papíry oceněny sumou dvanácti set zlatých, nemají hodnotu ani dvě stě zlatých. Záležitost chtěl vyřešit do dne 6. listopadu 1888, kdy se měla konat valná hromada závodu. Tetě poslal magistrátní potvrzení, kde se odhadovala tržní cena na maximálně sto zlatých. Zástupci dědiců se obrátili na předsedu tiskařského družstva Josefa Mildeho, který jim oznámil, že akcie nebyly sníženy a mají původní hodnotu.²⁵⁰

Josef Kössler položil posluchačům otázku, zda „*může býti, aby na stolicí purkmistrovském zasedal muž, jenž takovýmto způsobem moci úřední užil?*“²⁵¹ Zpráva vzbudila u přítomných podivení a Jan Podlipný se ujal dalšího vyšetřování. Jindřich Šolc odmítl obvinění v Hlasu národa a poukázal na svoji způsobilost k právním úkonům. „*Pokud útok směřuje na úřadování mé co starosty, prohlašuji, že jsem u magistrátu zakročil o vydání úředního vysvědčení co zástupce strany a nebral jsem na vyřízení žádného vlivu. Pokud však má věc ráz soukromoprávní, tuším, že jsem ani v čestném úřadě starosty, nepozbyl způsobilosti k právním jednáním, a tedy také i ne práva v mezích zákona a slušnosti jednati se zákonitými zástupci nezletilých s vyhrazením schválení příslušného soudu o převod jedné pětiny podílu ve jmění Závodu tiskařského a vydavatelského v Praze.*“²⁵²

Mezitím probíhalo vyšetřování Jana Podlipného, který si nejprve ověřil pravost magistrátního potvrzení a poté se vydal přímo za starostou. Ten mu umožnil nahlédnout do spisů, kde byl popsán průběh zjišťování ceny skládající se z podílu pěti set zlatých a zápůjčky sedmi set zlatých. Okresní dozorce zjišťoval skutečnou hodnotu u bankovních ústavů a doložil bezcennost akcie i její vlastenecký charakter. Jan Podlipný souhlasil s nulovou hodnotou podílů, ale odmítl bezcennost pohledávky, protože se nejednalo ani o konkurz, ani o likvidaci družstva.

Záležitost předal výboru k projednání, aby rozhodl o dalším postupu mladočeské organizace vůči starostovi.²⁵³ Na červnovém zasedání byla přijata rezoluce schvalující činnost Jana Podlipného a kritizující nezájem staročeských zastupitelů o objasnění věci. „*Pan starosta dr. Jindřich Šolc, který je též příbuzným pozůstalých dědiců, mohl se uchrániti před*

---

²⁵⁰ *Tamtéž.*

²⁵¹ *Tamtéž.*

²⁵² *Hlas národa* ze dne 15. května 1888.

²⁵³ *Národní listy* ze dne 28. května 1888, ranní vydání.

mnohými nepříjemnostmi, kdyby právní zastupování nebyl přijal, kdyby byl by raději některému ze svých kolegů právníků věc ku provedení přenechal. “²⁵⁴

---

²⁵⁴ *Tamtéž*, ze dne 5. června 1888, ranní vydání.

6. Vybrané obecní podniky

Během šestiletého funkčního období Jindřicha Šolce došlo k zahájení, dokončení a posunutí celé řady obecních projektů, které přispěly k proměně Prahy v moderní velkoměsto. V souvislosti s rozvojem vědy a populačním růstem začal být kladen větší důraz na zlepšení zdravotních podmínek, prevenci nakažlivých nemocí a celkovou čistotu veřejného prostoru. Navíc docházelo k značnému zvyšování spotřeby energií, prudkému rozmachu stavebnictví, stupňování nároků na infrastrukturu, dopravu, kulturu a vzdělávání.

Stránky protokolů městské správy zaplňovala problematika výstavby ústřední tržnice a jatek, hledání dostatečných zdrojů pitné vody, budování vodovodu, zřízení jednotného kanalizačního systému, provedení asanace, dláždění ulic, oprav komunikačních cest a mostů, splavnění Vltavy, vykoupení zbytku fortifikačních pozemků, zřizování veřejných záchodků, konverze půjček a připravování jubilejní výstavy. Mezi nejvýznamnější podniky provedené pod záštitou Jindřicha Šolce bezpochyby patřilo dokončení plynárny v Holešovicích, zpřístupnění knihovny rozpuštěného Akademického čtenářského spolku, otevření městské čítárny, rekonstrukce povodní zničeného Karlova mostu a převzetí Svatováclavské trestnice.

Obecní zakázky vyvolávaly značný zájem veřejnosti, která bedlivě sledovala jejich zadávání i průběh. Úspěch či neúspěch mohl ovlivnit výsledek každoročních voleb, kdy oprávnění občané posuzovali přínosy a přehmaty tehdejších zastupitelů. Realizace podniků se neobešla bez ostrých střetů probíhajících mezi staročeskou radniční většinou a mladočeskou menšinou. Opozice kritizovala vleklost prací i nárůst nákladů a snažila se prosazovat vlastní protinávrhy.

Názorným příkladem může být boj svedený o jmenování mladočecha Jana Kaftana do čela kanalizační kanceláře. Inženýra prosazovala technická kancelář, protože ho považovala za nejschopnějšího českého odborníka. Městská rada návrh odmítla a z úsporných důvodů doporučila pověřit úkolem stavební úřad. Záležitost vyvolala bouřlivou debatu, která se protáhla do několika schůzí. Nakonec zastupitelstvo odmítlo uzavření smlouvy s Janem Kaftanem a upřednostnilo vypracování generálního plánu v obecní režii.²⁵⁵

6.1 Nová plynárna v Holešovicích

Veřejné osvětlení původně zajišťovaly knotové olejové lampy, které se vyznačovaly malou svítivostí a čaděním. Problém pomohly částečně odstranit argantské hořáky s dutým

---

²⁵⁵ L. RADOVÁ, *Působení*, s. 41–44.

knotem a hluboce zasunutým skleněným cylindrem, ale opravdové řešení přineslo až plynového osvětlení. Od roku 1847 ho zajišťovala Vratislavská plynárenská společnost, jež vystřídala hned několik majitelů a nakonec se ocitla v belgických rukou.²⁵⁶

Kvůli neustálým sporům s dodavatelem se zastupitelstvo rozhodlo vyrábět plyn ve vlastní režii a vybidlo ředitele drážďanské plynárny Kristiana Bedřicha Augusta Jahna, aby vypracoval plán objektu a rozvodů. Slavnostní otevření proběhlo dne 28. dubna 1866, kdy byly olejové svítilny nahrazeny plynovými. Žižkovský podnik původně zásoboval pouze malostranské a hradčanské ulice, ale postupně pronikal do celého města. V roce 1877 získala obec v dražbě ještě smíchovskou plynárnu vystavěnou firmou Ringhoffer a po připojení Holešovic-Buben ji připadl také tamější závod. Díky rozkvětu průmyslu a rostoucí životní úrovni se plyn začal dostávat nejen do fabrik, ale také do hotelů a domácností. Dosavadní nabídka přestala uspokojovat poptávku a staroměstská radnice musela přikročit nejprve k rozšíření plynárny na Žižkově a následně k založení dalšího podniku. Získala od banky Union parní pilu na Manínách a od soukromníků koupila přilehlé pozemky.²⁵⁷

Roku 1887 schválila městská rada plány vypracované vrchním inženýrem Josefem Krostem a zplnomocnila ředitelství Pražských obecních plynáren, aby požádalo magistrát o vydání živnostenského povolení.²⁵⁸ Návrh počítal s roční výrobou až dvanácti milionů krychlových metrů a nový objekt měl dosáhnout o třetinu většího výkonu než žižkovská plynárna. Vzhledem ke skutečné spotřebě se ale nejdříve postavilo první oddělení s roční produkcí tří milionů krychlových metrů a teprve poté docházelo k postupnému rozšiřování kapacity. Hotová stavba se měla skládat z administrativních prostor, čtyř pecíšť, dvou skladišť na uhlí, dvou kondenzoven, jedné kotelny, čtyř čistíren, dvou místností na čistící hmoty, dvou reguloven, čtyř plynojemů, jednoho dehtojemu, čtyř kotlen na koks, skladiště na železné, mosazné a šamotové zboží, budovy pro dílny a čpavkárny. K dovozu uhlí a vývozu odpadu sloužila vlečná dráha zřízená mezi plynárnou a holešovickým nádražím. Z objektu vedlo potrubí do Holešovic a k hlavnímu malostranskému plynovodu.²⁵⁹

Po vyřízení potřebných povolení bylo vyzváno čtrnáct osvědčených podnikatelů, aby do srpna roku 1887 předložili cenové nabídky. Celkem přišlo šest návrhů, jejichž přepočítání rozdělil Josef Krost mezi Františka Pelikána, Ludvíka Honzáka a Jindřicha Wepsze. Nalezené chyby pak sám přepočítal, ale bezzávadným položkám již nevěnoval pozornost. Se svolením tehdejšího náměstka Jindřicha Šolce požádal Aloise Elhenického a Františka Buldru

²⁵⁶ P. BĚLINA a kol., *Dějiny*, s. 63.

²⁵⁷ *Administrativní zpráva obce královského hlavního města Prahy... za rok 1890*, Praha 1892, s. 107–108.

²⁵⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1887 (leden–březen), zápis ze dne 25. února 1887, f. 443.

²⁵⁹ *Národní listy* ze dne 18. září 1887, ranní vydání.

o vysvětlení některých nesrovnalostí a uvedl položky na pravou míru. Konečné rozpočty stvrzené podpisem ředitele Christiana Bedřicha Augusta Jahna a vrchního inženýra Josefa Krosta pak byly předány dozorčí stavební komisi složené z Benedikta Barocha, Josefa Nováka, Vratislava Pasovského a Josefa Krosta, která navrhla přijmout třetí nejlevnější nabídku Františka Buldry.²⁶⁰

Počátkem září roku 1887 se konala schůze správní rady Pražských obecních plynáren, které se zúčastnili předseda Jindřich Šolc, městský radní Vratislav Pasovský, obecní starší Gustav Adámek, Václav Březnovský a inženýr Josef Krost. Přítomní pánové vyslyšeli dobrozdání dozorčí stavební komise a doporučili zadat zakázku navrhovanému podnikateli. Druhý den s tím vyjádřila souhlas i městská rada a vyzvala vítěze k okamžitému zahájení prací.²⁶¹ Mezitím nechal Josef Krost schválenou nabídku pětkrát opsat a jeden exemplář odevzdal účtárně žižkovské plynárny. Obratem obdržel od místního fakturisty oznámení, že se v rozpočtu nalézá významná početní chyba. Ihned o tom ústně informoval pražského starostu Ferdinanda Vališe, poslal písemné sdělení správní radě a navrhl vyjednat se stavitelem slevu.²⁶²

Úkolu se ujal náměstek Jindřich Šolc a přiměl Františka Buldra k příslibu, že v případě příznivého konečného účtu poskytne přiměřenou srážku. Podnikatel přistoupit pouze na ústní dohodu a odmítl podepsat závazné prohlášení i definovat výši odpočtu.²⁶³ Dne 7. října 1887 se konala schůze městské rady, kde o záležitosti referoval člen správní rady František Pelikán. Přítomní chybu odsoudili, přijali opatření nařizující napříště postupovat všechny rozpočty městské účtárny a případ předali technické a právnické komisi k prozkoumání.²⁶⁴ Po výsledcích Františka Pelikána a Josefa Krosta se za předsednictví tentokrát již starosty Jindřicha Šolce sešla právnická komise, která potvrdila platnost uzavřené smlouvy.²⁶⁵

Mezitím se otázka dostala do novin, kde se začaly objevovat zvěsti o špatném obecním hospodaření. Na listopadové schůzi sboru obecních starších na ně upozornil mladočech Jan Podlipný a domáhal se důkladného vysvětlení. Optimističtější verze prý hovořily o částce osmi tisíc zlatých, ale objevila se dokonce suma dvaceti tisíc zlatých. Starosta Jindřich Šolc dosvědčil pravdivost tvrzení, ale odmítl výtky ohledně neuspokojivého nakládání s obecními

---

²⁶⁰ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 23. ledna 1888, tištěná zpráva rady městské stran zadání stavby městské plynárny v Holešovicích ze dne 17. ledna 1888, s. 1–4.

²⁶¹ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1887 (červenec–září), zápis ze dne 2. září 1887, f. 528.

²⁶² Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 23. ledna 1888, tištěná zpráva rady městské stran zadání stavby městské plynárny v Holešovicích ze dne 17. ledna 1888, s. 7.

²⁶³ Tamtéž, s. 6.

²⁶⁴ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1887 (říjen–prosinec), zápis ze dne 7. října 1887, f. 13.

²⁶⁵ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 23. ledna 1888, tištěná zpráva rady městské stran zadání stavby městské plynárny v Holešovicích ze dne 17. ledna 1888, s. 7.

prostředky. „*Na další dotaz zda-li obci tím vznikla nějaká škoda, odpovídám, že dnes ještě nelze jistě říci, ano, stala se škoda, poněvadž naše stavební dohlídka se snaží, aby škodu zmírnila, a sice úsporou.*“²⁶⁶ Nicméně sbor přijal návrh mladočecha Václava Škardy, aby technická komise prozkoumala rozpočty a podala zprávu pobouřené veřejnosti.²⁶⁷

Městská rada na výzvu správní rady Pražských obecních plynáren odvolala dosavadního dozorce Jindřicha Wepsze a nahradila ho pracovníkem městského stavebního úřadu Josefem Stuchlíkem.²⁶⁸ Zároveň přijala rezignaci dozorce Vratislava Pasovského a úkol svěřila staročeskému obecnímu staršímu Antonínu Wiehlovi.²⁶⁹ V lednu roku 1888 předložila sboru obecních starších požadovanou tištěnou zprávu, ve které podrobně popsala výsledek šetření. Potvrdila početní chybu při stanovení nákladů na betonování plynojemní nádržky, kde byla místo osmi tisíc osmi set sedmdesáti pěti zlatých a sedmdesáti šesti krejcarů uvedena suma osmi set osmdesáti sedmi zlatých a padesáti osmi krejcarů. Přijatá oferta tak vzrostla o necelých osm tisíc zlatých a stala se až čtvrtým nejlevnějším návrhem.²⁷⁰

Nabízela se otázka, zda by si obec i za těchto okolností vybrala právě řečeného stavitele. Navíc vyšlo najevo, že František Buldra si vymínil jiné termíny k dokončení stavby, než stanovovaly podmínky výběrového řízení. Skutečnost omlouvalo pozdní zahájení prací a s tím související komplikace způsobené nepřízní zimního období. Sporným se stal spíše fakt, že na to nebyla obec upozorněna ani ze strany referenta technické komise Josefa Krosta, ani ze strany ředitele Kristiana Bedřicha Augusta Jahna. Městská rada vyzvala sbor obecních starších, aby zprávu přijal a usnesl se o dalším postupu vůči případným viníkům.²⁷¹

Po přečtení referátu se mezi zastupiteli rozvinula bouřlivá debata, v jejímž průběhu bylo navrženo hned několik východisek. Podle Rudolfa Schmause by si obec vybrala nabídku Františka Buldry i v případě včasného odhalení početní chyby, protože s ním měla dobré zkušenosti již při stavbě žižkovské plynárny. Navíc po něm podal nejlacinější ofertu Václav Nekvasil, který nebyl pražským příslušníkem. „*V celém řízení zásad ofertního řízení nebylo hleděno k nižádnému strýčkování, nebylo hleděno k nižádnému tajnému prý spolčení, nýbrž hleděno bylo k tomu, aby vzata byla za základ nejnižší oferta a aby byla dána garancie, že podmínkám obtížné a důležité smlouvy bude co možná nejvíce vyhověno. Nižádnou vinu nelze přičítati ni jednotlivým členům komitétu stavebního, ni správní radě plynáren, ni městské radě*“

---

²⁶⁶ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1887 (červenec–prosinec), zápis ze dne 5. listopadu 1887.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1887 (říjen–prosinec), zápis ze dne 11. listopadu 1887, f. 320.

²⁶⁹ Tamtéž, zápis ze dne 15. listopadu 1887, f. 373.

²⁷⁰ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (leden–březen), zápis ze dne 23. ledna 1888, tištěná zpráva rady městské stran zadání stavby městské plynárny v Holešovicích ze dne 17. ledna 1888, s. 2–9.

²⁷¹ Tamtéž.

a, pánové, to zdá se mi býti kardinálním pojítkem celé zprávy.“²⁷² Doporučil vyhledat a potrestat viníky z řad úředníků, kteří předložili chybný rozpočet.

Naopak mladočech Josef Vilímek kritizoval činnost dozorčí stavební komise a odsoudil postup referenta Vratislava Pasovského, který ofertu nepřepočítal a předal ji městské radě se závažnou chybou. S tím nesouhlasil staroček Benedikt Baroch, protože obecní starší nemohl podrobně prozkoumávat obšrný elaborát. Vykonával prý pouze čestný úřad a musel se spolehnout na závěry úředníků. Staroček František Kytka vyslovil politování nad událostí, která stavila staroměstskou radnici do špatného světla. Doporučil přijmout patřičná opatření, aby se chyba již nikdy nemohla opakovat. Vratislav Pasovský obhajoval své jednání a vyvracel obvinění z podezřelých machinací a protekce. Podal zprávu pouze o závěrech dozorčí stavební komise a nabídku Františka Buldry považoval za nejvýhodnější.²⁷³

Mladoček Jan Podlipný nařkl členy dozorčí stavební komise z nedbalosti, protože chybná položka byla viditelná na první pohled. „*Ctění pánové, může mi tu někdo tvrditi, že zde vůbec nějaká revise, tím méně nějaká svědomitá revise provedena byla? (Výborně!) Myslím, že bylo správně tvrzeno panem Seifertem, že žák ze čtvrté třídy musí na tu chybu přijít, poněvadž 8krát 1000 nemůže dát 800.*“²⁷⁴ Navrhl potrestat zpravodaje a obecního staršího Vratislava Pasovského, zesílit dozor nad plynárnou a domáhat se náhrady za utrpěné škody. Mladoček Václav Březnovský označil za viníka Františka Pelikána zkoumajícího účet, ředitelství plynáren i referenta dozorčí stavební komise. Mladoček Karel Černohorský pokládal debatu o škodách za předčasnou, protože nemohla být dosud zjištěna skutečná újma. Navíc obec by na sebe neměla brát následky chyby, kterou zavinil sám stavitel František Buldra. Sbor obecních starších vzal sdělení městské rady na vědomí a pověřil ji vyšetřením a potrestáním viníků.²⁷⁵

Na základě dobrozdání právnické komise a právní rady vypracovala městská rada návrh rozsudku, který předložila dne 2. srpna 1888 na zasedání sboru obecních starších. Za hlavního provinilce označila Františka Pelikána, protože špatně přezkoumal nabídku. Obvinila ho ze zanedbání služebních povinností a odebrala mu osobní přídavek v hodnotě dvě stě zlatých. Pochybení shledala i u ředitele Kristiana Bedřicha Augusta Jahna, jemuž ukládala pracovní smlouva nejen péči o stávající plynárny, ale také řízení nově založených podniků.

---

²⁷² Tamtéž, zápis ze dne 23. ledna 1888.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

Naopak ospravedlnila vrchního inženýra Josefa Krosta, kterému vytkla pouze samostatné rozhodnutí o podmínkách oferty týkajících se stavební doby a neupozornění na odchylku.²⁷⁶

Sbor obecních starších jednomyslně přijal trest pro Františka Pelikána, ale neshodl se při posuzování viny a nevinu ředitele Kristiana Bedřicha Augusta Jahna a vrchního inženýra Josefa Krosta. Mladočeši Jan Podlipný a Václav Březnovský považovali jejich chování za neomluvitelné, protože podepsali oferty i rozpočty, aniž by je zkontrolovali. Naopak staročeš Alois Jandouš oba pány omlouval s poukazem na jejich dosavadní zásluhy. *„Myslím, že neznám člověka, který by někdy chybičky neudělal. Já nezastávám žádného a neznám žádného. Ale chcete-li již trestati, tedy mějte ohled, že máte úředníky před sebou, kteří Vám závod ten po léta beze všech chyb a s náležitou obezřetností vedli a že vy jste jim dali ten závod ještě zvětšiti a nevím, jestli fyzická síla jednoho jediného člověka k tomu dostačí, aby všechno sám mohl prohlédnouti.“*²⁷⁷

Staročeš Josef Dittrich upozornil, že udělení důtky by znesnadnilo jejich postavení vůči podřízeným úředníkům. Sbor nakonec přijal omluvu ředitele Kristiana Bedřicha Augusta Jahna, ale záležitost Josefa Krosta odkázal zpět městské radě. Staročeš Gustav Adámek s mladočešem Václavem Březnovským se přimlouvali za udělení mírného trestu, protože i přes pochybení se jednalo o svědomitého úředníka. Nakonec byla vrchnímu inženýrovi udělena ústní důtka, která neohrozila jeho úspěšnou kariéru.²⁷⁸ Po odchodu Kristiana Bedřicha Augusta Jahna do výslužby byl totiž roku 1890 jmenován ředitelem Pražských obecních plynáren.²⁷⁹

Navzdory zmíněným okolnostem pokračovala stavba podniku velmi rychle a Jindřich Šolc tak mohl brzy jedno ze svých instalačních předsevzetí prohlásit za splněné. V květnu roku 1888 byly hotovy budovy pro stroje i úřednické byty a začalo se s umísťováním přístrojů, sestavováním plynojemů a pokládáním potrubí.²⁸⁰ Provoz byl zahájen v říjnu roku 1888, kdy nová plynárna prošla zatěžkávacími zkouškami. Stavba včetně položení hlavního pět kilometrů dlouhého plynovodu na Malou Stranu trvala třináct měsíců a po odečtení zimní přestávky zabrala osm a půl měsíce.²⁸¹

Slavnostní prohlídka za přítomnosti starosty, členů městské rady a sboru obecních starších se konala dne 4. listopadu 1888. Provoz staré holešovické plynárny byl zastaven počátkem listopadu roku 1888 a k úplnému zrušení výroby došlo na jaře příštího roku.

²⁷⁶ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (červenec–září), zápis ze dne 2. srpna 1888.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ *Národní listy* ze dne 3. října 1888, ranní vydání.

²⁷⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (leden–duben), zápis ze dne 10. dubna 1890.

²⁸⁰ *Národní listy* ze dne 24. května 1888, odpolední vydání.

²⁸¹ *Hlas národa* ze dne 28. října 1888.

Přístroje se prodaly a budova sloužila jako obecní dvůr.²⁸² Celkové náklady činily sedm set osmdesát tři tisíce padesát devět zlatých a padesát jeden krejcar. Po odečtení částky sto devadesáti tisíc osmi set padesáti jednoho zlatého a třinácti krejcarů za pozemek je zřejmé, že skutečná cena nakonec překročila plány zhruba o dva tisíce dvě stě zlatých. Obec totiž původně počítala se sumou pěti set devadesáti tisíc zlatých (bez nákladů na staveniště).²⁸³

6.2 Knihovna Akademického čtenářského spolku

V létě roku 1889 zaskočil veřejnost místodržitelský výnos ze dne 24. srpna oznamující rozpuštění Akademického čtenářského spolku, který po dobu čtyřiceti jednoho roku sdružoval české studentstvo.²⁸⁴ Původně se jednalo o řečnický a čtenářský spolek určený pro studenty vysokých škol, kandidáty, doktory a profesory bez rozdílu národnosti. Na počátku padesátých let devatenáctého století musel ovšem omezit činnost a zúžit členskou základnu na posluchače univerzity a techniky. Po obnovení konstitučního života se prohlásil za ryze českoslovanský spolek a stal se střediskem kulturního ruchu. Pořádal hudební vystoupení, ochotnická představení a plesy.²⁸⁵

Zpočátku studenti podporovali politiku Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra, ale od osmdesátých let devatenáctého století se stále více sblížovali s Národní stranou svobodomyslnou.²⁸⁶ Na počátku školního roku 1886/1887 ovládli mladočeši výbor Akademického čtenářského spolku a začali se čím dál tím výrazněji zapojovat do veřejného dění. Ocenili neúspěšný pokus mladočeského poslaneckého klubu na říšské radě zrušit německé státní zkoušky a oslavili příjezd Eduarda Grégra do Prahy.²⁸⁷ Staročechy ovládaná univerzita udělila pořadatelům demonstrací důtku a obvinila je z překročení práv nepolitické organizace. Studenti se na oplátku nezúčastnili průvodu k oslavě sedmdesátých narozenin Františka Ladislava Riegra a poslali mu pouze blahopřání.²⁸⁸

---

²⁸² *Administrativní zpráva obce královského hlavního města Prahy... za léta 1887 až 1889*, Praha 1891, s. 67.

²⁸³ *Tamtéž*, s. 68–70.

²⁸⁴ NA, PP (1888–1892), sign. V/6/3, kart. č. 1190, čj. 8812/1889, výnos českého místodržitelství č. 85562 ze dne 24. srpna 1889.

²⁸⁵ *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí I.*, Praha 1888, heslo: Akademický čtenářský spolek, s. 569.

²⁸⁶ J. HAVRÁNEK (red.), *Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802–1918)*, Praha 1997, s. 198.

²⁸⁷ Po rozdělení pražské univerzity v roce 1882 bylo na české právnické fakultě zavedeno povinné skládání státních zkoušek v německém jazyce, které trvalo navzdory velkému odporu veřejnosti až do roku 1889. Mladočeši se postavili do čela hnutí usilujícího o zrušení nařízení, pořádali demonstrace, interpelovali na zemském sněmu a v roce 1887 vystoupili i na říšské radě. Tomáš VOJTĚCH, *Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách*, Praha 1980, s. 44.

²⁸⁸ Robert WOLF, *České studentstvo v době prvního třicetiletí české univerzity (1882–1912)*, Praha 1912, s. 40–41.

6.2.1 Rozpuštění spolku

Spolek vzbudil pozornost státních úřadů, které bedlivě sledovaly jeho činnost a čekaly pouze na záminku k perzekuci.²⁸⁹ Tou se stalo poselství vyslané k mezinárodnímu studentskému sjezdu do Paříže, kde probíhala slavnost spojená s otevřením nové univerzitní budovy.²⁹⁰ Zdravice zveřejněná v Národních listech neušla pozornosti policejního ředitelství,²⁹¹ které o ní podalo podrobnou zprávu českému místodržitelství.²⁹² Mezinárodní situace nepřála prohlubování česko-francouzských vztahů,²⁹³ protože císař František Josef I. se orientoval na Berlín. Rakouská vláda vyhodnotila vyjádření sympatií jako politický čin a vzhledem k několika předchozím napomenutím přikročila ke krajnímu řešení.²⁹⁴

Zástupci Akademického čtenářského spolku v čele se starostou Karlem Grošem se nechtěli smířit s vyneseným rozsudkem a hledali podporu u předních představitelů českého národa. Osobně se obrátili na pražského starostu Jindřicha Šolce a poslali zprávu předsedům obou klubů na říšské radě, Františku Ladislavu Riegrovi a Emanuelu Englovi. Popřeli politický podtext zdravotice a odmítli obvinění z překročení stanov. „*Dopis tento jest politicky naprosto bezbarvý a mluví čistě ideálně o sympatiích českých k Francouzům, které jsou u nás všeobecně a každému známy.*“²⁹⁵ O právní pomoc požádali Tomáše Černého, který podal odvolání k ministerstvu vnitra.

Rozsudek měl Národní stranu svobodomyšlnou oslabit, ale ve skutečnosti ji posílil. Získala podporu široké veřejnosti, jejíž hněv se neobrátil proti vládě, ale proti staročechům. František Ladislav Rieger odmítl poskytnout studentům pomoc a poukázal na jejich lehkovážné jednání. „*Neměli ti páni tolik rozumu, aby uvážili následky svého kroku pro spolek a národ? A když chtěli učiniti ten krok, neměli se dříve poraditi s někým rozumnějším?*“

---

²⁸⁹ Roku 1867 byl vydán spolkový zákon, který upravoval podmínky spolčování až do poloviny dvacátého století. Navázal na liberální ustanovení z roku 1849 a nahradil dosavadní koncesní systém pouhou ohlašovací povinností. Pokud nebyl spolek do čtyř týdnů zakázán, mohl se ustanovit. V případě že překročil stanovy, trestní zákon nebo zasáhl do oboru zákonodárné a výkonné moci, mohl být rozpuštěn nebo pozastaven. Marek LAŠTOVKA a kol., *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*, Praha 1998, s. 12–14.

²⁹⁰ J. HAVRÁNEK (red.), *Dějiny*, s. 198.

²⁹¹ NA, PM (1881–1890), sign. 8/5/15/9, kart. č. 1677, čj. 8430/1889, výstřížek Národních listů ze dne 4. srpna 1889, ranní vydání.

²⁹² Tamtéž, čj. 8469/1889, policejní ředitelství českému místodržitelství dne 5. srpna 1889.

²⁹³ O česko-francouzských vztazích pojednává publikace: Stéphane REZNIKOW, *Frankofilství a česká identita 1848–1914*, Praha 2008.

²⁹⁴ Karel KAZBUNDA, *Krise české politiky a vídeňská jednání o tzv. punktace r. 1890*, ČČH 40, 1934, s. 330–331.

²⁹⁵ *Národní listy* ze dne 28. srpna 1889, ranní vydání.

Ale tak neptají se nikoho, udělají nejprve hloupost a pak chtějí, aby je jiní vytahovali z toho, do čeho zabředli samovolně.“²⁹⁶

Studenti nepodlehli nepříznivým okolnostem, ale sestavili stanovy nového Akademického spolku v Praze. Chtěli navázat na dosavadní činnost, sdružovat posluchače vysokých škol a pomáhat nemajetným členům.²⁹⁷ Místodržitel Alfred Kraus žádost zamítl, protože neodpovídala právním předpisům a počítala se zapojením absolventů.²⁹⁸ Akademici se nechtěli vzdát podpory již na univerzitě nezávislých kolegů a vydali čestné prohlášení k českému národu, kde vylíčili kroky učiněné k obnově spolku a odmítli jakoukoliv úpravu stanov. Východisko našli ve vstupu do Literárního a řečnického spolku Slávie,²⁹⁹ který prohlásili za středisko veškerého studentstva. „*Přijďte všichni! Přijďte Vy, starší kolegové, a podporujte toto sdružení svou radou, povzbuzujte nás svým příkladem a skutkem dokažte, že není u Vás kolegiálnost hluchou frází; Přijďte Vy, mladší přátelé, a uvítá Vás bratrská láska naše u společné veliké práce naší! Přijďte všichni!*“³⁰⁰

Řady členstva se rychle rozšiřovaly a v březnu roku 1890 měl spolek více než tisíc příslušníků. Problémem se staly spory mezi staročechy a mladočechy, které vyvrcholily v listopadu roku 1889. Dvacet osm staročesky smýšlejících studentů nesouhlasilo s nezvolením svého zástupce do výboru a opustilo spolek. Vystoupivší vypracovali nové stanovy, z kterých vypustili odstavec o přijímání absolventů.³⁰¹ Slavia tento krok rázně odsoudila a zahájila tvrdý boj s tzv. Ačesáky. „*Od té chvíle člen staročeského „A. Č. S.“ (čili jak se zkráceně říkalo „Ačesák“) byl nejopovrženějším tvorem ve studentstvu. Každý jeho krok byl sledován a potírán. Ani sednout si k němu nikdo nechtěl, jako k raněnému malomocenství.*“³⁰²

Záležitost rozpuštěného spolku se probírala na páté schůzi českého zemského sněmu, kde se mladočeši domáhali přehodnocení rozsudku, ale nový místodržitel František Thun odmítl jakékoliv pochybení svého předchůdce. Svobodomyslní poslanci hlasitě protestovali

²⁹⁶ Jan HEIDLER – Josef ŠUSTA (edd.), *Příspěvky k listáři dra. Frant. Lad. Riegra II. (1872–1903)*, Praha 1926, František Ladislav Rieger Karlu Mattušovi dne 3. září 1889, s. 411.

²⁹⁷ *Národní listy* ze dne 1. září 1888, ranní vydání.

²⁹⁸ *Hlas národa* ze dne 26. září 1889.

²⁹⁹ Literární a řečnický spolek Slavia byl založen roku 1869 a jeho cílem se stalo šířit slovanské vědomí a kulturu mezi české studenty. Měl pouze malou členskou základnu a až do roku 1889 nevyvíjel příliš rozsáhlejší aktivity. Své podniky pořádal v prostorách Akademického čtenářského spolku ve Spálené ulici a teprve po jejich zářijovém zapečetění se přesunul do vlastních místností na Václavském náměstí. Jiří PERNES, *Spiklenci proti Jeho Veličenstvu. Historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*, Praha 1988, s. 92–93.

³⁰⁰ *Slovanskému studentstvu na vys. školách pražských*, Praha 1889.

³⁰¹ NA, ČM (1884–1900), sign. 30/29/22, kart. č. 3900, čj. 24006/1890, zřizovací komise nového Akademického čtenářského spolku českému místodržitelství dne 28. února 1890.

³⁰² Antonín Pravoslav VESELÝ, *Omladina a pokrokové hnutí. Trochu historie a trochu vzpomínek*, Praha 1924, s. 23.

proti záporné odpovědi a obvinili staročechy z nečinnosti.³⁰³ Nepříznivě dopadlo také odvolání k ministerstvu vnitra a bývalým členům Akademického čtenářského spolku nezbylo nic jiného, než se obrátit na Říšský soud.³⁰⁴

6.2.2 Spolkový majetek

Posluchači vysokých škol museli zahájit akademický rok bez ústředního orgánu a vyrovnat se s nedostupností spolkového jmění. Krátce po rozpuštění došlo k odevzdání cenných papírů do úschovy k Tomáši Černému,³⁰⁵ sepsání movitého majetku a zapečetění místností ve Spálené ulici.³⁰⁶ Problémy způsobovala především nedostupnost bohaté knihovny čítající přes dvacet tisíc svazků a absence hmotných podpor.³⁰⁷ Podle stanov měl majetek připadnout pražské obci, která ho nesměla darovat ani prodat jiné instituci. Mohla ho sice využívat, ale v případě obnovy spolku ho musela vrátit.³⁰⁸

Pražský starosta usiloval o co nejrychlejší převzetí jmění, protože na něj naléhal nový nájemce místností.³⁰⁹ Policejní ředitel Stejskal vyzval městskou radu, aby stanovila konkrétní termín a získaný majetek prozatím nedávala k dispozici členům rozpuštěného spolku.³¹⁰ Špatně informované Národní listy přinesly zprávu, že Jindřich Šolc zpochybnil platnost stanov, protože osobně vyjednával se státními úřady. „*Stanovy tyto byly úředně potvrzeny, což by se asi sotva bylo stalo, kdyby vláda byla měla nějakých námitek proti znění dotyčného paragrafu a nebyla si přála, aby obec pražská byla ustanovena za opatrovnici dotyčného jmění.*“³¹¹ Situaci ještě více zkomplikovala Slavia, která požádala o propůjčení studentské knihovny.³¹² Staročechy ovládaná radnice odmítla vyhovět mladočeské organizaci, protože nevyhovovala stanovám rozpuštěného spolku. Sdružovala sice i absolventy, ale nesplňovala požadavek stejného názvu.³¹³

³⁰³ Zasedání 17. října 1889, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/1/stenprot/005schuz/s005011.htm>, [staženo dne 12. listopadu 2014].

³⁰⁴ *Národní listy* ze dne 5. prosince 1889, ranní vydání.

³⁰⁵ NA, PM (1881–1900), sign. 8/5/15/9, kart. č. 1677, čj. 10062/1889, potvrzení o uložení cenných papírů Akademického čtenářského spolku u Tomáše Černého.

³⁰⁶ Tamtéž, protokol o uzavření místností Akademického čtenářského spolku ze dne 27. září 1889.

³⁰⁷ J. PERNES, *Spiklenci*, s. 90.

³⁰⁸ NA, PP (1888–1892), sign. V/6/3, kart. č. 1189, čj. 1081/1873, stanovy Akademického čtenářského spolku ze dne 9. září 1873, s. 13.

³⁰⁹ Tamtéž, kart. č. 1190, čj. 9969/1889, Jindřich Šolc policejnímu ředitelství ze dne 5. října 1889.

³¹⁰ Tamtéž, policejní ředitel Stejskal městské radě ze dne 6. října 1889.

³¹¹ *Národní listy* ze dne 4. října 1889, ranní vydání.

³¹² Tamtéž, ze dne 6. října 1889, ranní vydání.

³¹³ Stanovy rozpuštěného Akademického čtenářského spolku umožňovaly opětovné zřízení organizace pouze v případě, že přijme stejné jméno, bude sdružovat studenty, čerstvé absolventy, docenty a asistenty techniky

Navzdory všem nejasnostem nakonec staročeš Jan Kühn a mladočeš Jan Dobr jmění převzali,³¹⁴ hotové peníze s cennými papíry uložili a mobiliář umístili do Svatováclavské trestnice.³¹⁵ Ale ani poté nemohla obec s majetkem volně nakládat, protože se zavázala počkat na rozhodnutí Říšského soudu. Nicméně se začaly objevovat úvahy o využití knih k založení veřejné čítárny. S tím nesouhlasilo studentstvo, které „s největším důrazem opře se tomu, aby knihovna jeho prvnímu a jedinému účelu svému odňata byla, a aby jediný majetek chudého českého studentstva obrácen byl v ústav, kterýž městská rada zlaté slovanské Prahy po příkladu jiných měst chudších již dávno ze svých peněz měla založiti.“³¹⁶ Předmětem kritiky se stalo také propůjčení kulečníku³¹⁷ chudobinci u sv. Bartoloměje a městská rada musela čelit obvinění ze zneužívání svěřeného majetku.³¹⁸

Otázka se dostala na program sboru obecních starších, kde vystoupil mladočeš Alexandr Storch. Vyzdvihl důležitost knihovny, zamítl její začlenění do chystaného obecního podniku a zdůraznil potřebu zpřístupnit ji pouze akademikům. Zároveň vyjádřil pochybnosti o podmínkách současného úložiště, které ale vyvrátil bývalý inspektor Svatováclavské trestnice mladočeš Václav Březnovský. „Mohu ubezpečiti, že vlhko tam není, zejména tam ne, co je uložena knihovna akademického spolku. To jest možné, protože trestanci musí ve zdravějších bytech bydleti, než my obyčejní občané, o ně je lépe postaráno než o nás.“³¹⁹ Mladočeš Antonín Klíma označil Akademický čtenářský spolek za násilně usmrcenou oběť, po které ovšem zůstali právoplatní dědicové v podobě Slavie.

Mezitím Říšský soud zamítl stížnost sestavenou Tomášem Černým a potvrdil rozsudek vyneseny ministerstvem vnitra.³²⁰ Městská rada mohla konečně přikročit ke konkrétním činům a přijala návrh právnické komise odmítající spojení spolkové a obecní knihovny. Staročeš Jan Kühn označil sbírku za výlučně studentskou a doporučil ji poskytnout pouze posluchačům vysokých škol. Vyzval zastupitelstvo, aby o ni pečovalo a každoročně ji doplňovalo. Proti tomu se postavil mladočešský obecní starší Antonín Klíma, který chtěl

---

i univerzity a za jednací řeč ustanoví český jazyk. NA, PP (1888–1892), sign. V/6/3, kart. č. 1189, čj. 1081/1873, stanovy Akademického čtenářského spolku ze dne 9. září 1873, s. 13.

³¹⁴ Tamtéž, kart. č. 1190, čj. 10062/1889, protokol o odevzdání majetku Akademického čtenářského spolku pražské obci ze dne 11. října 1889.

³¹⁵ Tamtéž, PM (1881–1900), sign. 8/5/15/9, kart. č. 1677, čj. 10270/1889, protokol o uložení majetku Akademického čtenářského spolku do místností Svatováclavské trestnice ze dne 16. října 1889.

³¹⁶ *Národní listy* ze dne 20. prosince 1889, ranní vydání.

³¹⁷ Kulečník hrál důležitou roli ve společenském životě členů Akademického čtenářského spolku, protože se stal oblíbenou náplní volného času. Navíc se jednalo o placenou záležitost, která obohacovala spolkovou pokladnu až o tři sta šedesát zlatých ročně. J. PERNES, *Spiklenci*, s. 60.

³¹⁸ *Národní listy* ze dne 21. prosince 1889, ranní vydání; ze dne 25. prosince 1889, ranní vydání.

³¹⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1889 (listopad–prosinec), zápis ze dne 28. prosince 1889.

³²⁰ *Národní listy* ze dne 16. ledna 1890, odpolední vydání.

vyhovět Slavii.³²¹ Městská rada tuto možnost opětovně odmítla, zkontrolovala stav fondu a zjistila nepřítomnost tří tisíc svazků. Celkem devět set padesát dlužníků obdrželo upomínku s výzvou k vrácení pohledávek.³²²

Knihovna zahájila provoz v květnu roku 1890 a poskytovala bezplatně služby studentům univerzity i vysoké školy technické. Měla otevřeno každý den od desíti do dvanácti a od tří do pěti hodin. „*Těž o pohodlí čtoucích jest všestranně postaráno vhodnými stoly a židlicemi. Studentstvu bude takto opět lze čerpati hojnou duševní potravu, ať již k důkladnějšímu vzdělání vědeckému nebo pro ušlechtilou zábavu.*“³²³ Chudí akademici získali přístup k potřebné literatuře a mohli podávat návrhy na obnovu fondu. Obec požádala redakce časopisů o chybějící čísla a zdarma obdržela vybrané ročníky Časopisu českého muzea, Časopisu českých lékařů a Ženských listů.³²⁴ Náklady spojené s nájemným a nákupem knih byly pokryty ze spolkových peněz vyňatých z depozita a převedených do fondu cizího jmění.³²⁵

6.2.3 Slavia, nový Akademický čtenářský spolek a pražská obec

Kromě Slavie se o bohatou knihovnu začal zajímat také nově vzniklý Akademický čtenářský spolek. Místodržitelství schválilo předložené stanovy a počátkem července roku 1890 se konala ustavující valná hromada. Prvním veřejným činem se stalo zaslání telegramu do Krakova, kde probíhaly Mickiewiczovy slavnosti.³²⁶ Spolek se snažil získat co nejširší okruh podporovatelů z řad české inteligence a mezi jeho příznivce se přihlásil také „*Jindřich Šolc, starosta města Prahy s 50 zl. a jeho choť pí. Ludmila Šolcová s 10 zl. Spanilomyslná dárkyně, k níž odebrala se hned druhého dne dvoučlenná deputace tlumočící jménem výboru nejvřelejší dík, projevila pevnou naději, že příklad její nezůstane osamělým.*“³²⁷ Nutno podotknout, že se nestal masovou organizací, protože ho většina studentů bojkotovala. Nicméně se prohlásil za pokračovatele zrušeného spolku a požádal o vydání zabaveného

³²¹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (leden–únor), zápis ze dne 21. ledna 1890, f. 199; zápis ze dne 24. ledna 1890, f. 202; *Hlas národa* ze dne 29. ledna 1890.

³²² *Tamtéž*, ze dne 13. února 1890.

³²³ *Tamtéž*, ze dne 17. května 1890.

³²⁴ *Tamtéž*, ze dne 17. června 1890.

³²⁵ *Administrační zpráva za rok 1890*, s. 191.

³²⁶ *Hlas národa* ze dne 5. července 1890.

³²⁷ *Tamtéž*, ze dne 10. února 1891.

majetku.³²⁸ Splňoval sice podmínku stejného názvu, ale na rozdíl od Slavie sdružoval pouze posluchače univerzity a techniky.³²⁹

Mezitím vrcholily spory mezi oběma uchazeči, kteří se navzájem nevybíravě napadali. Národní listy kritizovaly staročeské zaměření nového spolku a požadovaly odevzdání majetku do rukou Slavie. „*I méně zasvěcenému v záležitosti studentské není tajno, že vlastní účel nového spolku jest, zmocniti se podloudným způsobem jmění bývalého Akademického čtenářského spolku na úkor jediného oprávněného jeho dědice, kterým jest a zůstane akademický spolek Slavia.*“³³⁰ Akademický čtenářský spolek reagoval na výpady prohlášením v Hlasu národa, kde se veřejně vzdal politické činnosti. „*Výbor Akademického čtenářského spolku prohlašuje, že bude přední jeho snahou setrvati při úplné emancipaci od všech politických proudů, aniž ovšem brániti bude členům, aby mimo spolek s účastenstvím co nejživějším sledovali činnost svých politických přátel.*“³³¹

Stejně napjaté vztahy panovaly mezi staroměstskou radnicí a Slavií, kde se začalo čím dál tím zřetelněji prosazovat pokrokové hnutí.³³² Situaci ještě více zkomplikovala slavnost odevzdání spolkového praporu, kterou iniciovala Eliška Krásnohorská. Družstvo Češek pro prapor Slavie se chtělo odvděčit studentům za podporu ženských emancipačních snah a zhotovilo jim prapor.³³³ Pořadatelé se obrátili na pražskou obec a žádali ji o propůjčení dvanácti párů vraníků potřebných k uskutečnění plánovaného programu. Městská rada prosbu nevyslyšela, protože nechtěla podcenit možnost vypuknutí požáru.³³⁴ Navíc se její zástupci nedostavili ani do průvodu konaného v neděli 24. května 1891.

Národní listy kritizovaly nezáměr hlavního města Království českého o spolek reprezentující studentstvo a upozornily na opačné poměry panující v evropských městech.³³⁵ Starosta Jindřich Šolc reagoval na učiněné připomínky během schůze městské rady a vytkl

³²⁸ NA, ČM (1884–1900), sign. 30/29/22, kart. č. 3900, čj. 5449/1891, vedení nového Akademického čtenářského spolku českému místodržitelství dne 10. ledna 1891.

³²⁹ Tamtéž, PP (1893–1899), sign. V/7/9, kart. č. 1491, čj. 45402/1890, stanovy nového Akademického čtenářského spolku, § 4.

³³⁰ *Národní listy* ze dne 13. července 1890, ranní vydání.

³³¹ *Hlas národa* ze dne 26. října 1890.

³³² Počátky pokrokového hnutí spadají do poloviny osmdesátých let devatenáctého století, kdy se začalo šířit mezi studenty českých středních škol. Pokrokáři ovládli vedení Akademického čtenářského spolku a začali vydávat Časopis českého studentstva. Po rozpuštění v roce 1889 vstoupili do Slavie a ve výborových volbách porazili mladočechy. Spolupracovali s Národní stranou svobodomyšlnou a považovali se za její levé křídlo. Zajímali se o sociální záležitosti, prosazovali požadavky dělníků, podporovali emancipaci žen a domáhali se založení české univerzity na Moravě. Zapojili se do zápasu o všeobecné volební právo a aktivně se účastnili demonstrací. Jejich činnost přerušilo vyhlášení výjimečného stavu nad Prahou v roce 1893 a vykonstruovaný proces s Omladinou. Navzdory nepříznivým okolnostem nezanikli, ale rozdělili se do několika vyhraněných proudů. M. KUČERA, *Pokrokáři*, in: Politické strany, J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., s. 313–322.

³³³ J. PERNES, *Spiklenci*, s. 141–147.

³³⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1891 (květen–červen), zápis ze dne 1. května 1891, f. 4–5.

³³⁵ *Národní listy* ze dne 25. května 1891, ranní vydání.

pořadatelům nedodržení obvyklých postupů při zvaní hostů. Obvinění odmítl také náměstek Čeněk Gregor, který se navzdory projeveným nezdvořilostem odebral na Žofínský ostrov. „*Avšak u vchodu do sálu Žofínského nikdo z pořadatelů si ho nepovšimnul, do sálu pak pro nesmírný nával obecnstva naprosto dostati se nemohl.*“³³⁶

Na uvedená slova odpověděla Slavia zveřejněním jmen členů, kteří byli starostu osobně pozvat.³³⁷ Městská rada sice nepopřela přijetí tříčlenné deputace, ale upozornila na neobdržení legitimací potřebných k vstupu do sálu. Na rozdíl od vinohradské městské rady nebyla vyzvána k poslání seznamu hostů a nemohla se tak zúčastnit.³³⁸ Slavia se ale ohradila, že veřejné korporace nepotřebovaly zvláštní oprávnění. Vinohradským zastupitelům je vyhotovila, protože si o ně požádali přípisem. „*Což městská rada pražská neučinila a my tudíž právem domnívati se mohli, že slavnosti naší – při známém nepřátelství pana purkmistra Šolce ke „Slavii“ – zúčastniti se nechce.*“³³⁹

6.2.4 Spolková knihovna a obecní čítárna

Navzdory problémům vyplývajícím z nevyjasnění vlastnických vztahů se městská rada nevzdala myšlenky zřídit veřejnou knihovnu. První návrh podal již roku 1883 akademický krajinský spolek Jungmann, ale tehdejší finanční poměry neumožnily uskutečnění podniku. Druhý podnět přišel od Umělecké besedy, která roku 1889 společně se spolky Svatobor a Máj poukázala na nutnost zvýšit úroveň vzdělání širokých vrstev. Odpor studentských kruhů znemožnil využití knihovny bývalého Akademického čtenářského spolku a obec musela sáhnout do vlastních prostředků. Počítala s jednou místností ve středu města, ale v budoucnosti chtěla založit pobočky i v okrajových částech.³⁴⁰

Knihovnu a čítárnu pro lid se podařilo otevřít dne 1. června 1891 a jejím sídlem se stala zrušená Svatováclavská trestnice. Později se přestěhovala do Rytířské ulice,³⁴¹ ale kvůli chystané ústřední tržnici se roku 1893 musela přesunout do Lazarské ulice. Zaujala místo v bývalém trinitářském klášteře, který obec zakoupila od vojenského eráru a upravila na záložní nemocnici. Epidemie cholery nehrozila a městská rada se rozhodla využít přízemí budovy k jiným účelům.³⁴²

³³⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1891 (květen–červen), zápis ze dne 26. května 1891, f. 258.

³³⁷ *Národní listy* ze dne 27. května 1891, odpolední vydání.

³³⁸ *Hlas národa* ze dne 29. května 1891.

³³⁹ *Národní listy* ze dne 29. května 1891, odpolední vydání.

³⁴⁰ *Administrativní zpráva za rok 1890*, s. 191–192.

³⁴¹ *Hlas národa* ze dne 1. října 1892.

³⁴² *Tamtéž*, ze dne 29. října 1893.

Otevírací doba byla stanovena ve všední dny od osmi do dvou a od šesti do sedmi. Půjčit knihu si mohl každý obyvatel Prahy starší šestnácti let, který se prokázal platným konskripčním nebo domovským listem. Musel si opatřit od obecního staršího stvrzenku zaručující se za výpůjčku nebo složit vratnou zálohu dvou zlatých.³⁴³ Organizačními záležitostmi se zabýval staroček Jan Kühn, který navrhl spojit sbírky pod jednu správu a vést dva samostatné inventáře. Akademická knihovna určená pouze pro studující byla rozšiřována i o cizojazyčné svazky a do obecní knihovny se kupovala výhradně česká literatura.³⁴⁴

Ve druhé polovině roku 1892 se otázka knihovny bývalého Akademického čtenářského spolku stala opět předmětem rozprav, protože se přiblížilo datum zbourání Svatováclavské trestnice. Zpočátku se přemýšlelo o přestěhování do jiných prostor, které ale nakonec nebylo uskutečněno. „*Neboť používání její bylo by bývalo spojeno s nákladem 3000 zlat. ročně, a kromě toho byla by nastala obci Pražské povinnost, starati se o udržování a případné doplňování knihovny.*“³⁴⁵ Navíc přes sto studujících nevrátilo výpůjčky a ve fondu chybělo sedmnáct set svazků. Městská rada začala podléhat rostoucím finančním nárokům a kritice veřejnosti. Těžce nesla obvinění ze zužování majetku a zneužívání kulečníku. Vyzvala studentstvo, aby se samo postaralo o budoucnost sbírky.³⁴⁶

První nabídl spolupráci nový Akademický čtenářský spolek, zavázal se poskytnout svěřený majetek všem vysokoškolákům a opatřit si ručitele. Městská rada souhlasila a vyžádala si upřesnění záruk.³⁴⁷ Proti chystané dohodě se kromě mladočeských zastupitelů vyjádřily také Národní listy. „*To přece uraziti musí i neklidnějšího, uváží-li, že první obec v království využitkovavši policejního opatření, kterýmž ztrestán byl veliký a významný vlastenecký spolek, obohacuje jměním spolku tohoto hlouček lidí, jenž za zástupce studentstva českého nikdy nemůže býti pokládán a činí tak z politického stráníctví a ze zášti proti straně svobodomyšlné.*“³⁴⁸ Příležitost si nenechala uniknout ani Slavia a přihlásila se o propůjčení knihovny. Její úmysl podpořila deputace krajanských a vědeckých spolků českých akademiků, která se odebrala na staroměstskou radnici.³⁴⁹

Městská rada projednávala celou záležitost dne 15. července 1892 a rozhodla se vyčkat na odpověď Akademického čtenářského spolku.³⁵⁰ Ten požádal o prodloužení lhůty do dne

³⁴³ *Národní listy* ze dne 1. července 1891, ranní vydání.

³⁴⁴ *Hlas národa* ze dne 16. října 1891.

³⁴⁵ *Administrativní zpráva obce královského hlavního města Prahy... za léta 1891 a 1892*, Praha 1894, s. 240.

³⁴⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1892 (květen–červen), zápis ze dne 10. června 1892, f. 326–327; *Hlas národa* ze dne 11. června 1892.

³⁴⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1892 (červenec–srpen), zápis ze dne 8. července 1892, f. 71.

³⁴⁸ *Národní listy* ze dne 11. července 1892, ranní vydání.

³⁴⁹ *Tamtéž*.

³⁵⁰ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské (červenec–srpen), zápis ze dne 15. července, f. 135.

15. října 1892, protože většina jeho členů pobývala na prázdninách.³⁵¹ Obec se odezvy nedočkala a nechala knihovnu přestěhovat do věže staroměstské radnice.³⁵² Problematika se řešila také dne 15. prosince 1892 na zasedání sboru obecních starších, kde mladočech Karel Černohorský kritizoval stranické jednání staročeské většiny. Prosazoval dědická práva Slavie a podal důkazy o zneužívání obecních pravomocí. „*Vy jste již ve dvou směrech jaksi vybočili ze svého dřívějšího stanoviska, že jste již ve dvou případech jaksi s jménem nakládali, aniž byste se byli ptali po zárukách. Velečení pánové, případ první, který mám na mysli, je ten, že byla zapůjčena socha studenta, kopie studenta z Klementina, na ples Akad. Pánové, jakým právem se to státi mohlo, to si vyložiti nedovedu. Druhá věc, kterou mám na zřeteli, jest ta, že biliard bývalého Akad. Čten. Spolku se dal do pražského chudobince.*“³⁵³

Proti vznesenému obvinění se ohradil staročech Jan Kühn, protože městská rada postupovala podle spolkových stanov a usilovala pouze o zpřístupnění knihovny. Odmítl nařčení z krácení majetku a zneužívání kulečníku. „*Kulečník ten se opravil a na můj návrh byl propůjčen do chudobince, kde se zachovává a obec nákladem asi 90 zl. jej spravila, jest zde, a bude-li oprávněný spolek jej reklamovati, dostane jej ve stavu opraveném, lepším, než jsme jej převzali.*“³⁵⁴ S uvedenými důkazy nesouhlasil mladočech Václav Březnovský, protože chudobinec by více ocenil knedlíky. Smířlivější stanovisko zaujal staročech Tomáš Černý navrhuující, aby se starosta pokusil znepřátelené spolky usmířit.

Skutečně se zdálo, že by mohlo dojít k poklidnému řešení. Sokové se totiž začali společně zajímat o archiv bývalého Akademického čtenářského spolku. Důvodem se stala plánovaná národopisná výstava, kde se studentstvo chtělo prezentovat jako jednotný celek.³⁵⁵ Vzájemná nevraživost oslabovala obě strany a odváděla pokrokové sdružené ve Slavii od příprav na zápas se státní mocí. Z tohoto důvodu zahájil na jaře roku 1893 Alois Rašín jednání s novým Akademickým čtenářským spolkem o uznání Slavie za středisko studentstva. Slibně se vyvíjející diskuze přerušila mladočeská frakce, která donutila dosavadní výbor k odstoupení. Opoziční skupina zvítězila ve volbách, odsoudila debaty a přerušila všechny kontakty.³⁵⁶

Slavia opět zaujala nesmiřitelný postoj a vydala tenkou brožuru s názvem *Pravda o Akad. čten. spolku*, kde shrnula průběh majetkového sporu a úmysly svého soupeře. „*Předstírání, že toto jmění chce získati pro studentstvo, jest jen na oklamání nezkušených*

³⁵¹ *Hlas národa* ze dne 3. srpna 1892.

³⁵² *Administrační zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 241.

³⁵³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1892 (prosinec), zápis ze dne 15. prosince 1892.

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ *Hlas národa* ze dne 3. ledna 1893.

³⁵⁶ J. PERNES, *Spiklenci*, s. 194–195.

vypočteno, vždyť i kdyby A. Č. S. tohoto jmění se domohl, nebylo by českému studentstvu k nějakému prospěchu, neboť žádný český student nezapomene se tak daleko, aby stal se členem tohoto spolku. Studentstvo také vždy s náležitým díkem odmítalo ochotu A. Č. S. v tomto ohledu, ono domůže se svého majetku samo, na jeho straně je právo.³⁵⁷ Než Slavia dokázala svá slova naplnit, byla v souvislosti s vykonstruovaným procesem s Omladinou rozpuštěna a celá záležitost se ocitla na „mrtvém“ bodě.³⁵⁸

O rok později město knihovnu opětovně zpřístupnilo a postavilo ji pod společnou správu s obecní knihovnou sídlící ve Spálené ulici. Náklady se hradily nejprve z obecních důchodů a posléze z výnosů kapitálového spolkového jmění. Staroměstská radnice chtěla problém provždy vyřešit a zvažovala zřízení zvláštního kurátora pro jmění bývalého Akademického čtenářského spolku, od kterého by pak mohla knihovnu odkoupit. O dobrozdání požádala mladočeského obecního staršího a zemského advokáta Václava Škardu, který tuto možnost naprosto vyloučil.³⁵⁹

Sbírka setrvala v obecní správě až do roku 1897, kdy ji získal Spolek pro vystavění akademickému domu.³⁶⁰ Společně s knihovnou rozpuštěné Slavie se stala součástí akademické čítárny umístěné nejprve v Mikulandské a od roku 1902 ve Spálené ulici.³⁶¹ Z úsporných důvodů musela být stará literatura přesunuta do Muzea Království českého a teprve roku 1922 se celá knihovna přestěhovala do budovy Strakovy akademie.³⁶²

6.3 Velká povodeň a Karlův most

V září roku 1890 zasáhla Prahu velká povodeň, při které hasiči, vojáci a policejní strážníci nestíhali zachraňovat životy a majetek ohrožených osob. Kvůli nedostatku loděk zůstávali obyvatelé uvězněni v bytech, kde často neměli dostatečné zásoby základních potravin. Vltava se stala skladištěm dříví, vorů a železničních pražců ztěžujících průtok řeky. Situaci ještě více zkomplikoval Karlův most, který nedokázal pojmout tak velké množství vody. Tři střední oblouky nevydržely tlak a dne 4. září 1890 zmizely pod hladinou i se sochami Ignáce z Loyoly a Františka Xaverského. Tisk přirovnával poškození starobylé

³⁵⁷ *Pravda o Akad. čten. spolku*, Praha 1894, s. 14.

³⁵⁸ Problematice pokrokařského hnutí se věnují práce: J. HAVRÁNEK, *Počátky a kořeny pokrokového hnutí studentského na počátku devadesátých let 19. století*, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 2 (dále AUC – HUCP), č. 1, 1860, s. 5–35; M. KUČERA, *Kulturně politická aktivita pokrokařského hnutí*, ČČH 92, 1994, s. 63–76; Jan GALANDAUER, *Politické dědictví Omladiny a pokrokové hnutí po roce 1897*, ČsČH 12, 1964, s. 797–818.

³⁵⁹ *Administrativní zpráva obce královského hlavního města Prahy... za rok 1895*, Praha 1897, s. 210.

³⁶⁰ *Věstník obecní královského hlavního města Prahy* 4, 1897, č. 10, s. 110.

³⁶¹ R. WOLF, *České studentstvo*, s. 117–118.

³⁶² *Časopis československých knihovníků* 3, č. 6, 1924, s. 138–144.

stavby k vyhoření Národního divadla. „*Pocit, jaký zmocnil se každého, kdo zkázu tu spatřil, nelze vysati. Viděli jsme lidi plakati a není zajisté Pražana a nikoho, kdo jednou Prahu navštívil, a zná velkolepé panorama hradčanské, kdo ví, s jakou láskou lid náš pohlížel k mostu tomu, v němž spatřoval vždy jakýsi zbytek dob někdejší slávy země české, aby nebyl událostí touto vážně a v nejhlubším svém nitru vzrušen.*“³⁶³

Zvládnutí přírodní pohromy leželo především na bedrech pražského zastupitelstva a Jindřich Šolc se v závěru prvního funkčního období stal hlavním původcem záchranných prací. Na den 4. září 1890 svolal mimořádnou schůzi městské rady, která měla vyřešit nejnaléhavější problémy. „*Svolal jsem, pánové, mimořádnou tuto schůzi městské rady následkem neočekávaných a trapných neštěstí, jež tak krutě zasáhla naše město. Zdrucující zvěst rozšířila se již ranním úsvitem, že zřítíl se starý svědek české slávy kamenný most Karlův, rána, jež našemu královskému hlavnímu městu zasažena, byla netušená a největší...*“³⁶⁴

Přítomní nařídili náčelníkům povodňových komisí rozdat mezi nejchudší obyvatele sumu ve výši čtyři a půl tisíce zlatých a uvolnili prostředky z fondu založeného po velké povodni v roce 1872. Po vyčerpání částky necelých dvaceti pěti tisíc zlatých měly přijít na řadu zálohy z obecních důchodů. František Babánek informoval o zatopení pražských vodáren s výjimkou podolské a doporučil vyzvat obyvatelstvo k šetrnému zacházení s pitnou vodou. Komise zkoumající stav pražských mostů zakázala vstup na Karlův most, doporučila provést odbornou prohlídku všech pilířů a omezit provoz na mostě císaře Františka. Zároveň upozornila na dosavadní nebezpečný postup při skladování dlouhého dříví a doporučila hromadit zásoby pod městem.³⁶⁵

Obec disponovala pouze omezenými finančními prostředky, a proto se rozhodla uspořádat veřejnou sbírku. Starosta vydal svolání apelující na sociální cítění nezasaženého obyvatelstva. „*Z té příčiny obrací se rada městská k veškerému obyvatelstvu majetnému, aby dle síly své přispělo hřivnou na ulevění kruté bídy povodní stíženého obyvatelstva. Každý, kdož s to jest věnovati ve prospěch nešťastníků, buď obnosu peněžitého, neb potravu a šatstvo, nechť odevzdá milodar svůj v kanceláři presidiální na radnici staroměstské.*“³⁶⁶ Mezi dárci se objevilo jméno Jindřicha Šolce, jenž poskytl částku ve výši sto zlatých.³⁶⁷ Pozadu nezůstal ani

³⁶³ *Národní listy* ze dne 4. září 1890, odpolední vydání.

³⁶⁴ *Hlas národa* ze dne 5. září 1890.

³⁶⁵ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (červenec–září), zápis ze dne 4. září 1890, f. 538–539.

³⁶⁶ *Národní listy* ze dne 7. září 1890, ranní vydání.

³⁶⁷ *Hlas národa* ze dne 11. září 1890.

císař a věnoval deset tisíc zlatých.³⁶⁸ Starosta s náměstkem Eugenem Eiseltem zasedali také v zemském výpomocném komitétu, který pořádal celozemskou sbírku.³⁶⁹ Ne všichni obyvatelé projevíli soucit a někteří se dokonce snažili obohatit na úkor postižených. Pekaři využili zatopení konkurenčních mlýnů a zdražili chleba. Obec se ale obrátila na vojenské velitelství, které okamžitě obstaralo několik tisíc bochníků.³⁷⁰

Následkem povodně se řada rodin ocitla bez střechy nad hlavou a byla odkázána na pomoc okolí. Radnice jim poskytla stravování i ubytování nejprve v pražských školách a poté je kvůli zahájení výuky přesunula do Svatováclavské trestnice.³⁷¹ Problematikou zatopených bytů se zabývala městská zdravotní komise, na jejíž podnět zveřejnil starosta seznam opatření nutných k prevenci nakažlivých nemocí. Prikázal omývání stěn, vytrhání podlah, vysoušení místností žhavým uhlím nebo koksem a upozornil na přítomnost kysličníku uhelnatého. „*Proto třeba zvláštní opatrnosti při takovém vysušování, a k uvarování neštěstí má se vytápěti jen ve dne a při otevřených oknech; vysoušení pokračuje rychleji, pokryje-li se podlaha vrstvou písku, který se spolu zahřeje a vlhkost pak vydatně odstraňuje.*“³⁷²

Po vyřešení nejnaléhavějších problémů se zastupitelstvo začalo věnovat obnově spojení mezi Malou Stranou a Starým Městem. Za provozuschopné prohlásilo mosty Františka Palackého a císaře Františka. Při hledání náhrady za Karlův most se rozhodovalo mezi parníkovou dopravou, prozatímním lešením a pontonovým mostem.³⁷³ Po srovnání výhod a nevýhod jednotlivých návrhů se nejpříjemnější variantou zdálo zřízení převozu. Paroplavební společnost chtěla vybírat poplatek dva krejcarey za osobu, ale Jindřich Šolc byl ochoten připustit nanejvýš poloviční sazbu. Nakonec se náklady činící devadesát zlatých denně měly hradit z obecních důchodů a obyvatelstvo se mohlo těšit na bezplatnou přepravu.³⁷⁴

Pravidelná lodní linka představovala pouze krátkodobé sezónní řešení a vedení města se muselo postarat o zřízení trvalejší komunikace. Dne 23. září 1890 se sešla komise skládající se z představitelů místodržitelství, zemského výboru, státních drah, policejního ředitelství, vojska a obce, která zjistila skutečný stav škod a vyvrátila domněnky o zcela podemletých pilířích. Situaci na staroměstské straně shledala o něco horší než na malostranském břehu. „*Šestý a sedmý pilíř mostní jsou zbořeny, klenby, jež na nich spočívaly,*

³⁶⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (červenec–září), zápis ze dne 5. září 1890, f. 542.

³⁶⁹ *Hlas národa* ze dne 9. září 1890.

³⁷⁰ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (červenec–září), zápis ze dne 5. září 1890, f. 543.

³⁷¹ Tamtéž, zápis ze dne 16. září 1890, f. 615.

³⁷² *Národní listy* ze dne 21. září 1890, ranní vydání.

³⁷³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (červenec–září), zápis ze dne 9. září 1890, f. 551–552.

³⁷⁴ Tamtéž, zápis ze dne 10. září 1890, f. 558–559.

jsou rozvaleny a trosky jejich vyplňují prostory řečiště mezi pilíři, a vyčnívají na mnoha místech z vody jako mohutné balvany. Pro tyto trosky a nahromaděné dříví nemohly ani hloubky vody kolem býti měřeny; toliko u hořejšího konce 6. pilíře jest řečiště vymleto až na 6 m. pod normálem.“³⁷⁵

Výbor doporučil zabezpečit pilíře a připevnit k nim dřevěnou konstrukci. S tím nesouhlasily státní úřady a požadovaly zbudování mostu nezávislého na troskách. Zastupitelstvo ale nechtělo do projektu zbytečně investovat a požádalo o dobrozdání architekta Josefa Hlávku a profesora Franze Ržihu. Odborníci potvrdili proveditelnost plánů a místodržitelství nakonec schválilo uchycení konstrukce na nepodemleté pilíře.³⁷⁶ Uskutečnění komplikovaly klády, vory a trosky povalující se v korytě řeky. Městská rada zaměstnala všechny pražské plavce a neúspěšně žádala vojenské velitelství o ženisty. Náměstek Eugen Eiselt doporučil vyslat deputaci k místodržiteli a opětovně se domáhat pomoci.³⁷⁷

František Thun se nechtěl zavázat ke konkrétním činům, ale alespoň přislíbil osobně se přesvědčit o průběhu podniku. Na říjnové schůzi sboru obecních starších ovšem musel starosta konstatovat, že se vojenské velitelství opět odmítlo podílet na úklidových pracích. Mužstvo by prý mohlo poskytnout pouze v případě nebezpečí nebo ochrany majetku.³⁷⁸ Obci nezbývalo nic jiného, než se spolehnout na vlastní síly. Prosby vyslyšela pouze knížecí schwarzenberská lesní správa v Týně nad Vltavou, která vyslala třináct lodníků a dvanáct plavců.³⁷⁹ Paroplavba i stavba provizoria mohla být zahájena až dne 6. listopadu 1890.³⁸⁰ Nabyté zpoždění se podařilo rychle dohnat a dřevěný most za necelých osmdesát tisíc zlatých se veřejnosti otevřel dne 1. února 1891.³⁸¹

Po zabezpečení komunikační cesty se radnice mohla plně věnovat rekonstrukci Karlova mostu, která se probírala na schůzi sboru obecních starších dne 1. října 1890. Jindřich Odkolek se vyjádřil proti zachování původního vzhledu a doporučil využít moderních technologií. „*Já jsem přesvědčen, že kdyby Karel IV. měl ty pomůcky, kdyby měl materiál, z kterého stavěti můžeme my, že by neudělal do řečiště ten velký počet oblouků, nýbrž že by jej založil tak, jak se stává dnes. Arci tenkrát měli pískovec po ruce, stavěli na pilotách, dělali široké pilíře a nízké klenby a ten krásný slavný most má tu vlastnost, že příliš vadí proudu*

³⁷⁵ *Národní politika* ze dne 27. září 1890, ranní vydání.

³⁷⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (červenec–listopad), zápis ze dne 5. listopadu 1890.

³⁷⁷ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1890 (červenec–září), zápis ze dne 23. září 1890, f. 684–685.

³⁷⁸ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (červenec–listopad), zápis ze dne 1. října 1890.

³⁷⁹ *Národní politika* ze dne 27. listopadu 1890, ranní vydání.

³⁸⁰ *Národní listy* ze dne 6. listopadu 1890, ranní vydání.

³⁸¹ *Administrativní zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 140–141.

*řeky jmenovitě v čas povodně.*³⁸² Navrhoval zpevnit most betonem a místo tří oblouků zřídit pouze dva široké. Sbor odkázal záležitost městské radě a odsouhlasil podání žádosti o subvenci.³⁸³ Vláda poskytla částku ve výši sto tisíc zlatých³⁸⁴ a zemský sněm uvolnil padesát tisíc zlatých.³⁸⁵

Městská rada odmítla návrhy usilující o moderní řešení a v souladu s přáním Centrální komise pro zachování památek ve Vídni se rozhodla znovuzřídit objekt v původní podobě. Předběžné plány postoupila výboru, kde zasedal Franz Ržiha, Josef Mocker, Josef Maýr, Jan Kaftan, Josef Hlávka a Karel Scheiner. Na základě získaného dobrozdání vypracoval městský stavební úřad projekt a na konci března roku 1891 ho předložil místodržitelství. Rekonstrukce respektovala dřívější podobu s výjimkou o metr užších pilířů nestojících na pilotách, ale na pevném podkladě. Staroměstská radnice si vymohla bezúročnou státní půjčku v hodnotě tři sta tisíc zlatých³⁸⁶ a od zemského sněmu obdržela dalších padesát tisíc zlatých na uměleckou výzdobu.³⁸⁷

Místodržitelství opravu schválilo v květnu roku 1891, ale chtělo obložit nově zřízené pilíře žulou. Obec požadavek zahrnula do rozpočtu a vypsala výběrové řízení.³⁸⁸ Záležitost se řešila dne 26. května 1891 na schůzi městské rady, které se zúčastnili i Josef Hlávka a Josef Mocker.³⁸⁹ Odborníci obhajovali použití pískovce a odsoudili nerespektování starobylého rázu. „*Ani bledou žulou není možno docíliti jednotného a stejného zevnějšku. Žula zachová se zcela jinak než pískovec; pískovec zůstane stejně žlutavý, každý kvádr žulu bude míti jinou barvu, zčerná a bude za několik let činiti prahanebný dojem.*“³⁹⁰ Pískovec považovali za osvědčený materiál s dlouhou dobou trvanlivosti. Městská rada uznala oprávněnost tvrzení a odmítla vyhovět přání místodržitelství.³⁹¹

Spor rozsoudilo ministerstvo orby, které přikázalo obložit pilíře po sokl žulou a nad ním pískovcem. Staroměstská radnice s tím souhlasila a vyjádřila dík za spolupráci Čenku

---

³⁸² AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (červenec–listopad), zápis ze dne 1. října 1890.

³⁸³ Tamtéž.

³⁸⁴ *Administrační zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 160.

³⁸⁵ Zasedání 17. listopadu 1890, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/2/stenprot/023schuz/s023008.htm>, [staženo dne 8. listopadu 2014].

³⁸⁶ *Administrační zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 160–161.

³⁸⁷ Zasedání 31. března 1892, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/3/stenprot/011schuz/s011020.htm>, [staženo dne 8. listopadu 2014].

³⁸⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1891 (květen–červen), zápis ze dne 22. května 1891, f. 188.

³⁸⁹ Tamtéž, zápis ze dne 26. května 1891, f. 244–245.

³⁹⁰ *Národní listy* ze dne 27. května 1891, ranní vydání.

³⁹¹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1891 (květen–červen), zápis ze dne 26. května 1891, f. 244–245.

Gregorovi, Josefu Hlávkoví a Josefu Mockerovi.³⁹² Mezitím proběhlo ofertní řízení a obec si ze tří došlých návrhů vybrala budapeštskou firmu G. Gregersen a synové, která nabídla nejpriznivější cenu, necelých tři sta dvacet čtyři tisíc zlatých. Navíc se zavázala zaměstnávat pouze české pracovníky a používat domácí materiál.³⁹³ Staveniště převzala v červenci roku 1891, kdy započala s výstavbou pilířů, kontrolou zachovalých částí a zhotovováním oblouků, odlehčujících klenutí, nadezdívek, parapetů i dlažeb.³⁹⁴

Během oprav se našla cínová deska informující o povodni z roku 1784.³⁹⁵ Městská rada ji odkázala muzeu a pověřila archiv sestavením obdobného nápisu, který byl vložen do vystavěných pilířů. „*Dej Bože, aby tento pilíř byl větší stálosti, než-li předešlý, v roce 1784 ledem a povodní zbořený a od základů vystavěný, ale dne 4. září 1890 opět velkou povodní i s pilířem sousedním povalený. Nechť slouží ten klenot otce vlasti Karla IV. nám i našim dětem po mnohá, mnohá pokolení.*“³⁹⁶

Slavnostní otevření proběhlo při příležitosti jmenin císařovny Alžběty dne 19. listopadu 1892 a zúčastnili se ho místodržitel František Thun, nejvyšší zemský maršálek Jiří Kristián Lobkowicz, předsedící zemského výboru Vojtěch Schönborn a Jan Kučera. Nechyběl ani Jindřich Šolc doprovázený zastupiteli. Po vysvěcení nové části mostu požádal kardinála Františka Schönborna, místodržitele a zemského maršálka, aby se zapsali do pamětní knihy.³⁹⁷ Událost si nenechalo ujít ani obyvatelstvo a velkoryse přispívalo do připravených pokladniček Ústřední matice školské. „*Vůbec panovalo v obecenstvu všeobecné nadšení, jež jevílo se zvláště v tom, že girlandy chvojové, jimiž parapety mostu odpoledne byly zdobeny, v pravém slova smyslu hned po slavnostním otevření mostu byly rozneseny. Páni nosili kousky chvoje v knoflíkových dírkách a dámy zdobily si chvojím šaty i klobouky.*“³⁹⁸

6.4 Svatováclavská trestnice

Svatováclavská trestnice se nacházela v bývalém augustiniánském klášteře, který nechal Josef II. odsvětit a upravit na vojenské skladiště a prádelnu. Z podnětu Františka I. se prostory proměnily v káznici pro osm set mužských a dvě stě ženských vězňů a po rozšíření

³⁹² Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1891 (červenec–srpen), zápis ze dne 24. července 1891, f. 209–210.

³⁹³ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1891 (květen–červen), zápis ze dne 23. června 1891, f. 524–525; zápis ze dne 26. června 1891, f. 528.

³⁹⁴ *Administrativní zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 160–165.

³⁹⁵ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1891 (listopad–prosinec), zápis ze dne 13. listopadu 1891, f. 75–76.

³⁹⁶ *Hlas národa* ze dne 26. listopadu 1891.

³⁹⁷ *Národní listy* ze dne 19. listopadu 1892, odpolední vydání.

³⁹⁸ *Národní politika* ze dne 20. listopadu 1892, ranní vydání.

v padesátých letech devatenáctého století dokázaly pojmout až šestnáct set odsouzených. Navíc byly pronajaty pracovny ve zderazských kasárnách a ženské oddělení přesunuto na Hradčany a později do Řep.³⁹⁹

V souvislosti s rozvojem Prahy se začaly objevovat hlasy kritizující umístění ústavu uprostřed města a poukazující na nevyhovující zdravotní podmínky. Otázka přemístění se stala poprvé předmětem debaty v únoru roku 1877, ale jednání ztroskotalo na lhostejnosti místodržitelství a vrchního návladnictví. Další oživení problému nastalo po otevření mostu Františka Palackého, kdy se potřeba ochrany veřejného zdraví stávala čím dál tím naléhavější. Náměstek Tomáš Černý navrhl využít prostory Svatováclavské trestnice k výstavbě budovy, kde by se mohly soustředit všechny pražské soudy.⁴⁰⁰

Ministerstvo spravedlnosti souhlasilo a požadovalo za objekt šest set tisíc zlatých. Obec poskytla pro stavbu nové věznice pozemky na Pankráci v hodnotě sedmdesát tisíc zlatých a zbylých pět set třicet tisíc zlatých zaplatila ve splátkách.⁴⁰¹ Moderní ústav dokončený roku 1887 byl určený pro muže odsouzené na rok až deset let a skládal se z oddělení pro mladistvé, hromadných cel a samovazeb. Kromě toho zahrnoval kostel, evangelické i židovské modlitebny, nemocnici a vlastní kuchyň. „*Na první pohled i každý laik pozná, že nová trestnice zbudována jest na základě moderních požadavků a že vyhovuje zvláště v ohledu zdravotním.*“⁴⁰²

Mezitím staroměstská radnice upustila od myšlenky vybudovat na získaných pozemcích soudní budovu a upřednostnila vytvoření nové čtvrti. Svatováclavskou trestnici chtěla s výjimkou zdejšího kostela zbourat, prostranství náležitě upravit a parcely rozprodat. Regulační plán byl sice schválen již v roce 1886, ale předání objektu se stále protahovalo. Městská rada proto poslala do Vídně žádost, aby odevzdání proběhlo nejdéle do konce září roku 1888. Ministerstvo vnitra se odvolalo na uzavřenou smlouvu, která dovolovala postoupení budov až po přestěhování vězňů do nového ústavu. Za krajní lhůtu určilo duben nebo červen roku 1889, ale ani to kvůli nepředvídaným překážkám nedodrželo.⁴⁰³

Obyvatelstvo začínalo být značně netrpělivé a Národní listy dokonce předpokládaly termín odevzdání až v roce 1890. Odsuzovaly zbytečné průtahy a upozorňovaly na značné škody utrpěné na straně obce. „*Posud pozdvihá se tu v pozadí obrovská šedá budova nevládného, odporujícího zevnějšku, jejíž řady zamřížených oken světloují z večera a za noci*

³⁹⁹ Hlas národa ze dne 9. října 1889.

⁴⁰⁰ Statistická knížka královského hlavního města Prahy... za rok 1881, Praha 1883, s. 46.

⁴⁰¹ Statistická knížka královského hlavního města Prahy... za léta 1883 a 1884, Praha 1887, s. 350–351.

⁴⁰² Hlas národa ze dne 4. září 1889.

⁴⁰³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1888 (duben–červen), zápis ze dne 20. dubna 1888, f. 134.

*jako bludičky na neznámé bezdné hlubině, kteráž nejen zdá se vydychovati nezdravou a ohavnou plíseň, kterou skutečně také v celém okolí rozšiřuje. Jest pravda, že nová trestnice na Pankráci jest již zbudovaná, avšak, jak i v tomto případě zřejmo, děje se přesídlení věznice věrně v obvyklém tempu úřední rychlosti.*⁴⁰⁴

Podle nového ministerského nařízení mělo dojít k otevření pankrácké věznice do srpna roku 1889. Opět se ale objevila nečekaná překážka, protože místní studny nezvládaly zajistit potřebné množství vody pro kuchyň, parní topení a zahradu.⁴⁰⁵ Lhůta se o měsíc posunula a obec měla majetek převzít až v první polovině září.⁴⁰⁶ Městští radní naplánovali zpřístupnění objektu veřejnosti na svátek sv. Václava a přijali návrh Mikuláše Karlacha pokračovat v tradici bohoslužeb v místním kostele.⁴⁰⁷ Stavba vodovodu se ale protáhla a navíc se pražská vojenská posádka potřebná k přesunu vězňů účastnila cvičení u Litomyšle.⁴⁰⁸ Zastupitelům tak nezbylo nic jiného, než zrušit připravovaný program.⁴⁰⁹

Nemocní a neduživí trestanci se přestěhovali až ve středu 11. září 1889 a teprve druhého dne je za velké přítomnosti občanstva následovali nespoutaní spolehliví vězni. Poté přišly na řadu tři oddíly nebezpečných zločinců zajištěných důkladnými opatřeními. *„Kráčeli po páru, připoutáni jeden ke druhému pravou a levou rukou, vždy pak dvacet pět nebo třicet párů spojeno bylo dlouhým řetězem uprostřed, aby uniknutí anebo rozběhnutí nebylo možné.*⁴¹⁰

Koncem září proběhla dražba starého nábytku, postelí, náradí a jiných předmětů nevyhovujících potřebám pankráckého ústavu. Podle svědectví Národních listů skoupilo věci osm pochybných osob, které s nimi pak dále obchodovaly. *„Chabrusáci měli znamenitý výdělek. Co neprodali, rozštíпали a prodali za palivo, jež si chudé ženy v nůších odnášely.*⁴¹¹ Komisionální odevzdání se uskutečnilo dne 9. října 1889, kdy zástupci obce, magistrátu, vrchního státního zastupitelství a finančního ředitelství zkontrolovali celý objekt a sepsali protokol.

Prostory si prohlédl také pražský starosta Jindřich Šolc společně s náměstkem Eugenem Eislem, členy městské rady a obecními staršími. *„Zvláště zajímala návštěvníky dlouhá, úzká a tmavá chodba, na které nalézají se úzké, nevysoké kobky, každá s jedním zamřížovaným okénkem u samého stropu. Byloť v těchto kobkách často i po léta prodlévati*

⁴⁰⁴ *Národní listy* ze dne 12. července 1889, ranní vydání.

⁴⁰⁵ *Tamtéž*, ze dne 15. června 1889, ranní vydání.

⁴⁰⁶ *Tamtéž*, ze dne 21. července 1889, ranní vydání.

⁴⁰⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1889 (červenec–září), zápis ze dne 27. srpna 1889, f. 440.

⁴⁰⁸ *Národní listy* ze dne 16. srpna 1889, ranní vydání.

⁴⁰⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1889 (červenec–září), zápis ze dne 13. září 1889, f. 556.

⁴¹⁰ *Národní listy* ze dne 13. září 1889, ranní vydání.

⁴¹¹ *Tamtéž*, ze dne 4. října 1889, ranní vydání.

českým žurnalistům a jiným „provinilcům“ politickým.“⁴¹² O něco vlídněji působily byty bývalého ředitele a inspektora, kde měli až do zbourání pobývat obecní zaměstnanci a hasičská stráž. V prvním patře někdejší klášterní budovy zaujala místo knihovna rozpuštěného Akademického čtenářského spolku.

V neděli 13. října 1889 byla trestnice zpřístupněna veřejnosti, která si ji mohla prohlédnout každý den od devíti do čtyř hodin. „*Chvílemi byla tlačenice tak veliká, že v úzkém průjezdě obecní zřízení nemohl při nejlepší vůli vyhověti žádostem na vydání vstupenek.*“⁴¹³ Poplatek činil deset krejcarů a hosté si mohli také zakoupit brožuru sepsanou archivářem Josefem Emlerem. Návštěvnost byla poměrně vysoká a dle zpráv Hlasu národa čítala do počátku listopadu přes deset tisíc lidí. Na vstupu se podařilo vybrat téměř jedenáct set zlatých určených na dobročinné účely.⁴¹⁴

Možnost zužítkovat získané místnosti pro obecní potřeby zavrhl městský stavební úřad, který konstatoval špatný stav všech budov. Odmítl hlasy volající po přeložení obecní věznice do Svatováclavské trestnice a doporučil co nejrychlejší rozparcelování pozemků. Přestavba prostor by vyžadovala značné finanční náklady, oddálila úpravu celého zanedbaného území a tím i podporu stavebního ruchu.⁴¹⁵ K objektu o výměře necelých dvacet jeden tisíc dvě stě čtverečních metrů se připojila také část Zderazského náměstí o ploše dva tisíce čtverečních metrů. Pozemek byl rozdělen do pěti stavebních celků a s výjimkou kostela sv. Václava rozparcelován na jednotlivé výměry.⁴¹⁶ Sbor obecních starších požádal zemský výbor, aby je mohl prodávat za průměrnou cenu necelých třiceti zlatých za metr čtvereční.⁴¹⁷ Po obdržení povolení pověřil městskou radu vyhlášením ofertního řízení a rozprodáním pozemků.⁴¹⁸

Bývalá trestnice ještě jednou sehrála důležitou úlohu a stala se provizorním domovem mnoha obětí povodně roku 1890. K tomuto účelu nejprve sloužily školní budovy, ale kvůli zahájení výuky musely být uvolněny. Každá rodina obdržela jednu celu, kam si musela dovézt vlastní nábytek a postele. „*Ve všech celách se smýčilo, ženy přinášely v putnách vodu, drhly a myly podlahy, jako by chud'asové zde chtěli se trvale ubytovati.*“⁴¹⁹ Postižení vařili v dvou zřízených kuchyních, nebo se stravovali v blízkých hostincích. Měli zde setrvat pouze několik týdnů, než dojde k vysušení bytů. Někteří jedinci stěhování stále oddalovali a obec musela

⁴¹² Hlas národa ze dne 13. října 1889.

⁴¹³ Národní listy ze dne 14. října 1889, ranní vydání.

⁴¹⁴ Hlas národa ze dne 8. listopadu 1889.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ Tamtéž, ze dne 2. prosince 1889.

⁴¹⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (leden–červen), zápis ze dne 22. ledna 1890.

⁴¹⁸ Tamtéž, zápis ze dne 10. dubna 1890.

⁴¹⁹ Národní listy ze dne 21. září 1890, ranní vydání.

přikročit k jejich násilnému odsunu. Vyzvala je, aby odešli do dne 14. května 1891 a v případě neuposlechnutí hrozila postrkem do domovských obcí.⁴²⁰

Ještě před rozprodáváním a zastavením pozemků musely být provedeny značné terénní změny a především zavedena kanalizace. Původně se plánovalo provést práce jednotně na celé ploše, protože nové potrubí nemohlo být kvůli hluboké poloze zaústěno do tehdejších stok. Nakonec se ale v Resslově ulici objevil dosud neznámý kanál odvádějící spodní vodu a ústící do stoky Na Zderaze. V srpnu roku 1891 se mohlo přikročit k úpravě severní části Václavské ulice, která byla snížena a opatřena kanalizací.⁴²¹ Zakázku provedli podnikatelé Kareš a Černý podle návrhu Jana Kaftana a Jana Hobrechta.

Plány na uspořádání ostatního prostranství vypracoval městský stavební úřad a městská rada je schválila dne 8. dubna 1892.⁴²² Poté došlo k podkopání severní části ulic Resslovy a Náplavní, zbudování kanalizace a odvodnění jízdní dráhy potřebné k přepravě staviva.⁴²³ Další vlna prací prováděná chudými a nezaměstnanými obecními příslušníky proběhla v zimním období 1892 a 1893, kdy došlo k otevření Resslovy ulice až k Podskalské třídě a zbourání části trestnice pod dohledem Karla Hübschmanna. Zároveň byl upraven zbytek ulice Náplavní a dokončena kanalizace. Do roku 1895 tak byly hotovy ulice v západní a jižní části pozemku někdejší trestnice a zbývala pouze severovýchodní část.⁴²⁴

Obec musela na svůj náklad provést úpravy domů, které nebyly po odkopání terénu přístupné. Snižovala vchody, zabezpečovala základy, překládala plynovody a vodovody.⁴²⁵ Navíc se potýkala s problémy spojenými s prodejem pozemků v prvním sektoru, protože firmy nabízely velmi nízké ceny. Příčinou se staly stále neodstraněné zbytky trestnice a tvrdá skála, která musela být odkopána až na úroveň ulic. Městská rada proto navrhla provést potřebné práce v obecní režii a náklady s tím spojené zahrnout do ceny parcel.⁴²⁶ Sbor obecních starších s tím vyjádřil souhlas a práce mohly být ihned provedeny pod dozorem Karla Hübschmanna.⁴²⁷

---

⁴²⁰ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1891 (březen–duben), zápis ze dne 28. dubna 1891, f. 487.

⁴²¹ *Administrativní zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 136.

⁴²² AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1892 (březen–duben), zápis ze dne 8. dubna 1892, f. 320.

⁴²³ *Administrativní zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 137.

⁴²⁴ *Administrativní zpráva obce královského hlavního města Prahy... za léta 1893 a 1894*, Praha 1896, s. 194–195.

⁴²⁵ *Administrativní zpráva za rok 1895*, s. 139–140.

⁴²⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1893 (leden–únor), zápis ze dne 1. února 1893, f. 350.

⁴²⁷ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1895 (leden–srpen), zápis ze dne 1. května 1895.

7. Jazyková otázka

Jazyková otázka patřila mezi nejožehavější problémy českých zemí, kde žily dvě třetiny Čechů a třetina Němců. Snahy povýšit němčinu na univerzální komunikační prostředek habsburské monarchie se sice nesetkaly s úspěchem, ale i tak se stala všeobecným jednacím jazykem.⁴²⁸ Čeština pronikala na přelomu osmnáctého a devatenáctého století pouze do triviálních škol, soudů a nižších úřadů, které denně přicházely do kontaktu s lidovými vrstvami. Z praktických důvodů se uplatnila i při vzdělávání důstojníků na Tereziánské vojenské akademii, výuce porodnictví na lékařské fakultě a roku 1816 vstoupila dočasně i na půdu gymnázií.⁴²⁹

Povznesení mateřského jazyka náleželo mezi hlavní požadavky, které prosazovalo revoluční hnutí roku 1848. Kabinetní listy odpovídající na pražské petice připustily rovnoprávnost obou zemských jazyků a čeština se stala vnitřní úřední řečí. Němčina ovšem stále představovala prostředek společenského vzestupu, protože zůstala nezbytnou podmínkou pro kariéru ve státní službě. V souvislosti s obnovou absolutismu docházelo od roku 1851 k odstraňování češtiny z vysokého i středního školství a veřejné správy.⁴³⁰ Problematika se znovu dostala do centra pozornosti až po obnovení konstitučního života, kdy byla přijata prosincová ústava. Čeština začala opět posilovat svoji roli a uplatňovat se v každodenním životě. Úplné spravedlnosti ale nemohlo být dosaženo, protože by způsobila rozpad jednotné státní správy.⁴³¹

Nicméně i tak zůstala otázka nejdůležitějším bodem českého politického programu, jehož výstupem se staly tzv. fundamentální články z roku 1871 a s nimi související návrh jazykového zákona.⁴³² Snahy o zabezpečení menšinových práv obou národů se nakonec nepodařilo prosadit a příznivější podmínky pro alespoň částečné vyřešení sporné záležitosti se naskytly až po upuštění od pasivní rezistence a návratu českých liberálů na půdu říšské rady. Roku 1880 byla vydána tzv. Stremayrova jazyková nařízení uznávající rovnoprávnost češtiny a němčiny ve vnějším úřadování a o dva roky později došlo k rozdělení pražské univerzity.⁴³³

---

⁴²⁸ M. HLAVÁČKA, *Zlatý věk*, s. 132–133.

⁴²⁹ Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence. Touha a skutečnost*, Praha 1999, s. 132–137 a 184–187.

⁴³⁰ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 22–91.

⁴³¹ K. MALÝ, *Dějiny*, s. 312–313.

⁴³² Robert SAK, *Rieger. Konzervativec nebo liberál*, Praha 2003, s. 191–199.

⁴³³ Jan KŘEN, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1870–1918*, Praha 1990, s. 203–218. Rozdělením pražské univerzity se zabývají tyto publikace: J. HAVRÁNEK (red.), *Dějiny*, s. 108–111 a 183–1888; Ferdinand SEIBT (ed.), *Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern*.

Další pokus o řešení vleklého problému proběhl roku 1890, kdy se staročeši dohodli s Němci na národnostně správním rozdělení Čech. Pro odpor široké veřejnosti nebyly tzv. vídeňské punktace provedeny a realizovala se pouze ustanovení týkající se zemské zemědělské rady, zemské školní rady a Vrchního soudu.⁴³⁴ Značný posun přinesla až tzv. Badeniho jazyková nařízení z roku 1897, která zaváděla rovnoprávnost ve vnitřním i vnějším úřadování. Stala se důvodem vážné politické krize a o rok později byla nahrazena tzv. Gautschovými nařízeními prikazujícími povinnost dvojjazyčnosti pouze v potřebných okresech. Úplný návrat k poměrům panujícím před rokem 1897 přivedila tzv. Claryho nařízení z roku 1899.⁴³⁵

7.1 Jazykové návrhy Jindřicha Šolce

Ostré spory se odehrávaly také na českém zemském sněmu, kde Ernst Plener navrhl zrušit platnost Stremayrových nařízení pro obvody krajských soudů v Chebu, Mostě, České Lípě, Litoměřicích a Liberci. Požadoval jazykové rozhraničení okresů a zřízení tří krajských soudů s německou jednací řečí. S tím samozřejmě nesouhlasili čeští poslanci a předložili osnovu na provedení rovnoprávnosti při veřejných úřadech a soudech. Sněm uznal rovnocenné postavení obou jazyků dne 19. ledna 1886 a vyzval vládu k přípravě zákona pro samosprávné úřady. Vídeň na rezoluci nereagovala a záležitosti se musel ujmout sám zemský výbor.⁴³⁶

Na listopadovém zasedání v roce 1889 vystoupil referent sněmovní komise Jindřich Šolc a přednesl osnovu vypracovanou Jakubem Škardou. Návrh ponechával obcím právo rozhodovat o úřední řeči, ale nutil je přijmout i žádosti podané v druhém zemském jazyce. S výjimkou statutárních měst a obcí s alespoň polovinou jinojazyčných obyvatel je samosprávné orgány mohly vyřizovat ve své jednací řeči. Okresní zastupitelstva měla s obcemi komunikovat v jazyce podání a zemský výbor musel úřadovat česky i německy. Sněm sice předlohu přijal, ale nedostalo se jí panovníkova schválení.⁴³⁷

Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 26. bis 28. November 1982, München 1984. Problematice se věnuje také tematické číslo časopisu: AUC – HUCP 22, 1982.

⁴³⁴ T. VOJTĚCH, *Mladočeši*, s. 111–116.

⁴³⁵ J. KOŘALKA, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996, s. 166–168. O problematice Badeniho jazykových nařízení pojednává například tato publikace: Berthold SUTTER, *Die Badenischen Sprachenverordnungen von 1897. Ihre Genesis und ihre Auswirkungen vornehmlich auf die innerösterreichischen Alpenländern*, Graz–Köln 1960.

⁴³⁶ Eduard KOERNER, *Národnostní a jazyková otázka v Předlitavsku*, in: Česká politika I., Z. V. TOBOLKA (ed.), Praha 1906, s. 419–421.

⁴³⁷ Zasedání 21. listopadu 1889, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/1/stenprot/023schuz/s023007.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

Uzákonění se nedočkal ani návrh předložený dne 9. dubna 1890, který vycházel z tzv. punktačních dohod. Zbavoval Liberec povinnosti dvojazyčného úřadování, zastupitelstva neovládající druhý zemský jazyk odkazoval na nadřízené úřady a za smíšené považoval okresy s nejméně pětinou jinojazyčných obcí.⁴³⁸ O dva roky později vystoupil na zemském sněmu Jindřich Šolc a podal osnovu o užívání zemských jazyků při veřejných úřadech v Čechách ze dne 23. září 1892.⁴³⁹ Vlastním autorem textu byl Karel Mattuš, který se kvůli své „punktátorské“ minulosti raději držel stranou. Podepsali ho pouze staročeští poslanci, protože konzervativní velkostatkáři respektovali usnesení o odložení všech jednání týkajících se vyrovnávacích předloh.⁴⁴⁰

První část zákona se zabývala samosprávnými úřady a obsahovala celkem jedenáct paragrafů. Opět přiznávala obecním zastupitelstvům právo zvolit si jednacím jazyk, ale vyřizování podání i v druhém zemském jazyce očekávala až od měst se čtvrtinou jinojazyčných obyvatel. Počítala s obstaráváním překladů u vyšších instancí, hlavnímu městu Království českého uložila dvojazyčné úřadování a naopak Liberci ponechala pouze německý jednacím jazyk. Za smíšená považovala okresní zastupitelstva s alespoň pětinou jinojazyčných obcí a zemskému výboru přisoudila dva jazyky.⁴⁴¹

Druhá část skládající se z dvanácti paragrafů upravovala poměry u státních úřadů, kterým ukládala vyřizovat záležitosti v jazyce podání, všeobecně platné vyhlášky vydávat v obou zemských jazycích a jednojazyčně vyhotovovat pouze předpisy určené pro konkrétní okresy nebo obce. Navrhovala vést trestní řízení jazykem obviněného, zápisy do veřejných knih psát jazykem žádosti a ve vnitřní službě i při kontaktu s nevojenskými státními a samosprávnými úřady používat jazyka obvyklého pro více než čtyři pětiny obcí. Smíšeným státním úřadům přikazovala komunikovat se státními nevojenskými i samosprávnými úřady v jazyce adresáta a zavést dvojazyčné vnitřní úřadování. Navíc doporučovala upravit vládním nařízením styk státních úřadů s úřady vojenskými, vedení pokladničních deníků a komunikaci u státních železnic, pošt, telegrafů a erárních průmyslových podniků.⁴⁴²

Sněm se osnovou nezabýval a pouze ji odkázal zvláštní komisi.⁴⁴³ Jindřich Šolc chtěl proto návrh obnovit dne 2. ledna 1894, ale nejvyšší maršálek musel schůzi předčasně ukončit

---

⁴³⁸ E. KOERNER, *Národnostní a jazyková otázka*, s. 424.

⁴³⁹ Zasedání 27. září 1892, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/4/stenprot/007schuz/s007006.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

⁴⁴⁰ Z. V. TOBOLKA, *Politické dějiny III., II. část (1891–1914)*, Praha 1936, s. 38.

⁴⁴¹ *Národní listy* ze dne 28. září 1892, ranní vydání.

⁴⁴² *Tamtéž*.

⁴⁴³ Zasedání 15. dubna 1893, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/4/stenprot/011schuz/s011030.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

kvůli nedostatečnému počtu poslanců.⁴⁴⁴ Bývalý pražský starosta mohl promluvit až na příštím zasedání, kdy byl již český zemský sněm způsobilý k usnášení. „*Slavný sněme, ráčiz připojené této osnově zákona, jenž se týká užívání obou jazyků zemských při veřejných úřadech v království Českém, uděliti svého schválení.*“⁴⁴⁵

Národní listy označily návrh za „mrtvé děcko“ a kritizovaly jeho neautentičnost. Považovaly ho za slepenec punktačních předloh, Stremayrových a haličských jazykových nařízení.⁴⁴⁶ Odsoudily paragraf číslo tři, který nařizoval pražským obecním orgánům vyřizovat záležitosti v jazyce podání. „*Tomu říkáte rovnoprávnost? Neznamenáte, jak tím ponižujete národ svůj a jazyk jeho staroslavny, když Praze, kde neobnáší německá menšina než pouhou sedminu obyvatel, nakazujete německé úřadování, avšak českým menšinám ve zněmčených městech vlasti nepřiznáte téhož práva, leč až když činí „nejméně – čtvrtinu přítomného obyvatelstva.“ U Němců stačí již sedmina, u Čechů však teprve čtvrtina k nároku na rovné právo! Kde je tu zásada spravedlnosti, reciprocity, rovnosti?*“⁴⁴⁷

Jindřich Šolc obnovil návrh ještě jednou dne 11. ledna 1895, kdy vyličil dlouhodobou, ale neúspěšnou snahu o nastolení jazykové rovnoprávnosti. Upozornil, že dříve byla otázka národnostní spojována s otázkou státoprávní, ale nové poměry přiměly Národní stranu soustředit se pouze na jazykovou rovnoprávnost. Po pádu vlády Eduarda Taaffeho se politici soustředili na volební reformu a opomijeli národnostní, konfesní a jiné problémy. Staročeši ale nebyli svázáni s Vídní a mohli se prý plně věnovat ochraně národních zájmů. „*Otázka národnostní jest nejpálčivější a s touto otázkou nelze čekati, až by provedena byla volební oprava a přivedena byla k místu. Vidíme, s jakými nesnázemi se setkává volební reforma.*“⁴⁴⁸

Řešení ožehavé záležitosti by podle něj přineslo právě přijetí předkládaného návrhu zaručujícího rovnost obou zemských jazyků. S tím nesouhlasil mladočeský poslanec Jan Vašatý a upozornil řečníka na ustanovení týkající se Prahy a Liberce. Jindřich Šolc se nenechal vyvést z míry a pokračoval ve výkladu. Odmítl svěřit jazykovou otázku říšské radě, protože ji považoval za problém spadající do pravomocí jednotlivých zemí. „*Není dobře, zachovávatí tuto otevřenou ránu neustále na těle našeho národa, že není dobře, aby jitřila se*

⁴⁴⁴ Zasedání 2. ledna 1894, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/5/stenprot/003schuz/s003032.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

⁴⁴⁵ Zasedání 4. ledna 1894, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/5/stenprot/004schuz/s004022.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

⁴⁴⁶ Haličská jazyková nařízení z roku 1869 zaváděla polštinu do vnitřního úřadování zeměpanských úřadů. Pro styk s úřady mimo zemi platily ovšem dosavadní předpisy, tedy vnitřní němčina. Stejným způsobem měla být vedena komunikace s vojenskými úřady a poštovními, telegrafními i erární závody. E. KOERNER, *Národnostní a jazyková otázka*, s. 436.

⁴⁴⁷ *Národní listy* ze dne 4. ledna 1894, ranní vydání.

⁴⁴⁸ Zasedání 11. ledna 1895, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/6/stenprot/006schuz/s006025.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

*tato rána, aby myšlenka temná šířila se v nejširších kruzích tohoto lidu, aby neuvažoval lid, že není ještě v zemi svých otců doma, že není spravován jazykem svým i uvnitř administrace.*⁴⁴⁹ Avšak ani tentokrát se staročeské plány nesetkaly s úspěchem a zůstaly pouze jedním z řady neuskutečněných pokusů o provedení jazykové rovnoprávnosti.

7.2 Jazykové spory na staroměstské radnici

Vzhledem k absenci zákona upravujícího poměry u samosprávných úřadů si o vnějším i vnitřním jednacím jazyce rozhodovala sama obec. Na pražské radnici bylo české úřadování zavedeno roku 1861, kdy strana vystupující pod heslem *Pokrok k lepšimu* porazila konzervativní německé měšťanstvo. Nové zastupitelstvo zrovnoprávnilo oba zemské jazyky, zavedlo dvojjazyčné formuláře, nařídilo psát protokoly ze schůzí v jazyce řečníka a prosadilo češtinu jako vyučující jazyk na městských obecných školách i týnské nižší reálce.⁴⁵⁰ Hlavy obce začaly skládat přísahu v mateřštině a slavnostní proslov pronášely dvojjazyčně. Tomáš Černý dokonce nahradil purkmistrovský titul výrazem starosta, Jan Podlipný zavedl jednojazyčné projevy a němčina při instalaci zaznívala pouze z úst místodržitele.⁴⁵¹

Staroměstská radnice se snažila postupně počesťovat i vnější ráz města, ale často narážela na odpor německy mluvících obyvatel a státních úřadů. Nejednou se odvolávala k ministerstvům, Říšskému soudu a Správnímu soudnímu dvoru. Na druhé straně musela poměrně konzervativní staročeská většina čelit tlaku mladočeské opozice, která volala po razantnějším prosazování národních zájmů. Oblíbeným terčem kritiky se stával Jindřich Šolc, jemuž bylo vytýkáno používání německého jazyka během společenských událostí a při vyřizování písemností, upřednostňování německého školství a spolupráce se státními orgány. Mladočeši mu upírali dostatek vlasteneckého citu a považovali ho za „*pouhý výkonný orgán vyšších instancí zeměpanských,*⁴⁵² *od nichž přijímá rozkazy a tyto poslušně provádí i v tom případě, že přičí se zákonům i zájmu obyvatelstva.*“⁴⁵³

Například na podzim roku 1888 se zúčastnil otevření holešovické plynárny, kde ho německy uvítal obecní starší a zemský poslanec Josef Dittrich. Jindřich Šolc mu odpověděl

⁴⁴⁹ Zasedání 11. ledna 1895, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/6/stenprot/006schuz/s006026.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

⁴⁵⁰ P. BĚLINA a kol., *Dějiny*, s. 148.

⁴⁵¹ H. SVATOŠOVÁ, *Slavnostní instalace*, s. 243.

⁴⁵² Jindřich Šolc předsedal magistrátu, který byl první instancí státní správy v Praze. Na rozdíl od okresních hejtmanství rozhodoval kolegiálně a starosta mohl zastavit jeho usnesení pouze v případě, že porušovalo platné zákony. J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny*, s. 304.

⁴⁵³ *Národní listy* ze dne 11. dubna 1891, ranní vydání.

dvojazyčně a projev zakončil slovy „das walte Gott“.⁴⁵⁴ Heslo si oblíbil mladočesky orientovaný satiricko-politický týdeník Šípy a psal ho u většiny karikatur odsuzujících činnost starosty.⁴⁵⁵ O několik měsíců později horlily Národní listy proti čistě německému přípisu, který první muž pražské obecní samosprávy poslal velitelství zeměbrany. Oznamoval v něm rozhodnutí městské rady kontrolovat ubytovávání důstojníků a nařídít hostincům vyplňování zvláštních tiskopisů. „Zavrhuje-li hlava slovanské Prahy českou řeč dobrovolně i v samosprávném úřadování a dává-li přednost němčině, nelze se diviti, když nepřátelé naši při takovéto povolnosti a slabosti prohlašují nyní již němčinu za jazyk státní.“⁴⁵⁶

Značný rozruch vyvolal mladočech Jan Podlipný, který při sestavování rozpočtu na rok 1889 odsoudil zvýhodňování německých učitelů a navrhl přiznat osobní přídavky i českým kantorům bez ohledu na znalost druhého zemského jazyka. „Vy zlepšujete Němcům postavení a Čechy tím trestáte. Jak pravím, velectění pánové, jazyk český, náš jazyk mateřský se tím ponižuje.“⁴⁵⁷ Staročech Václav Nykles označil řečníka za idealistu, protože výuku němčiny vždy vyžadovali sami rodiče. Naopak myšlenku podpořil mladočech Josef Sokol slovy, že je význam německého jazyka přeceňován.⁴⁵⁸ Návrh byl odkázán městské radě, která doporučila postupovat dle dosavadních zvyklostí. Stejný názor zastávala i většina obecních starších a záměr Jana Podlipného byl odsouzen k nezdaru.⁴⁵⁹ Mladočeský tisk k tomu poznamenal, že se to dalo předpokládat, „neboť jest nyní vrcholem moudrosti většiny na radnici pražské i v Českém klubu: zamítati ze zásady šmahem, vše co pochází od neodvislých zástupců nebo klubistů.“⁴⁶⁰

Koncem dubna roku 1890 se v Národních listech objevil článek *Pražský magistrát a němčina*, kde je obci vytýkáno rozesílání výhradně německých dotazníků.⁴⁶¹ Obvinění vyvrátil Jindřich Šolc na schůzi městské rady a celou záležitost uvedl na pravou míru. Magistrát vyzval představenstva nemocničních pokladen prostřednictvím českého a německého přípisu, aby mu odevzdala předepsané formuláře s vyplněnými statistickými údaji. Tiskopis bylo možné obdržet pouze ve dvorní a státní tiskárně ve Vídni, která měla na skladě jen německé, slovinské a italské znění. Městská rada přikročila k poslání zvláštního

⁴⁵⁴ Tamtéž, ze dne 7. listopadu 1888, ranní vydání.

⁴⁵⁵ Viz příloha č. 2: Karikatura slavnostního otevírání holešovické plynárny. *Šípy. Satyricko-politický obrázkový týdeník pro lid* 1, č. 46, 1888.

⁴⁵⁶ *Národní listy* ze dne 8. února 1889, odpolední vydání.

⁴⁵⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1888 (prosinec), zápis ze dne 31. prosince 1888.

⁴⁵⁸ Tamtéž.

⁴⁵⁹ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1889 (červen–říjen), zápis ze dne 19. června 1889.

⁴⁶⁰ *Národní listy* ze dne 22. června 1889, ranní vydání. Klubisté byli členové Staroměstského, Novoměstského, Malostranského a Josefovského občanského klubu, které sloužily k prosazování mladočeských kandidátů při obecních volbách. J. HUSKA, *Pražské obecní volby*, s. 35–39.

⁴⁶¹ *Národní listy* ze dne 29. dubna 1890, odpolední vydání.

promemoria k ministerstvu vnitra, kde žádala o vysvětlení a vydání českých formulářů.⁴⁶² Absence vedla k neúplnému a nesprávnému vyplňování dotazníků a starostové všech čtyřiceti pražských nemocničních pokladen museli být poučeni o zacházení s blankety.⁴⁶³

Vzhledem k opakujícím se sporům se zastupitelé usnesli, aby se jednacím jazykem vnitřní služby magistrátu stala čeština. Vyhlášky, vyřízení a nařízení chtěli vydávat pouze jednojazyčně.⁴⁶⁴ S tím nesouhlasilo místodržitelství, protože sbor obecních starších neměl právo stanovovat jednací jazyk okresního politického úřadu. „*Zrušuje místodržitelství usnesení sboru obecních starších ode dne 30. března 1892 potud, dokud jim učiněna byla ustanovení v úředním jazyku magistrátu ve vlastnosti jeho jako politického úřadu okresního, poněvadž není ustanovení zákonného, které by přikazovalo působnosti sboru obecních starších, aby vydávalo nařízení o úředním jazyku magistrátu ve vlastnosti jeho jako politického úřadu okresního.*“⁴⁶⁵ Městská rada poslala stížnost k ministerstvu vnitra, které ovšem rozsudek potvrdilo. Obec se ale cítila poškozena ve svých autonomních právech a odvolala se k vyšším instancím. Říšský soud o tom odmítl rozhodnout, protože to nespadalo do jeho kompetence⁴⁶⁶ a Správní soudní dvůr žádost zamítl.⁴⁶⁷

7.2.1 Nápis na pohořeleckých kasárnách

Závažná aféra se rozvinula kolem pohořeleckých kasáren, k jejichž přestavbě obec přikročila kvůli přeložení berounského praporu do Prahy. Městský stavební úřad měl v úmyslu umístit na budově český nápis, ale ministerstvo zemské obrany nechtělo povolit jiné než německé označení. Městská rada to vzala na vědomí a upravené plány postoupila sboru obecních starších.⁴⁶⁸ Zastupitelstvo výstavbu schválilo dne 8. října 1890 a uvolnilo na ni dvě stě deset tisíc zlatých.⁴⁶⁹ S pracemi se započalo na jaře roku 1891 a skončeny byly v létě roku 1892.⁴⁷⁰ Navzdory zákazu se na budově objevil nápis „C. k. česká zemská obrana“, proti kterému se postavilo jak velitelství zeměbrany, tak místodržitelství. Městská rada se proto rozhodla ponechat pouze latinské heslo „Viribus Unitis“, znak města Prahy a hodiny.⁴⁷¹

⁴⁶² AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (duben–červen), zápis ze dne 29. dubna 1890, f. 230.

⁴⁶³ *Hlas národa* ze dne 30. dubna 1890.

⁴⁶⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1892 (leden–květen), zápis ze dne 30. března 1892.

⁴⁶⁵ *Národní listy* ze dne 4. května 1892, ranní vydání.

⁴⁶⁶ *Hlas národa* ze dne 3. listopadu 1892.

⁴⁶⁷ *Národní listy* ze dne 14. července 1893, ranní vydání.

⁴⁶⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (červenec–září), zápis ze dne 23. září 1890, f. 687.

⁴⁶⁹ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (červenec–listopad), zápis ze dne 8. října 1890.

⁴⁷⁰ *Administrativní zpráva za rok 1890*, s. 260.

⁴⁷¹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1892 (květen–červen), zápis ze dne 7. června 1892, f. 318.

Odstranění českého nápisu vyvolalo velký odpor veřejnosti a dne 27. června 1892 se dostalo i na program schůze sboru obecních starších. Mladočech Jan Podlipný vytkl městským radním nedostatek duchapřítomnosti, protože tak snadno podlehli tlaku ministerstva. „*Zde myslím, však nikdo právem nemůže vytýkati, že by český nápis byl nějakou překážkou, aby v takovém domě, který všem podmínkám vyhovuje, nemohlo býti usídleno vojsko.*“⁴⁷² Záležitost byla odkázána městské radě, která měla zmapovat poměry v jiných obcích. Na základě získaných informací doporučila dát na levou stranu český název „Kasárna c. k. zemské obrany“, uprostřed ponechat latinské heslo „Viribus Unitis“ a napravo umístit německý nápis „K. k. Landwehrkaserne“.⁴⁷³

Situace se vyhrtila na konci října roku 1892, kdy měly být budovy odevzdány. Vojenský erár vystoupil proti umístění českého nápisu před německým a vyhrožoval nepřevzetím kasáren. Představitelé obce se tentokrát nenechali zastrašit a trvali na svém stanovisku. Jednání skončilo bez výsledku a objekt zůstal i nadále prázdný.⁴⁷⁴ Zastupitelé se odvolali k místodržitelství, které ovšem stížnost zamítlo. Navzdory vleklým dohadům vyslyšela městská rada žádost vojenského eráru a poskytla mu v kasárnách prostory pro dílnu a skladiště.⁴⁷⁵

Mezitím se otázkou zabývala právnická komise městské rady, která nenašla žádný prostředek k prosazení obecního stanoviska. Upozornila na nákladnost stavby a finanční ztráty plynoucí z nevyužití kasáren. Vojenský erár se totiž zavázal odvádět obci roční nájem ve výši třinácti set zlatých po dobu dvaceti pěti let. Staročestí městští radní Karel Tichý a Jan Kühn navrhovali, aby se upustilo od uvedení všech nápisů. „*My chceme nápis český, vojenská správa německý, a když tedy nedá se žádný, nemůže býti řeči o porážce jedné neb druhé strany.*“⁴⁷⁶

Naopak mladočech Karel Černohorský doporučoval setrvat na původním stanovisku dvojazyčnosti a popřípadě využít budovu k jinému účelu. Poplatníci by prý nedávali vinu za plýtvání veřejnými prostředky obci, ale vojenskému eráru. Podobný názor zastával také staročech Ferdinand Víšek a radil předat záležitost českým poslancům na říšské radě. S tím nesouhlasil staročech Jan Vlček a za nejrozmumnější považoval odevzdat objekt bez nápisu a vyhnout se zbytečným třenicím. Staročesi Karel Tichý a Ferdinand Voithl chtěli ponechat konečné rozhodnutí na sboru obecních starších a Václav Starý se zajímal o náhradní využití

⁴⁷² Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1892 (červen–listopad), zápis ze dne 27. června 1892.

⁴⁷³ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1892 (červenec–srpen), zápis ze dne 12. července 1892, f. 126.

⁴⁷⁴ *Národní listy* ze dne 11. listopadu 1892, ranní vydání.

⁴⁷⁵ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1892 (listopad–prosinec), zápis ze dne 18. listopadu 1892, f. 148–149.

⁴⁷⁶ *Hlas národa* ze dne 11. ledna 1893.

budov. Starosta Jindřich Šolc uvedl, že po provedení řady úprav by se mohly upotřebit jako nemocnice.⁴⁷⁷ Městská rada nakonec přijala návrh, aby se kasárny vydaly bez nápisu.⁴⁷⁸

Příští den se záležitost probírala na zasedání sboru obecních starších, kde magistrátní rada Karel Schwab přednesl prezidiální sdělení. Načež Karel Černohorský vytkl staročekům, že nezačali o nápisu jednat ještě před zahájením stavby. Obec by předešla zbytečným dohadům a finančním nesnázím. Za daleko závažnější problém považoval škodu utrpěnou na národní cti a doporučoval raději celý objekt zbourat, než na něm připustit čistě německý nápis. Návrh vydat kasárny pouze s českým označením na prvním místě získal potřebnou podporu a byl znovu odkázán městské radě.⁴⁷⁹ Ta se sešla dne 13. ledna 1893 a opětovně hlasovala pro odevzdání bez nápisu.⁴⁸⁰ O několik dní později se konala kolaudační komise, která neshledala žádné závady a doporučila předání budov.⁴⁸¹

Napětí vyvrcholilo na únorové schůzi sboru obecních starších, kdy Jan Podlipný již po několikáté obvinil jménem mladočeských zastupitelů městskou radu ze zbabělosti a poddajnosti vůči státním úřadům. Protest nechal zapsat do protokolu, aby se stal odstrašujícím příkladem pro příští generace. Václav Březnovský navíc osočil radní z překročení pravomocí, protože záležitost měl rozhodnout sbor. Starosta namítl, že městská rada disponovala plnou mocí k provedení a odevzdání stavby. Navíc si obec vymohla, aby ani v budoucnosti kasárny nenesly německé označení. „*Musím konstatovati, že rada městská učinila, co v daných poměrech se učiniti dalo, více se učiniti nemohlo.*“⁴⁸²

7.2.2 České nárožní tabulky

Spory o nápisy nebyly ostatně v pražské samosprávě nic výjimečného, protože od konce osmdesátých let devatenáctého století se vedly debaty o pojmenování ulic v Holešovicích. V té době se také poprvé objevila myšlenka, aby všechna veřejná prostranství nesla pouze česká jména.⁴⁸³ Návrh se ale ihned neprosadil a teprve rozpočet na rok 1893 počítal se sumou dva tisíce zlatých na zhotovení nových nárožních tabulek.⁴⁸⁴ Přípravy probíhaly velmi pomalu a staly se předmětem mladočeské kritiky. Na červnovém zasedání

---

⁴⁷⁷ Tamtéž.

⁴⁷⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1893 (leden–únor), zápis ze dne 10. ledna 1893, f. 76.

⁴⁷⁹ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (leden–březen), zápis ze dne 11. ledna 1893.

⁴⁸⁰ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1893 (leden–únor), zápis ze dne 13. ledna 1893, f. 82.

⁴⁸¹ *Národní listy* ze dne 24. ledna 1893, ranní vydání.

⁴⁸² AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (leden–březen), zápis ze dne 8. února 1893.

⁴⁸³ M. LAŠTOVKA – V. LEDVINKA a kol., *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství I.*, Praha 1997, s. 16.

⁴⁸⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1892 (prosinec), zápis ze dne 21. prosince 1892.

sboru obecních starších podotkl Antonín Klíma, že se vyčerpalo pouze deset zlatých. Starosta vysvětlil zdržení nedokončenými studiemi, kterými se obec snažila zmapovat situaci v Lublani a Brně. Nakonec zastupitelé odsouhlasili, aby se částka do měsíce upotřebila.⁴⁸⁵

O měsíc později se v mladočeském deníku objevila zpráva, že Jindřich Šolc pozastavil výrobu tabulek.⁴⁸⁶ Ve skutečnosti se jednalo pouze o velké cedule určené na hranice města, jejichž umístování spadalo do pravomocí místodržitelství.⁴⁸⁷ Nicméně za nedlouho zasáhly do dění státní úřady, protože neměly pochopení pro obecní aktivity. Místodržitelství zakázalo odstraňování dvojjazyčných nápisů a nařídilo vrátit již odňaté tabulky. „*Vzhledem k tomu, že město Praha jest zemským hlavním městem země, obývané dvěma kmeny národními a že v městě tom německý kmen národní činí menšinu obyvatelstva nikoli nepatrnou, srovnává se s požadavky života veřejného, aby veřejné označení ulic stalo se v obou jazycích zemských a tedy jak v českém, tak i v německém jazyku.*“⁴⁸⁸

Městská rada vyzvala právnickou komisi, aby vypracovala stížnost k ministerstvu vnitra.⁴⁸⁹ Zároveň přerušila další vyvěšování tabulek, které náměstek Čeněk Gregor nechal uložit do skladu. S tím nesouhlasili mladočeši Eustach Neubert a Karel Černohorský a doporučili nepřestávat se započatou činností. Návrh nezískal dostatečnou podporu a byl zamítnut.⁴⁹⁰ Proti rozhodnutí městské rady vystoupily také Národní listy, protože nevěřily ve spravedlivý ortel státních orgánů. „*Ubohé červenobílé tabulky s modrým okrajem! Měly jste donutiti brutální chasu ve smíšeném kraji ku spravedlnosti naproti českým a zatím staly jste se smutnými svědky národní chabosti a zbabělosti těch, již v první řadě státi by měli na cimbuří tvrze a hájiti národní zájmy naše.*“⁴⁹¹

Rozhodnout o dalším postupu měl sbor obecních starších, na jehož schůzi byl předložen návrh protestu proti místodržitelskému rozhodnutí. Mladočech Antonín Klíma ho sice uvítal, ale doporučoval zformulovat ráznější znění. Radil pokračovat ve výměně tabulek, protože místodržitelův výnos neměl zastavovací účinek. „*Jeho Excellence zná naši povahu, on věděl, že když si zatelefonuje na staroslavnu radnici, kde dosud vládne většina chabá, že překoná všechny překážky a že tabulky se seberou a zavřou.*“⁴⁹² Navrhoval podvolit se pouze

---

⁴⁸⁵ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (duben–červen), zápis ze dne 26. června 1893.

⁴⁸⁶ *Národní listy* ze dne 30. července 1893, ranní vydání.

⁴⁸⁷ *Hlas národa* ze dne 31. července 1893.

⁴⁸⁸ *Tamtéž*, ze dne 9. srpna 1893.

⁴⁸⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1893 (červenec–srpen), zápis ze dne 8. srpna 1893, f. 307–308.

⁴⁹⁰ *Tamtéž*, zápis ze dne 29. srpna 1893, f. 485.

⁴⁹¹ *Národní listy* ze dne 30. srpna 1893, odpolední vydání.

⁴⁹² AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 2. září 1893.

v tom případě, že by František Thun nechal umístit dvojazyčné nápisy i v obcích s českou menšinou. Následovala dlouhá debata, kdy mladočeši podávali důkazy o porušování rovnoprávnosti ze strany státních úřadů. Ukončil ji až starosta Jindřich Šolc a zastupitelé nakonec jednohlasně odsouhlasili vypracování stížnosti.

Jednání radniční většiny hájil Hlas národa a poukazoval na chování samotných mladočeských obecních starších nejvíce zbrojících proti staročeským postojům. Přinesl zprávu o dvojazyčných tabulkách v obchodech knihkupce Alexandra Storcha a rukavičkáře Václava Březnovského, na kterých prý byly zákazníkům vychvalovány německé výrobky na úkor českých. „*A jestli bombastickými frázemi hřímají na radnici a v klubech, skutek u těchto pánů a ve vlastním krámě jejich – utekl! Kdo jiné chce jménem hrdosti národní radikálně komandovati, ten by především sám měl se obrnit tak, aby nemohlo se o něm říci, že národní jeho radikalismus začíná teprve tam, kde kšeft jeho přestává.*“⁴⁹³

Koncem září musel Jindřich Šolc konstatovat, že ministerstvo stížnost zamítlo a přikázalo do čtyř týdnů vyměnit české tabulky za dvojazyčné.⁴⁹⁴ Staroměstská radnice se odvolala k Správnímu soudnímu dvoru a požádala místodržitelství o odklad výkonu jeho rozhodnutí.⁴⁹⁵ Záležitost byla definitivně vyřízena až roku 1898, kdy bylo obci přiznáno právo označovat prostranství jednojazyčnými cedulemi.⁴⁹⁶

7.2.3 Urážka Josefa Heinricha

Navzdory častým sporům se v případě nutnosti dokázaly radniční strany shodnout a společně hájit zájmy města. Jako příklad může posloužit aféra spojená s obecním zástupcem Josefem Heinrichem,⁴⁹⁷ který byl napaden na půdě zemské školní rady. Němci tehdy protestovali proti zrušení dvou tříd na staroměstských měšťanských školách a obvinili městskou radu z nepřátelství vůči jejich školství. Josef Heinrich upozornil na přeplnění zmíněných paralelek českými dětmi a vysvětloval, že městská rada nechtěla vydržovat německé třídy pro české žáky. Opakovaně byl ale přerušován ze strany místopředsedy

⁴⁹³ *Hlas národa* ze dne 5. září 1893.

⁴⁹⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 30. září 1893.

⁴⁹⁵ Tamtéž, zápis ze dne 16. října 1893.

⁴⁹⁶ M. LAŠŤOVKA – V. LEDVINKA a kol., *Pražský uličník*, s. 16.

⁴⁹⁷ Josef Heinrich byl německý pedagog a politik žijící mezi lety 1837 a 1908. Narodil se v severočeském okrese Most, ale po absolvování Ústavu pro vzdělávání učitelů se natrvalo usídlil v Praze. Působil na českém zemském sněmu, kde vystupoval proti nacionálnímu duchu doby. Kritizoval poněmčování národů nacházejících se na území Rakouska a doporučoval nastolení národnostního smíru. Městská rada chtěla využít jeho pročeského smýšlení a roku 1890 ho zvolila za svého německého zástupce v zemské školní radě. Vyvolala vlnu nevole mezi Němci, kteří považovali Josefa Heinricha za zrádce vlastního národa. Hans LEMBERG, *Porozumění. Češi – Němci – východní Evropa*, Praha 1999, s. 188–203.

Zabusche a nemohl plnohodnotně obhajovat stanoviska zastupitelů.⁴⁹⁸ Záležitost se rozebírala na schůzi sboru obecních starších dne 8. února 1893, kdy mladočech Julius Grégr odsoudil chování místopředsedy. Navrhl podat stížnost k místodržitelství a vyšetřit obsazenost německých škol. Oba návrhy byly jednohlasně přijaty a odkázány městské radě.⁴⁹⁹

Mezitím se Jindřich Šolc vydal za předsedou zemské školní rady, aby ho požádal o vysvětlení. František Thun neshledával na chování Zabusche nic nevhodného a nařknul noviny z přehánění. Městská rada se s tím nespokojila a vybídla Josefa Heinricha k podrobnému popisu schůze.⁵⁰⁰ Na základě obdrženého sdělení sestavila prohlášení, které sbor obecních starších opět jednomyslně schválil.⁵⁰¹ Zastupitelstvo odmítlo osočení z nenávisti i urážku obecního představitele a podalo zprávu o německém školství za poslední rok. Konstatovalo, že financovalo o třináct tříd více, než předepisoval zákon. Navíc se na ústavech vzdělávali také žáci, kteří měli navštěvovat české školy. „*S tím ovšem nemůže se zastupitelstvo obce pražské srovnat, aby tam kde tomu naprosto není povinno, udržovalo německé třídy pro české děti a tím samovolně přispívalo k poněmčování dětí českých. Tolik povinno jest své národní cti a hrdosti!*“⁵⁰²

Národní listy považovaly projev za rozhodný, neboť „*konečně také reprezentace hlavního města tohoto království se vzchopila, aby způsobem náležitým obhájila obec a zároveň také ohrožený interes národa.*“⁵⁰³ Stejný názor nezastával František Thun, který spis vrátil a obvinil zastupitele z překročení pravomocí. Neměli prý právo kritizovat zemskou školní radu, protože se jednalo o vyšší úřad. Obec na to reagovala posláním stížnosti k ministerstvu kultu a vyučování.⁵⁰⁴

Záležitost se řešila dne 6. dubna 1893 na schůzi sboru obecních starších, kde byl opět jednohlasně přijat úmysl mladočechů Julia Grégra a Karla Černohorského vydat veřejný protest proti bezohlednému jednání místodržitele vůči Praze. Měl být zveřejněn nejen v novinách, ale také „*vytištěn a přilepen na všech pražských rozích! (Výborně! Výborně! Potlesk!)*“⁵⁰⁵ Druhý den se konalo zasedání městské rady, která se překvapivě postavila proti záměru. Starosta vyjádřil obavu z rozpuštění zastupitelstva, doporučil počkat na výsledky dvou interpelací podaných na zemském sněmu Janem Toužimským a Juliem Grégrem

⁴⁹⁸ *Národní listy* ze dne 8. února 1893, ranní vydání.

⁴⁹⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (leden–březen), zápis ze dne 8. února 1893.

⁵⁰⁰ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1893 (leden–únor), zápis ze dne 17. února 1893, f. 458.

⁵⁰¹ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (leden–březen), zápis ze dne 23. března 1893.

⁵⁰² *Národní politika* ze dne 24. března 1893, ranní vydání.

⁵⁰³ *Národní listy* ze dne 25. března 1893, ranní vydání.

⁵⁰⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1893 (březen–duben), zápis ze dne 28. března 1893, f. 305.

⁵⁰⁵ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (duben–červen), zápis ze dne 6. dubna 1893.

a odmítl podepsat případný manifest.⁵⁰⁶ Ze třinácti přítomných radních hlasovali pro návrh pouze mladočeši Eustach Neubert a Karel Černohorský.⁵⁰⁷

Na zemský sněm se otázka dostala dne 20. dubna 1893, kdy místodržitel trval na původním stanovisku a označil stížnost za neoprávněnou. Během dotyčné schůze zemské školní rady prý nepadlo ani slovo o nepříteli nebo nevraživosti Prahy vůči německému školství. Na druhé straně se obec nemůže divit, že někteří členové posuzovali její zákrok proti paralelkám poněkud ostřejšími slovy. Obě třídy byly uzavřeny přes námitky okresní školní rady uprostřed roku.⁵⁰⁸

Stejného dne se za velké účasti veřejnosti konalo zasedání sboru obecních starších, kde se mělo rozhodnout o charakteru manifestu. Mladočech Julius Grégr zhodnotil místodržitelův výstup na zemském sněmu jako stranický a urážlivý. Navrhl jednání odročit, aby se do spisu mohly zahrnout nové skutečnosti. Jan Podlipný připomenul těžké postavení radniční opozice a odsoudil názorové zvraty staročeských zastupitelů. „*Nemůžeme býti ani minutu na rozpacích, že dnes tím více důvodů je, aby ten projev, ve který doufám, se stal – a přál bych si, abychom si všichni vzali řečená slova místodržitele k srdci, abychom jednomyslným způsobem dali najevo, že je to přesvědčení celého sboru – aby ten projev přišel nejen do novin, nýbrž také na nároží.*“⁵⁰⁹ Pro zveřejnění na ulicích hlasovalo všech dvacet devět přítomných mladočechů a staročesi Vojta Náprstek, Josef Raban a František Šrůma. Ostatních čtyřicet šest obecních starších se vyslovalo pro návrh městské rady otisknout politování nad místodržitelovým činem pouze v novinách.

7.3 Jazykové spisy Jindřicha Šolce

Jindřich Šolc se národnostní otázkou zabýval také na teoretické úrovni a své poznatky shrnul v obsáhlé knize *Národnost a její význam v životě veřejném*. Pracoval na ní od 1. října 1879 do 31. července 1880 a poté ji předal k posouzení Josefu Kalouskovi a Jiřímu Pražákovi. Od obou odborníků obdržel pochvalné hodnocení, na jehož základě se Jan Otto zavázal vydat pojednání na vlastní náklady. Mezi lety 1881 a 1882 tak mohlo vyjít celkem deset sešitů, které ovšem nevzbudily u veřejnosti velký zájem. Autorovi nezbylo nic jiného, než zprostit

⁵⁰⁶ Zasedání 6. dubna 1893, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/4/stenprot/008schuz/s008029.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

⁵⁰⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1893 (březen–duben), zápis ze dne 7. dubna 1893, f. 369.

⁵⁰⁸ Zasedání 20. dubna 1893, zdroj: <http://www.psp.cz/eknih/1889skc/4/stenprot/012schuz/s012009.htm>, [staženo dne 14. listopadu 2014].

⁵⁰⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (duben–červen), zápis ze dne 20. dubna 1893.

nakladatele slibu a zbytek textu ponechat ve formě rukopisu. Neúspěchem se nenechal odradit a i nadále pečlivě shromažďoval podklady pro další studium.

V roce 1914 napsal předmluvu k druhému dílu, kde vysvětlil důvody vedoucí ho k neotištění celé publikace. „*K tomu nemám dle nabytých nutných zkušeností ani času, ani chuti, ani někdejší svěžesti a zdraví. Nikdo nerad píše pro redakční koš, nebo pro truhlík svého psacího stolu.*“⁵¹⁰ Vyslovil politování nad úrovní čtenářské obce, která kupovala pouze denní listy a pro obsáhlejší politické spisy neměla pochopení. Nicméně se nevzdával naděje na lepší budoucnost a věřil v povznesení českého národa. „*Doufejme, že bude lépe, až se domůžeme ještě druhé české univerzity na Moravě. Pokračovatelům v díle o národnosti mnoho zdaru!*“⁵¹¹

První díl uveřejněný v rámci *Politické bibliotéky české* vydávané Českým klubem dokládá prostřednictvím historického vývoje důležitou úlohu národnosti. Téměř pětisetstránkové pojednání se věnuje nejprve obecným dějinám a poté přechází k charakteristice českého prostředí. První část se zabývá utvářením státních zřízení v řecké a římské kulturní oblasti, vlivem křesťanství a papežství, středověkými národy a jejich literaturou, reformací, absolutistickými vládci, francouzskou revolucí a Napoleonem. Druhá část líčí vývoj českého státu od Velkomoravské říše, přes Přemyslovce, Lucemburky, husitství, Habsburky až po současnost. Rozebírá vztah jednotlivých panovníků k českému jazyku a sousedním zemím.

Publikace vychází z myšlenek Františka Palackého o sporu slovanství s němectvím. „*Dějiny české představují nám dlouhý zápas o zachování národnosti české proti dorážející na ni národnosti německé, ve kterém neschází vznešených výjevů zápasu ducha za obecný pokrok člověčenstva. Myšlenka národnosti ovládá tou měrou dějiny naše, že ji lze stopovati v běhu všech věkův a v zjevech nejrozmanitějších: ať ji piší meče české krvavými črtami na lebkách nepřátel ve vřavě bitvy, ať tvůrčí génius spisovatele v tiché komůrce ji lije na papír, ať v hlučené síni sněmovní mocně vzbuzuje shromáždění, neb ať plane v podobě hranic zapalovaných v XV. věku Evropou kletým kacířům českým.*“⁵¹² Nejzajímavější je poslední kapitola nazvaná *Boj o právo*, která rozebírá události vyvolané revolučním rokem 1848. Činnost českých politiků usilujících o splnění národnostních požadavků sleduje do roku 1879, kdy opustili pasivní rezistenci a vrátili se na půdu říšské rady.

⁵¹⁰ LA PNP, fond Jindřich Šolc, rukopis studie *Národnost' a její význam v životě veřejném II.*

⁵¹¹ Tamtéž.

⁵¹² J. ŠOLC, *Národnost'*, s. 63.

Při líčení starších etap českých dějin čerpal Jindřich Šolc z děl tehdejší historiografie a nejčastěji citoval Františka Palackého, Václava Vladivoje Tomka, Josefa Kalouska, Karla Jaromíra Erbena, Konstantina Jirečka, Josefa Jirečka, Václava Hanku a Josefa Emlera. Při studiu nejnovějších dějin vycházel již z vlastních zkušeností, protože v době vzniku knihy byl zběhlým znalcem společenského dění. Měl za sebou úspěšné vysokoškolské studium, bohatou novinářskou praxi v Národním Pokroku, Pokroku a dokonce zkušenost s šéfredaktorstvím v deníku Politik. Navíc zasedal na českém zemském sněmu a chystal se zahájit kariéru v komunální politice. Právníké vzdělání mu pomohlo při důkladném rozboru předpisů, které interpretoval z hlediska vztahu k národu a jazyku.

Spis si kladl za cíl připomenout bohatou minulost českého národa a poukázat na životaschopnost mateřského jazyka. „*Slavná minulost' národa českého není žádný sen, a trudná přítomnost' podněcuje oprávněné naděje do budoucnosti. Velikým utrpením, tuhými boji, věkovitým strádáním dokazuje národ, že jest schopen života; může-li a hoden-li žítí životem úplným a dokonalým: o tom rozhoduje soud světového dějinstva, která nás učí, že národové a národnosti vlastních států pozbývají, ale obrodívše se zkouškami a neštěstími jich opět nabýti mohou. Necht' národ český pozbyl cokoli v bouři věku, jedno zachoval přece – celitost!*“⁵¹³

Jindřich Šolc se snažil podpořit požadavky české politiky, obhájit postup staročeské strany a poukázat na dosažené úspěchy. K jazykové otázce se vrátil ještě jednou v roce 1897, kdy na podnět výkonného výboru důvěrníků Národní strany sestavil pojednání *Zápas o právo jazyka českého v úřadech a soudech*. Poměrně útlý spis vydal na náklady Českého klubu a věnoval ho Františku Ladislavu Riegrovi u příležitosti osmdesátých narozenin. Třicetistránkový elaborát rozdělil do jedenácti kapitol rozebírajících nejvýznamnější pokusy o zrovnoprávnění obou zemských jazyků.

V úvodní pasáži nastínil vývoj českých dějin, které rozdělil na základě národnostních bojů do tří fází. Největšího rozkvětu prožíval mateřský jazyk v době samostatného státu a naopak do nejhlubší krize upadl po bitvě na Bílé hoře. Obrat nastal v polovině devatenáctého století, kdy se zformovala česká politická reprezentace usilující o prosazení národních požadavků. „*Doba od roku 1848 až na naše dny vyznačuje se četnými pokusy tu zákonodárnými, tu soukromými (v podobě rozličných návrhů) zjednati jazyku českému v úřadech vedle jazyka německého místo rovné. Zápas o rovné právo v úřadech jazyka*

---

⁵¹³ *Tamtéž*, s. 485.

českého s německým není podnes ukončen a podati krátký nástin těchto pokusů jich pouhým otištěním, doufáme, že nebude bez užitku.“⁵¹⁴

Jednalo se o přehled nejdůležitějších vládních předpisů a návrhů českých poslanců, které se zabývaly úpravou jazykových poměrů. Jindřich Šolc se tentokrát nepouštěl do žádných úvah, ale pouze seznamoval čtenáře s pokusy o provedení jazykové rovnoprávnosti. Spis obsahuje například vybrané paragrafy z obou pražských petic, Pillersdorfovy ústavy, návrhů Václava Vladivoje Tomka, Václava Seidla i Františka Ladislava Riegra, memoranda klubu poslanců českomoravských, Stremayrových jazykových nařízení, osnovy Jakuba Škardy, předlohy ze dne 9. dubna 1890, návrhů Jindřicha Šolce, Bedřicha Pacáka a Badeniho jazykových nařízení.

---

⁵¹⁴ J. ŠOLC, *Zápas*, s. 6.

8. Boj o moc na staroměstské radnici

Děni na staroměstské radnici čím dál tím zřetelněji ovlivňovaly spory mezi českou politickou reprezentací,⁵¹⁵ z kterých úspěšněji vycházela Národní strana svobodomyslná založená roku 1874. Zpočátku se nedokázala výrazněji prosadit, protože se jí nepodařilo zlomit autoritu Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra. Scházelo jí potřebné zázemí a na druhém sjezdu dokonce zaznamenala pokles členské základny. Nezbyvalo jí nic jiného, než se opětovně sblížit s Národní stranou a spolupracovat s ní jak na zemském sněmu, tak v říšské radě. Společně se staly součástí tzv. kruhu železné pravice, o který se opírala konzervativní vláda Eduarda Taaffeho. Odměnou se jim stalo jmenování Aloise Pražáka ministrem, vydání Stremayrových jazykových nařízení, rozdělení pražské univerzity a dosažení české většiny na zemském sněmu.⁵¹⁶

Navzdory těmto úspěchům se neustále prohlubovala nespokojenost se staročeskou vstřícností vůči vládě. Projevila se především v souvislosti s reformou liberálního školského zákona z roku 1869, která přinesla značné ústupky ve prospěch církve. Čeští poslanci tehdy s výjimkou Františka Tilšera nebrali ohled na veřejné mínění a hlasovali pro přijetí novely.⁵¹⁷ Situaci ještě více vyhrotili čeští Němci, kteří se cítili ohroženi ztrátou pozic na zemském sněmu. Po neúspěšném pokusu o vytvoření uzavřeného německého území se roku 1886 vzdali postů a přispěli k zostření nacionálních půtek.⁵¹⁸ Mladočeši se snažili vycházet vstříc požadavkům společnosti a postupně se dostávali do opozičního postavení vůči Národní straně. Protivládni názory prosazovali v domácím prostředí a na půdě říšské rady se podřizovali

⁵¹⁵ Vznik české politické reprezentace umožnil revoluční rok 1848, kdy byla vyslovena řada národnostních, jazykových, školských, hospodářských, sociálních a státoprávních požadavků. Slibný vývoj brzy přerušil neoabsolutismus, který potlačil všechny projevy nespokojenosti. Příznivější poměry přinesla až šedesátá léta devatenáctého století, kdy došlo k obnovení ústavnosti. Čeští liberálové opětovně rozvinuli svoji činnost a seskupili se kolem Národní strany. Volné sdružení založené na autoritě Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra se snažilo získat povolení na vydávání vlastního politického listu, ale vytouženého cíle se mu podařilo dosáhnout až s pomocí Julia Grégra. Národní listy vycházející od roku 1861 se brzy vymanily z vlivu konzervativně liberálních staročeských vůdců a roku 1863 se staly opozičním orgánem liberálně demokratického směru. Národní strana se rozdělila na dvě křídla, která zastávala odlišné názory. Sporným bodem se stala spolupráce staročechů s konzervativní šlechtou, církví a v lednu roku 1863 k tomu přibýly rozdílné postoje k polskému povstání. Na druhou stranu je spojovala obava z českých Němců, státních reforem, sjednocení Německa a rakousko-uherského vyrovnání. Příčinou k úplnému rozchodu se stal až neúspěch fundamentálních článků z roku 1871, které měly zaručit alespoň částečnou autonomii Čech. Během rozprav o budoucnosti pasivní rezistence mladočeši sice souhlasili s neobesláním říšské rady, ale prosazovali návrat na český zemský sněm. Záměr uskutečnili v září roku 1874 a o dva měsíce později svolali ustavující sjezd Národní strany svobodomyslné. J. MALÍŘ, *Staročesi a mladočeši v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1998, s. 4–10.

⁵¹⁶ T. VOJTĚCH, *Mladočeši*, s. 27–30.

⁵¹⁷ J. MALÍŘ, *Národní strana svobodomyslná v Čechách a Lidová strana (pokroková) na Moravě*, in: Politické strany, J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., s. 165–166. Reformě se věnuje studie: P. URBANITSCH, *Die böhmischen Reichsratsabgeordneten*, s. 32–41.

⁵¹⁸ R. SAK, *Rieger*, s. 231–232; J. KŘEN, *Konfliktní společenství*, s. 212–238.

politice Františka Ladislava Riegra. V rámci poslaneckého Českého klubu měli pouze menšinové zastoupení a navíc je oslabovala vnitřní nejednota.⁵¹⁹

Nicméně si postupně získávali přízeň rolnictva, městského živnostnictva, studentského pokrokového hnutí i realistů. Organizační nedostatky odstraňovali zakládáním spolků a vyplňováním mezer v oblasti stranického tisku.⁵²⁰ Výsledek jejich činnosti se ukázal ve volbách do zemského sněmu konaných v roce 1889, kdy obsadili čtyřikrát více míst, než měli dosud. Zpopularizovali se postojem k mimosněmovním dohodám mezi staročeskou stranou, německými liberály a velkostatkáři, které chtěly prostřednictvím správního rozdělení Čech nastolit národnostní mír v zemi.⁵²¹ Díky protipunktační politice vyhráli v březnu roku 1891 volby do říšské rady, kdy obdrželi třicet pět mandátů oproti dvěma staročeským.⁵²²

Navíc se jim podařilo zúročit zemskou jubilejní výstavu probíhající od 15. května do 18. října 1891. Němci se odmítli podílet na její organizaci, protože se nemohli smířit se ztroskotáním punktačních dohod. Naopak čeští liberálové využili příležitost k propagaci národních cílů a uspořádali okázalou přehlídku českého průmyslu, kultury a vědy. „*Všeobecná zemská výstava se konala především zásluhou staročechů, pro které zároveň představovala nástroj, jímž chtěli upevnit své renomé v české společnosti. Avšak jejich drtivá porážka v březnových parlamentních volbách, či vyhrocené nacionální emoce v průběhu výstavy nahrávaly jejich mladočeským odpůrcům. A ti dokázali popularity jubilejní výstavy beze zbytku využít ve svůj prospěch.*“⁵²³

Část staročechů podlehla mladočeským úspěchům a začala uvažovat o odstoupení Františka Ladislava Riegra, Karla Mattuše a Antonína Otakara Zeithammera, kteří byli nejvíce spjati s punktacemi. Toto stanovisko prosazoval Albín Bráf a za možného vůdce označil Jindřicha Šolce. „*V případě odstoupení Riegrova, Mattušova a Zeithammerova mohl by snad Dr. Šolc aspoň prozatímne postaven býti v čelo staročeského klubu. On asi trvale by sotva mohl v čele státi, neboť je velice neoblíben u šlechty, jež mu jeho liberální směr a jeho konvenci v záležitosti pomníku Husova*⁵²⁴ *neodpustí tak snadno.*“⁵²⁵

⁵¹⁹ T. VOJTĚCH, *Mladočeši*, s. 40–46. Českým klubem se zabývá práce: Pavel CIBULKA, *Český klub na říšské radě (1879–1887)*, ČČH 92, 1994, s. 45–62.

⁵²⁰ Martin KUČERA, *Bratři Grégrové a mladočeši v letech zrodu moderního českého stranictví (1889–1895)*, in: *Bratři Grégrové a česká společnost ve druhé polovině 19. století*, Pavla VOŠAHLÍKOVÁ – Milan ŘEPA (edd.), Praha 1997, s. 94–105.

⁵²¹ O problematice pojednávají například práce: K. KAZBUNDA, *Krize*, ČČH 40, 1934, s. 80–108, 310–346 a 491–528; ČČH 41, 1935, s. 41–82, 294–320 a 514–554; J. KOŘALKA, *Češi*, s. 161–166.

⁵²² Marcela C. EFMERTO VÁ, *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998, s. 87–93.

⁵²³ M. HLAVAČKA – František KOLÁŘ, *Češi, Němci a jubilejní výstava 1891*, ČČH 89, 1991, s. 517–518. Srov. M. HLAVAČKA, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991.

⁵²⁴ Problematiku Husova pomníku projednával sbor obecních starších dne 25. února 1891, kdy mu vyčlenil místo na Staroměstském náměstí. Pobouřený kardinál František Schönborn poslal německý dopis Jindřichu Šolcovi, ve

Na podzim roku 1891 proběhla řada jednání, kdy staročeši zvažovali přenechání českého zemského sněmu mladočechům. Na listopadové schůzi důvěrníků bylo sedmi hlasy proti pěti rozhodnuto, aby se poslancům nedoporučovalo složení mandátů. Jindřich Šolc společně s Karlem Mattušem, Emanuelem Tonnerem, Janem Topinkou a Aloisem Elhenickým hlasoval pro odstoupení,⁵²⁶ protože to považoval za jedinou cestu k uklidnění veřejného mínění.⁵²⁷ „*Purkmistra Šolce znám jen povrchně, on však při poslední mé rozmluvě o té záležitosti uvedl mezi důvody též, že složením mandátů budou prý odstraněny punktace.*“⁵²⁸ Alois Pražák si postoj Jindřicha Šolce vysvětlil příklonem k mladočechům a přestal ho považovat za vhodného nástupce Františka Ladislava Riegra.⁵²⁹

Debaty ovlivnil Eduard Taaffe, který si přál setrvání staročechů na sněmu. Měli mírnit mladočeské útoky a uchovávat naději na provedení punktací. Poslanci nakonec funkce nesložili a ponechali si je až do voleb v roce 1895.⁵³⁰ Navzdory zmíněným neúspěchům staročeská strana nezanikla, ale udržela si nezanedbatelný vliv na komunální politiku, univerzitu, některé hospodářské, finanční a kulturní instituce. Podporovala ji řada osobností z literární, umělecké a vědecké oblasti i několik novin a časopisů. Mezi nejvýznamnější tiskoviny patřily německy psaný deník *Politik*, *Hlas národa*, *Národní politika*, *Osvěta* a *Světobzor*.⁵³¹

8.1 Období od roku 1890 do roku 1892

Nové rozložení sil ve „velké“ politice se muselo nutně dotknout dosud pevných staročeských pozic na staroměstské radnici. Navíc mladočeši dokázali pružněji reagovat na potřeby voličstva, protože od roku 1883 zřizovali občanské kluby v jednotlivých městských

---

kterém ho vyzval k splnění křesťanských povinností a zrušení rozhodnutí. Pražský starosta odpověděl českým psaním, kde vysvětlil obecní stanoviska. Zastupitelé prý necítili nepřítelství k církvi, ale obávali se umístění památníku v některé ze sousedních obcí. Navíc si staročeští obecní starší nemohli dovolit opomenout přání obyvatelstva a ohrozit své dosavadní postavení na staroměstské radnici. Mladočeská opozice by jejich chování využila při předvolební kampani k získání ještě větší podpory voličstva. AMP, MHMP I., Sběrka papírových listin, sign. PPL IV-35125/170, František Schönborn Jindřichu Šolcovi dne 27. února 1891; sign. PPL IV-35125/172, koncept odpovědi Jindřicha Šolce Františku Schönbornovi ze dne 1. března 1891. Srov. Zdeněk HOJDA – Jiří POKORNÝ, *Pomníky a zapomínky*, Praha 1996, s. 79–92.

⁵²⁵ František KAMENÍČEK (ed.), *Paměti a listář D^{RA} Aloise Pražáka II. (listář z let 1849–1901)*, Praha 1927, Albín Bráf Aloisi Pražákovi dne 6. června 1891, s. 372.

⁵²⁶ *Tamtéž*, Albín Bráf Aloisi Pražákovi dne 6. listopadu 1891, s. 382.

⁵²⁷ *Tamtéž*, Alois Pražák Albínu Bráfovi dne 8. listopadu 1891, s. 387.

⁵²⁸ *Tamtéž*, Alois Pražák Karlu Mattušovi dne 7. listopadu 1891, s. 385.

⁵²⁹ „*Dass auch Bürgermeister Šolc für die Niederlegung stimmte, kann ich mir nur durch seine Hinneigung zu den Jungtschechen erklären. Jedenfalls zeigt dies nicht von jener politischen Einsicht, die ihn würdig gemacht hätte, die Stelle Rieger's oder dessen Nachfolge in der Führung der Partei zu übernehmen, wie mir dies Dr Bráf als von der alttschechischen Partei ventilirte Frage mittheilte.*“ TÝŽ, *Paměti I.*, Praha 1926, zápis ze dne 7. listopadu 1891, s. 296.

⁵³⁰ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 414.

⁵³¹ P. CIBULKA, *Národní strana*, in: *Politické strany*, J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., s. 109–134.

částech. Staročeši sice založili obdobnou organizaci, která měla ovšem celopražský charakter a nemohla tak dobře reflektovat lokální problémy. Opozice také využívala přešlapy svých rivalů při realizaci důležitých pražských podniků, jakými byly vodovod, kanalizace, ústřední jatka a plynofikace. Kritizovala vleklost prací, zvyšování rozpočtů a nedostatečnou kvalitu provedení. Získávala sympatie širší veřejnosti, která se o projekty velmi zajímala. Zvyšující se podporu voličstva využívala k nátlaku na radniční většinu a usilovala o výraznější zastoupení v samosprávných orgánech.

Ostré spory se vedly především během voleb, kdy se mladočeši snažili prosadit své kandidáty. Velká aféra se konala roku 1890 u příležitosti znovuoobsazení místa městského radního po zemřelém Janu Veselém. Mezi dvaceti devíti novoměstskými zastupiteli se rozpoutala vášnivá debata, kterou ukončil až předseda Václav Vladivoj Tomek. Josef S. Vilímek ale přeslechl jeho slova a chtěl se k záležitosti nadále vyjadřovat. *„Když toho pan předseda nepřipustil, pan Vilímek zaujáv teatrální pózu ukláněl se demonstrativně, volaje hřmotným svým hlasem: „Poroučím se pánové!“ a isultoval předsedu p. V. V. Tomka poukazováním na jeho stáří a zvoláním, aby i z radnice šel už do pense. Surovost tuto provázel p. Březnovský výkřikem: „Aby Vás pán Bůh při zdravém rozumu zachovati ráčil!“ načež triumvirát gentlemanů pp. Vilímka, Březnovského a (vzorného pedagoga) Sokola odešel hlučně ze síně.“*⁵³² Ostatní mladočeši zůstali, ale zdrželi se hlasování. Zvolen byl nakonec staroček Vladimír Srb, jehož jméno se objevilo na dvaceti lístcích.⁵³³

8.1.1 Znovuzvolení Jindřicha Šolce

Nepříjemnostem se nevyhnul ani starosta Jindřich Šolc, když mu vypršelo první volební období. Dne 14. října 1890 složil úřad na schůzi městské rady a vedení města svěřil náměstkovi Josefu Kandertovi.⁵³⁴ O den později se rozloučil se sborem obecních starších a závěrečný proslov využil k zhodnocení činnosti zastupitelstva a vytknutí nejzávažnějších problémů. Kriticky připustil, že se mu nepodařilo splnit všechny cíle stanovené v instalační řeči. Jako důvod uvedl nedostatek času a vyskytnutí neočekávaných překážek. Za největší úspěchy považoval poskytnutí finančních prostředků k založení české vyšší průmyslové školy, výstavbu budovy pro obecnou a měšťanskou školu ve farním obvodu u sv. Jindřicha, zakoupení pozemků pro školy u sv. Ducha a sv. Haštala, zřízení opatrovny v Holešovicích,

⁵³² *Hlas národa* ze dne 5. července 1890.

⁵³³ *Národní listy* ze dne 5. července 1890, ranní vydání.

⁵³⁴ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1890 (říjen), zápis ze dne 14. října 1890, f. 153–154.

vydláždění ulic, dokončení obecní plynárny a vodojemů na Letné i Nebozízku, získání Svatováclavské trestnice i pozemků u Slepé brány a úpravu obecního řádu.⁵³⁵

Připomenul vypracování plánů na opravu Týnského chrámu, vysvěcení arkýřové kaple na radnici, rozšíření Olšanských hřbitovů, přeložení fary sv. Trojice ke sv. Václavu, vyprojektování stavby pohořeleckých kasáren a uzavření smlouvy s Františkem Křížikem ohledně elektrické stanice. Vyzdvihl dobročinné obecní podniky a upozornil na padesátitisícový dar ve prospěch ústavu manželů Louisy a Aloise Olivových. Zastupitelstvo se zasloužilo také o zabezpečení plánované zemské jubilejní výstavy, protože se zavázalo přispět značnou částkou a postavit dva pavilony. Zlepšilo finanční situaci města vyjednáváním konverze osmimilionové půjčky z úrokové sazby přes pět procent na čtyři celá osm desetin procenta a uzavřením půjčky na rozšíření plynárny. Navíc objednalo kanalizační projekt a otázku ústředních jatek postoupilo zvláštní komisi.⁵³⁶

Mezi nevyřešené záležitosti zařadil splavnění Vltavy, zajištění dostatečného množství pitné vody a připojení předměstských obcí. Za nejnaléhavější problém považoval zřízení prozatímní komunikační cesty mezi Starým Městem a Malou Stranou a opravu Karlova mostu. „*Nikdo nepředvídal toto velké neštěstí, nikdo nepředvídal, že tu slavný sbor a slavná rada městská bude s veškerým úsilím pracovati, aby následky této katastrofy byly odvráceny, a také nechť již na tomto místě bude zasedati kdokoliv, nebude přednější snahy jeho, než ta, aby bylo o zřícený most kamenný co nejdříve postaráno.*“⁵³⁷ Na závěr poděkoval sboru obecních starších za spolupráci, prvnímu náměstkovi Josefu Kandertovi za zastupování při dvouměsíční nemoci a druhému náměstkovi Eugenu Eiseltovi za podporu z postu předsedy okresní školní rady i člena správní rady Pražských obecních plynáren.

Volba nového starosty, která se podle obecního řádu měla konat nejpozději do osmi dnů od uprázdnění úřadu, proběhla dne 20. října 1890 za předsednictví Josefa Kanderta. Obecních starších bylo dohromady osmdesát pět, protože čtyři členové se vzdali funkce a jeden zemřel. Na schůzi se dostavili osmdesát čtyři zastupitelé a jeden se řádně omluvil. Potřebnou nadpoloviční většinu tedy tvořily čtyřicet tři hlasy. Odevzdány byly osmdesát tři lístky, protože předsedající náměstek nehlasoval. Jindřich Šolc obdržel padesát sedm hlasů, dvacet jeden lístek zůstal prázdný a po jednom hlase získali Tomáš Černý, Jan Podlipný, Josef Milde, Antonín Chvojka a Josef Kopecký.⁵³⁸

---

⁵³⁵ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (červenec–listopad), zápis ze dne 15. října 1890.

⁵³⁶ Tamtéž.

⁵³⁷ Tamtéž.

⁵³⁸ Tamtéž, zápis ze dne 20. října 1890.

Následoval proslov staronového starosty, který opět shrnul nejzávažnější obecní problémy, nevyřešené národnostní a politické otázky doléhající na město a dotkl se stranických rozepří ztěžujících správu obecních záležitostí. „*Mohou nás snad, pánové, dělití názory o cestách, jakými spěti k rozřešení těchto otázek, avšak jedna zářící hvězda nás musí provázeti a tj. blaho vlasti, blaho této veleobce. (Výborně!) A jakkoli kolikráte srazí se zde protivy z různosti mínění a názorů, tedy, bude-li nás vésti tato jediná hvězda, pak, pánové, překonáme všechny obtíže a bude tu souhlas v tomto sl. sboru a sice souhlas v cílech, byť i byla různost prostředků.*“⁵³⁹

Mladočeský pohled na vykonaný akt vyjádřily Národní listy a upozornily na nejednoznačnost volby. „*Bylť k úřadu tomu povolán 57 hlasy, kdežto 25 členů obecního zastupitelstva vyslovilo se proti němu, poněvadž naplnění jsou přesvědčením, že pan dr. Šolc nepřičinil se ani v ohledu hospodářském k rozvoji města tou měrou, jak toho nynější doba žádá, že nestaral se dostatečně o prospěch voličstva a občanstva, že nedovedl povznést zájmy občanstva nad zájmy stranické a konečně z toho důvodu, že nedávno při jednání o puntacích vídeňských co jejich obhájce vyslovil se o právech němčiny v Čechách způsobem, jenž každý upřímný Čech odsouditi musí.*“⁵⁴⁰ Volbu prohlásily za neplatnou, protože starostovo funkční období dosud neskončilo. Složit úřad měl až tři roky po uplynutí nejvyššího schválení a vykonání instalace. Za zákonnou lhůtu považovaly až pondělí 24. listopadu 1890 a starostu obvinily z předčasného odchodu. Chtěl se prý nechat zvolit ještě starým sborem a předejít komplikacím v případě mladočeského vítězství v doplňovacích volbách.⁵⁴¹

Obvinění vyvrátil Hlas národa a opravil špatná fakta. Jindřich Šolc byl poprvé zvolen dne 27. září 1887, císařem potvrzen dne 8. října 1887, nejvyšší schválení obdržel dne 15. října 1887 a přísahu nevykonal dne 24. listopadu 1887, ale již dne 24. října 1887. „*Kdyby náhled Národních listů byl správný, byl by dr. Šolc složití musil svůj úřad nejdéle dne 23. října 1890, a ježto dle § 59 obecního řádu města Prahy má se volba předsevzít do osmi dnů, musila by táž do 31. října 1890 provedena býti. Než doplňovací volba do obecního zastupitelstva koná se letos dne 29. října. Dle § 54 pr. obecního řádu možno do osmi dnů podat námitky proti platnosti některé volby, a nemůže tedy sbor obecních starších před 7. listopadem nové volby letošní potvrditi.*“⁵⁴²

Staročeský tisk odmítl údajné krácení hlasovacího práva nových obecních starších a jako další důkaz podal zprávu o volbě právníka Tomáše Černého. Ten byl zvolen starostou

---

⁵³⁹ Tamtéž.

⁵⁴⁰ Národní listy ze dne 21. října 1890, ranní vydání.

⁵⁴¹ Tamtéž, ze dne 24. října 1890, ranní vydání.

⁵⁴² Hlas národa ze dne 24. října 1890.

dne 6. září 1882, potvrzen dne 18. září 1882 a přísahu složil dne 8. října 1882. Úřadu se vzdal dne 5. září 1885, tedy ne tři roky po složení přísahy, ale po volbě.⁵⁴³ Zpochybňování platnosti vykonané volby se společně s odsouzením punktací stalo součástí mladočeské kampaně před doplňovacími volbami.⁵⁴⁴

Po císařově souhlasu s volbou Jindřicha Šolce za pražského starostu se uskutečnila instalace, která byla velice podobná prvnímu uvedení. Pouze církevní obřady se nekonaly v chrámu Panny Marie před Týnem, kde se zrovna odehrávala čtyřicetihodinová pobožnost. Návrh na jednoduchou slavnost se nesetkal s porozuměním a bohoslužby proběhly v opravené kapli na staroměstské radnici.⁵⁴⁵ Funkci místodržitele nezastával již Alfred Kraus, ale František Thun.⁵⁴⁶ U příležitosti nastolení věnoval starosta sto zlatých Ústřední matici školské a stejný obnos daroval pražskému dobrovolnému ochrannému sboru.⁵⁴⁷ Mladočeši se odmítli zúčastnit a veřejně tak demonstrovali nesouhlas s vývojem komunální politiky. Na radnici se krátce objevil pouze Jan Podlipný, který ovšem vystupoval jako předák Sokolstva. Policejní ředitelství dokonce zaznamenalo neúspěšné snahy Václava Březnovského uspořádat starostovi „kočičinu“.⁵⁴⁸

8.1.2 Volby do říšské rady

Velká aféra propukla na počátku roku 1891, kdy vyšel v Národních listech článek *Staročeské volební šmejdy*. Obvinil Jindřicha Šolce z ovlivňování výsledků voleb, protože vyškrtl ze seznamů tzv. třízlatkové voliče. Poplatníci odvádějící přímou daň ve výši tři zlatých a patnácti krejcarů se díky mimořádné válečné přírážce dostali na částku pěti zlatých a třiceti pěti krejcarů, která od roku 1885 opravňovala k volbě do říšské rady. Starosta se po dohodě s Karlem Mattušem rozhodl k odsunutí těchto osob a nezapočítal přírážky do cenzu. „*Nám dávno nebylo tajno, že to muž bez vlastní vůle, jenž nezná jiných direktiv pro své jednání, než pokynů shůry a diktátův strany své, již z jistých důvodů má povinnost být vděčným, avšak že by dal se použití za nástroj dra. Mattuše k jednání, jež neslýchaným úskokem volebním, toho jsme přece neočekávali.*“⁵⁴⁹

---

⁵⁴³ *Tamtéž.*

⁵⁴⁴ *Národní listy* ze dne 24. října 1890, ranní vydání.

⁵⁴⁵ *Hlas národa* ze dne 8. listopadu 1890.

⁵⁴⁶ Činnosti místodržitele Františka Thuna se zabývá publikace: J. GALANDAUER, *František kníže Thun. Místodržící českého království*, Praha 2007.

⁵⁴⁷ *Národní politika* ze dne 16. listopadu 1890, ranní vydání.

⁵⁴⁸ NA, PM (1881–1890), sign. 8/1/17/1, kart. č. 1627, čj. 11865/1890, policejní ředitel Stejskal místodržiteli Františku Thunovi dne 16. listopadu 1890.

⁵⁴⁹ *Národní listy* ze dne 31. ledna 1891, ranní vydání.

Národní listy si položily otázku, zda by reprezentant obce v případě sporného výkladu zákona měl interpretovat právo na úkor občanstva nebo se přiklonit k liberálnějšímu znění. „*Co říci o starostovi, jenž důvěrou spoluobčanů povolán k čestnému úřadu svému, o své vůli zcela samovolně, jen aby prospěl frakci, ku kteréž se hlásí a s jejíž osudem spřežen ovšem též vlastní jeho osud, zbavuje tisíců spoluobčanů svých nejdůležitějšího práva konstitučního?*“⁵⁵⁰ Obvinily ho, že místo prospěchu obyvatel hájil zájmy staročeského klubu, který kvůli zabránění prohry manipuloval kandidátními listinami.

Navíc při volbách do říšské rady v roce 1885 a při doplňovacích volbách v roce 1887 na Starém Městě byli do seznamů právě tito poplatníci zahrnuti. „*Necht' se vysloví o tom pan primátor a necht' nám laskavě sdělí, jak se stalo, že teprve letos, po šesti, resp. po čtyřech letech, pojednou se rozbřesklo? Jak může ospravedlniti nezákonnost, že připustil k volbám dřívějším tisíce lidí, kteří k tomu práva neměli?*“⁵⁵¹ Rozzlobení vyškrtnutí voliči podávali reklamace, ale místodržitelství potvrdilo starostovo rozhodnutí.⁵⁵²

Podle svědectví Národních listů nepodlehli poškození občané nepříznivým okolnostem a alespoň se pokusili najít za sebe náhradu. Přemlouvali k účasti voliče, kteří nechtěli využít hlasovacího práva.⁵⁵³ Bez problému neproběhly ani užší volby, protože mladočeši se postavili proti rozhodnutí starosty, aby si měšťané vyzvedli lístky sami na radnici. Považovali to za zbytečné obtěžování obyvatelstva a další komplikování volebního aktu.⁵⁵⁴ „*Což aby se na radnici ještě vybíralo vstupné od každého, kdo si přijde pro hlasovací lístek?*“⁵⁵⁵

8.1.3 Mladočeské úsilí o výraznější zastoupení v městské radě

V listopadu roku 1891 opozice opětovně naléhala na starostu, aby jí nabídl odpovídající zastoupení v městské radě. Přání nebylo vyslyšeno a zvolení radní František Sokol, Jan Dobr, Jan Podlipný a Josef Wittmann funkci nepřijali.⁵⁵⁶ Navíc Václav Březnovský, Antonín Filip a Jan Podlipný odevzdali prohlášení podepsané dvaceti šesti mladočeskými zastupiteli, kteří nechtěli být voleni do komisí ani do odborů. Ponechali si

⁵⁵⁰ *Tamtéž*, ze dne 1. února 1891, ranní vydání.

⁵⁵¹ *Tamtéž*.

⁵⁵² Zamítlo například reklamaci Tomáše Šimonovského, Antonína Duška a Sebastiana Čackého. „*Reklamování neplatí ročně nejméně pět zlatých na zeměpanských přímých daních bez mimořádné přírážky, a poněvadž tudíž v opatření pana starosty, že reklamované do seznamu nepojal, nezákonnost spatřiti nelze.*“ AMP, fond Prezidium rady a magistrátu (1891–1895), sign. A5/2 (část I.), kart. č. 245, čj. 426/1891, české místodržitelství Jindřichu Šolcovi dne 14. února 1891.

⁵⁵³ *Národní listy*, ze dne 25. února 1891, ranní vydání.

⁵⁵⁴ *Tamtéž*, ze dne 28. února 1891, ranní vydání.

⁵⁵⁵ *Tamtéž*, ze dne 13. března 1891, ranní vydání.

⁵⁵⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1891 (červen–listopad), zápis ze dne 11. listopadu 1891.

pouze posty ve sboru a odmítli se podílet na jiných obecních pracích.⁵⁵⁷ O několik dní později se jich starosta dotázal, zda se budou účastnit alespoň povodňových komisí. Tříčlenná deputace mu odpověděla, že se aktivně zapojí jenom v případě skutečné přírodní pohromy. Starosta nátlaku neustoupil a uvolněná místa doplnil členy z řad radniční většiny.⁵⁵⁸

Situace se opakovala na podzim roku 1892, kdy mu Julius Grégr, František Sokol a Josef Koutecký navrhli, aby se stal prostředníkem mezi staročeskými a mladočeskými obecními staršími. Zároveň přednesli nároky svých politických přátel, kteří požadovali post jednoho náměstka a osm členů městské rady. Jindřich Šolc i tentokrát odmítl přispět k uzavření dohody a deputaci odkázal na Josefa Mildeho. Julius Grégr ho upozornil na závěry konference všech poslanců českých zemí, kde se strany dohodly na vzájemné vstřícnosti.⁵⁵⁹ První muž pražské samosprávy se tím necítil zavázán, protože vůdcem Národní strany byl František Ladislav Rieger. Mladočeši se neobrátili ani na jednoho z doporučených politiků a jednání o smír se přerušilo.⁵⁶⁰

Záležitost se podrobně rozebírala dne 7. listopadu 1892 na zasedání sboru obecních starších, kde mělo dojít k zvolení náměstků a městské rady. Jan Podlipný rozpoutal debatu o již několikrát probíraném vztahu obecních starších k městské radě. Tentokrát se nejednalo o účast na schůzích, ale o možnost nahlédnout do protokolů. Mladočeští zastupitelé se dobrovolně vzdali členství v městské radě a její činnost sledovali pouze prostřednictvím zápisů ze zasedání. Starosta to toleroval pouze do okamžiku, než začal Václav Březnovský vynášet zprávy na veřejnost a napadat staročeské radní. Poté jim přístup odepřel a protokoly prohlásil za neveřejné. Opozice se proti rozhodnutí ohradila a označila je za svévoli. Jindřich Šolc připomenul stanovisko zemského výboru z doby Liechtensteinovy aféry, který nepřiznal obecním starším právo navštěvovat zasedání městské rady.⁵⁶¹ Tím byla věc uzavřena a mohlo se přejít k hlavnímu bodu jednání.⁵⁶²

O slovo se přihlásil Julius Grégr a oznámil úmysl mladočeských zastupitelů nezúčastnit se volebního aktu. Vyzdvihl úspěchy své strany, která již dosáhla třetinového

---

⁵⁵⁷ *Hlas národa* ze dne 15. listopadu 1891.

⁵⁵⁸ *Tamtéž*, ze dne 20. listopadu 1891.

⁵⁵⁹ Zmíněná porada všech českých politických stran se konala dne 1. listopadu 1892 v Měšťanské besedě. Za staročeskou stranu se ji zúčastnili František Ladislav Rieger, Karel Mattuš, Antonín Otakar Zeithammer a pražský starosta Jindřich Šolc. Přítomní poslanci přijali jednomyslně rezoluci, kde se zavázali ke společnému hájení českých zájmů. „*Trvajíce při svých, odedávna hájených zásadách, směřujících k uvedení ve platnost, zabezpečení přiměřeného zastoupení zemí koruny české v radě koruny, ku provedení spravedlivých volebních řádů, jakož i ku provedení rovného práva národnosti ve všech zemích koruny české a rozvoji samosprávy.*“ *Národní listy* ze dne 2. listopadu 1892, ranní vydání.

⁵⁶⁰ *Tamtéž*, ze dne 8. listopadu 1892, ranní vydání.

⁵⁶¹ Viz kapitola č. 4 o Kösslerově aféře.

⁵⁶² AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1892 (červen–listopad), zápis ze dne 7. listopadu 1892.

zastoupení ve sboru obecních starších. Požadoval, aby se změněné poměry projevily také v městské radě. „*Vtom, pánové, nikdo nemůže nacházeti nějaké nepřiměřené, neslušné žádání, naopak já mám za to, že v každé jiné společnosti, a všude tam kde jsou normální poměry mezi stranami, se to samo sebou rozumí, že by nikde proti tomu nebylo závady a že by každá slušná strana k takovému kompromisu přistoupila.*“⁵⁶³

Na pronesená slova odpověděl Jindřich Šolc, který vysvětlil své rozhodnutí nepodpořit snahy o kompromis. Chtěl se stát nadstranickým starostou, ale Národní strana svobodomyslná ho zapletla do předvolebních bojů. Vydala brožury *Pražským voličům* a *Školství pražské*, kde ho obviňovala z přílišné poddajnosti vůči vládě, nedostatečného vlastenectví, poněmčování a klerikalizace školství.⁵⁶⁴ Podotkl, že útoky Národních listů ho pronásledovaly ode dne zvolení a připomenul aféru kolem otevírání holešovické plynárny. „*O tom jsem přesvědčen, že poslední hodina mého působení zde udeří, jakmile budete mít 46 členů tohoto sl. sboru. (Pan Březnovský: To se samo rozumí!) Já tedy, pánové, musím se opírat o jistou stranu a ta strana, o kterou se opírám, je majorita.*“⁵⁶⁵

Navíc nesouhlasil s růstem mladočeské moci na radnici a volbu náměstků nepovažoval za hlavní otázku českého národa. Výraznější mladočeské zastoupení v městské radě nemohlo zabezpečit rovnoprávnost, státní právo ani autonomii. On sám se nezavázal k žádné spolupráci a nechtěl nutit většinu k uzavření kompromisu. Během volby prvního náměstka byl zvolen padesáti jedním hlasem Čeněk Gregor, třicet jeden lístek zůstal prázdný a po jednom hlase obdrželi Karel Vlček a Josef Kandert. Druhým náměstkem se stal Karel Vlček, který získal padesát hlasů oproti třiceti dvěma prázdným lístkům. Po jednom hlase dostali Václav Březnovský a Josef Kandert a jeden byl neplatný. Následovala volba členů městské rady, kdy staročeské straně připadla dvacet dvě místa a mladočeské pouze dvě.⁵⁶⁶

Výstup Jindřicha Šolce ve sboru obecních starších ocenila Jednota pražských občanů, která k němu vyslala děkovnou deputaci. „*Pan starosta dr. Šolc odvětil, že nebyl by se s takovou rozhodností vyslovil, kdyby známými událostmi, jež před tím se staly, nebyl býval do stranického boje vehnán.*“⁵⁶⁷ Pocty se mu dostalo také ze strany radniční většiny, jež mu

---

⁵⁶³ Tamtéž.

⁵⁶⁴ *Pražským voličům jak většina nynějšího obecního zastupitelstva plní povinnosti hospodářské i národní*, Praha 1892; *Školství pražské za vlády nynější staročesko-klerikální většiny v obecním zastupitelstvu*, Praha 1892.

⁵⁶⁵ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1890 (červenec–listopad), zápis ze dne 7. listopadu 1892.

⁵⁶⁶ Tamtéž.

⁵⁶⁷ *Hlas národa* ze dne 11. listopadu 1892.

darovala album s podobiznami staročesky smýšlejících zastupitelů. Vyjádřila mu podporu a odsoudila mladočeské výpady proti jeho osobě.⁵⁶⁸

8.2 Rok 1893

Napětí mezi radničními stranami vyvrcholilo roku 1893 v souvislosti s tehdejšími politickými poměry. Vláda totiž zcela neopustila myšlenku punktací a chtěla je prosadit administrativní cestou. Vytvoření nového soudního okresu v Teplicích nad Metují vyvolalo velkou vlnu odporu ze strany mladočechů. Přimět Vídeň k přehodnocení stanovisek se jim sice nepodařilo, ale dosáhli alespoň dalšího oslabení staročeských soupeřů. Ti se vzdali míst v rozhraničovací komisi připravující podklady k uskutečnění punktací.

Konec vídeňským dohodám přinesl až bouřlivý průběh českého zemského sněmu konaného na jaře roku 1893, kdy mladočeši tvrdě vystoupili proti vládnímu návrhu zřídit krajský soud v Trutnově. Sněm byl přerušen a uzavřen, ale zabránit přenesení nepokojů do ulic se nepodařilo.⁵⁶⁹ Navíc se vystupňovala činnost tzv. pokrokového hnutí, které prosazovalo demokratické reformy. Studenti se pokusili shodit do řeky sochu sv. Jana Nepomuckého, přehodili oprátku soše Františka I. a uspořádali protistátní manifestaci u příležitosti narozenin císaře Františka Josefa I.⁵⁷⁰ Ke zklidnění poměrů nepřispěli ani sociální demokraté usilující o zavedení všeobecného hlasovacího práva.⁵⁷¹ Bouřlivé demonstrace pokračovaly až do dne 13. září 1893, kdy byl nad hlavním městem vyhlášen výjimečný stav.⁵⁷²

Pražskou komunální politiku sužovaly v těchto pohnutých dobách nekonečné slovní rozepře probíhající především na schůzích sboru obecních starších. Městská rada byla totiž stále pod kontrolou staročechů, protože mladočeši získali většinu pouze ve volebních okrscích Vyšehrad a Holešovice-Bubny. Kvůli častým dotazům nezbýval čas na projednávání denního pořádku a zasedání se musela odehrávat v několika pokračováních. O zefektivnění se pokusil Jindřich Šolc a navrhl omezení interpelací. Proti tomu se vyslovil mladočech Václav

---

⁵⁶⁸ *Národní politika* ze dne 13. ledna 1893, ranní vydání.

⁵⁶⁹ O. URBAN, *Česká společnost*, s. 415–417.

⁵⁷⁰ J. PERNES, *Spiklenci*, s. 177–214.

⁵⁷¹ J. HAVRÁNEK, *Boj za všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo roku 1893*, Praha 1964, s. 49–50. Srov. TÝŽ, *Protirakouské hnutí dělnické mládeže a studentů a události roku 1893*, AUC – HUCP 2, č. 2, 1961, s. 21–85.

⁵⁷² P. BĚLINA a kol., *Dějiny*, s. 163.

Březnovský a doporučil zcela jiné řešení. „*Dejte nám zastoupení v radě městské a nebudete mít debaty zde!*“⁵⁷³

8.2.1 Výročí královského reskriptu z roku 1871

Velkou diskuzi vyvolal záměr mladočeských zastupitelů oslavit výročí královského reskriptu ze dne 12. září 1871, kterým císař František Josef I. přislíbil uskutečnění korunovace. Eustach Neubert vyzval městskou radu k uspořádání mimořádného zasedání,⁵⁷⁴ ale zvláštní komise to považovala za provokaci. „*Návrhy tyto mají prý tendenční charakter, jimi prý má býti většina městské rady terorizována, aby mladočeské návrhy přijala a za zodpovědnost převzala.*“⁵⁷⁵ Záporně se vyjádřili také Jindřich Šolc a náměstek Čeněk Gregor, kteří odmítli předsedat případné schůzi.

Mladočech Karel Černohorský popřel agitační podtext myšlenky a pokládal za nutnost, aby se Praha v těchto politických poměrech přihlásila k požadavku českého státního práva. „*Vy byste byli nejraději, kdybyste ke všemu mohli prostě mlčeti! My však příliš vysoko ceníme autonomii obce, příliš vysoko klademe význam reprezentace obce pražské, než abychom svolili k tomu, by této reprezentaci mohly býti osudy národa českého lhostejnými.*“⁵⁷⁶ Starosta ovšem nepovažoval reskript za vhodný ke vzpomínání, protože přinesl pouze zklamání.⁵⁷⁷ Většina členů městské rady s výjimkou mladočechů Eustacha Neuberta a Karla Černohorského nechtěla o návrhu dále jednat, odhlasovala ukončení debaty a přejítí k dennímu pořádku.⁵⁷⁸

Třetina obecních starších v čele s Janem Jechem se nesmířila s neuskutečněním svého úmyslu a vybídla k uspořádání mimořádné schůze sboru. Starosta sice připustil, že v případě žádosti podepsané třiceti zastupiteli je povinen zasedání svolat, ale nejprve musí předložit městské radě předmět jednání. „*Co se má státi při „jednání o reskriptu?“ To jest tak všeobecně řečeno, že se může státi všecko a nemusí se státi nic, že mohou se díti pouhé plané řeči. Já jsem tedy nevěděl, za jakým účelem mám svolati sbor.*“⁵⁷⁹ Navíc to považoval za politickou záležitost nespádající do kompetencí obecních orgánů, ale zákonodárných sborů.

⁵⁷³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (leden–březen), zápis ze dne 23. března 1893.

⁵⁷⁴ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1893 (září–říjen), zápis ze dne 5. září 1893, f. 2.

⁵⁷⁵ *Národní listy* ze dne 8. září 1893, ranní vydání.

⁵⁷⁶ *Tamtéž.*

⁵⁷⁷ *Hlas národa* ze dne 8. září 1893.

⁵⁷⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí rady městské 1893 (září–říjen), zápis ze dne 7. září 1893, f. 61.

⁵⁷⁹ *Tamtéž*, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 27. září 1893.

Situaci v Praze ještě více zkomplikovalo vyhlášení výjimečného stavu, ke kterému se Jindřich Šolc vyjádřil na schůzi sboru obecních starších dne 27. září 1893. Vyslovil lítost nad omezením občanských svobod a nepříznivými důsledky pro obchod a živnosti. Nicméně se zdráhal vyslyšet hlasy vyzývající ho, aby veřejně vyjádřil nelibost nad stávajícími poměry. „*Doba jest pohnuta a jest lépe usmírovati a klidně hledět působiti ve smyslu utěšujícím, než-li podněcovati vášně, které byly v poslední době pobouřeny.*“⁵⁸⁰ Pouze vybídl občanstvo i zastupitele, aby bez ohledu na stranickou příslušnost nezavdávali příčiny k dalším postihům.

Proslov neuspokojil mladočeské zastupitele, kteří očekávali daleko výraznější vystoupení. Alexandr Storch a Jan Podlipný doporučili spojit síly a vydat jednoznačnou petici k říšské radě. Nakonec byla přijata umírněnější a stručnější rezoluce staročecha Josefa Mildeho.⁵⁸¹ Proti tomu se ohradilo třicet mladočechů,⁵⁸² ale městská rada se rozhodla vyčkat na výsledek porad výboru na říšské radě.⁵⁸³ Spor vyvrcholil na zasedání sboru obecních starších dne 30. října 1893, kdy se opozice ostře obořila do odstoupivšího Jindřicha Šolce. Obvinila ho ze svévolného zacházení s obecním řádem a z neúcty k mladočeské části sboru.⁵⁸⁴

8.2.2 Obecní doplňovací volby

Za těchto pohnutých okolností se přiblížily obecní volby, kdy se mladočechům naskytla příležitost k změně dosavadních poměrů. Kromě každoroční obměny třetiny sboru obecních starších, volby dvou náměstků a utvoření dvacetičtyřčlenné městské rady se schylovalo také k hlasování o pražském starostovi. Nejprve proběhly doplňovací volby stanovené na den 25. října 1893, kdy se obsazovala uvolněná místa ve staroměstském (deset), novoměstském (sedmnáct), malostranském (čtyři), hradčanském (jedno) a josefovském (jedno) obvodu. Po sečtení hlasů bylo rozhodnuto o dvaceti devíti mandátech, které připadly šestnácti staročechům a třinácti mladočechům. Stoupenci Národní strany svobodomyslné považovali výsledek za velký úspěch, protože si polepšili o šest křesel. Obsadili třicet šest míst ve sboru a jejich čtyři kandidáti se probojovali do užších voleb. Výrazně přesáhli

---

⁵⁸⁰ Tamtéž.

⁵⁸¹ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1893 (září–říjen), zápis ze dne 13. října 1893, f. 379.

⁵⁸² Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 16. října 1893.

⁵⁸³ Tamtéž, Protokoly schůzí rady městské 1893 (září–říjen), zápis ze dne 27. října 1893, f. 495.

⁵⁸⁴ Tamtéž, Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 30. října 1893.

třetinové zastoupení a získali další podpůrný argument pro zápas o výraznější vliv na obecní dění.⁵⁸⁵

Národní strana si sice i nadále udržela vedoucí postavení ve sboru, ale hrozila jí ztráta pozic v městské radě. Utrpěla porážku v novoměstském okrsku, kde držela pouze dvacet jeden mandát ze čtyřiceti tří. Situace byla opravdu vážná, protože novoměstští obecní starší volili jedenáct členů městské rady a o zbývajících třinácti křeslech rozhodovaly ostatní pražské čtvrti. Mladočechům se podařilo obsadit devatenáct míst a prosadit tři kandidáty do užších voleb. V případě získání nadpoloviční většiny by rozšířením dvou dosavadních mandátů za Vyšehrad a Holešovice-Bubny získali třináct křesel v městské radě.⁵⁸⁶ Užší volby za Nové Město tak mohly zvrátit dlouhotrvající stav a rozhodnout o novém rozložení sil. Důležitost okamžiku si uvědomoval i tehdejší tisk, ve kterém se kromě obvyklých předvolebních výzev objevovala celá řada sporných otázek. Národní listy se zamýšlely nad tím, zda by se volba městské rady měla konat před nebo až po užších volbách. Na rozdíl od Hlasu národa prosazovaly první variantu umožňující mladočechům zaujmout vytouženou většinu v městské radě.⁵⁸⁷

Napětí ještě více přiosťřila verifikační komise přezkoumávající ve dnech 2. a 3. listopadu 1893 výsledky hlasování. Její závěry se odlišovaly od narychlo vykonaného sčítání prováděného samotnými volebními výbory. Problém se objevil v novoměstském okrsku, kde bylo původně mladočeskému kandidátovi Václavu Škardovi přisouzeno pět set devadesát šest hlasů. Podle nových propočtů obdržel pouze pět set devadesát jeden hlas a vítězem se stal staroček Karel Vlček s pět set devadesáti šesti hlasy.⁵⁸⁸ Václav Škarda se musel spokojit pouze s postupem do užších voleb a staročeši si polepšili o jedno křeslo. Místo výše uvedených šestnácti mandátů jich obdrželi sedmnáct a ve sboru obecních starších obsadili padesát jedno místo oproti třiceti pěti mladočeským. Nemuseli se již obávat ztráty pozic v městské radě, protože by si podrželi většinu v novoměstském okrsku i v případě mladočeského vítězství v užších volbách.⁵⁸⁹

Se změnou se ale nechtěly smířit Národní listy a obvinily verifikační komisi z falšování výsledků. „Zvolenému kandidátu mladočeskému pod záminkou nejasnosti, co bylo zapotřebí, několik hlasů „neplatných“ odpočítali a propadlému staročeskému za to je přičetli. Žádné čáry, pouhá šikovnost! (...) Tušili jsme, co se stane. Aby nedovedla strana na radnici

⁵⁸⁵ Národní listy ze dne 26. října 1893, ranní vydání.

⁵⁸⁶ Hlas národa ze dne 26. října 1893.

⁵⁸⁷ Národní listy ze dne 31. října 1893, ranní vydání.

⁵⁸⁸ Administrační zpráva za léta 1893 a 1894, s. 13.

⁵⁸⁹ Viz příloha č. 3: Tabulka výsledku doplňovacích voleb konaných na podzim roku 1893. *Tamtéž*, s. 10–17.

panující zvrátit výpočet volební komise, zejména když šlo pouze o jeden, o dva hlasy. Nebezpečí je odvráceno a páni budou moci opět celý rok dle své vůle a zvůle hospodařit.“⁵⁹⁰

8.2.3 Vypršení funkčního období Jindřicha Šolce

Mezitím uplynulo druhé funkční období Jindřicha Šolce, který složil úřad dne 30. října 1893 na schůzi sboru obecních starších. Předal pravomoci do rukou prvního náměstka Čenka Gregora, opustil předsednické místo a přisedl si mezi ostatní členy. Situaci využil nejstarší zastupitel Václav Vladivoj Tomek k zhodnocení starostovy šestileté činnosti. Vyzdvihl jeho zásluhy na rozvoj města, ale upozornil také na stále rostoucí neshody mezi oběma politickými tábory. *„Za poslednějších let odstupujícího pana starosty rozdíl v mínění byl větší, než-li snad kdy před tím, a není se dokonce čemu diviti, že jsme se jedním slovem na strany rozdělili. Působilo na to však nejen uvažování obecních zájmů, nýbrž přirozeně také politické a obecné poměry v našem království Českém a v našem mocnářství rakouském.*“⁵⁹¹ Navzdory zmíněným nesrovnalostem neviděl žádných překážek k tomu, aby všichni přítomní vzdali odcházejícímu hold a ocenili jeho mnohaletou práci ve prospěch obce.

Staročeši vyslechli proslov s neskryvaným potěšením a povstali ze židlí. Naopak levá strana sálu zůstala sedět, protože nesouhlasila s řečenými slovy. Bývalý starosta se nenechal znepokojit projevem nepřátelství a srdečně poděkoval za vyjádřenou poctu. *„Ona slova budou mě povzbuzením pro veškerou další činnost v mém životě, a raďte býti přesvědčení, že ona léta, která jsem strávil zde, budu nadále ve svém žití počítati za nejkrásnější, která vůbec mne na pouti mého života potkala.*“⁵⁹² Po přechodu k dennímu pořádku se o slovo přihlásil Jan Podlipný, aby vysvětlil nechuť mladočeských zastupitelů zúčastnit se projevů na počest odstupujícího. Jeho chování označil za stranické a jako příklad uvedl nesvolání mimořádné schůze, kde měl být probírán postup vůči výjimečnému stavu nad Prahou.

Rozloučení s odcházejícím starostou proběhlo dne 3. listopadu 1893 v síni staroměstské radnice, kde se shromáždili přednostové magistrátních referátů i úřadů, představení městských ústavů a zástupci spolku magistrátních i obecních úředníků. Nejstarší magistrátní rada mu poděkoval za podporu poskytnutou v souvislosti se zvýšením platů a žádal ho o zachování přízně i v příštích letech. Jindřich Šolc ocenil práci úředníků, které považoval za rovnocenné partnery. Ostatně sám začínal kariéru službou u pražské obce,

⁵⁹⁰ *Národní listy* ze dne 4. listopadu 1893, ranní vydání.

⁵⁹¹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–srpen), zápis ze dne 30. října 1893.

⁵⁹² Tamtéž.

a proto si uvědomoval náročnost a nevděčnost zaměstnání. „*S radostí jsem pozoroval, že jste práce své vždy vykonávali s největší ochotou, vytrvalou pílí a chutí. Na radnici zdejší vždy panoval mezi všemi pány duch přátelský a kolegiality, duch, jenž byl si vždy vědom svých povinností, jež plnili jste s horlivostí. Jen tím bylo mi umožněno, abych dostál svým úkolům.*“⁵⁹³

8.2.4 Neúspěšná jednávání o přerozdělení sil

Po odstoupení Jindřicha Šolce čekal na sbor obecních starších důležitý úkol v podobě volby prvního muže pražské samosprávy. Dosavadní starosta se vzdal další kandidatury, protože nechtěl překážet uzavření případného smíru mezi radničními stranami. Podle dobového zvyku měl usednout do uvolněného křesla první náměstek, ale situaci komplikovalo stále zlepšující se postavení mladočechů.⁵⁹⁴ Do čela obce se provizorně postavil Čeněk Gregor,⁵⁹⁵ který vyzval konkurenční stranu k důvěrným poradám o rozložení sil.

První schůze se konala dne 5. listopadu 1893 a mladočechy reprezentovali Julius Grégr, Jan Podlipný, Jan Kaftan, Alexandr Storch a Karel Černohorský. Staročeské zájmy hájili Čeněk Gregor, Josef Milde, Eugen Eiselt, Ferdinand Voithl, Josef Kopecký a Gustav Adámek. Na mladočeský požadavek poměrného zastoupení v městské radě reagoval Josef Milde a nabídl přenechání úřadu náměstka a sedm míst v městské radě včetně dosavadních zástupců za Vyšehrad a Holešovice-Bubny. Opozice se s tím nechtěla spokojit, protože to neodpovídalo stavu ve sboru obecních starších, kde zasedalo třicet pět mladočechů a padesát jeden staročech.

S ohledem na tuto skutečnost usilovali o devět míst včetně funkce náměstka. „*Proti tomu dávali staročeští delegáti na uvážanou, jak obtížné bude jich straně přiměti tolik svých členů v městské radě, aby se zřekli titulu městského rady, na který tak si již uvykli, a proto měla by se strana svobodomyslná spokojiti s 8 členy městské rady inklusive náměstka. Tento důvod ovšem zástupci naší strany neuznali, poněvadž, kde jedná se o věc, musí ustoupiti ješitnost té nebo oné osoby.*“⁵⁹⁶ Dalším sporným bodem se stal staročeský požadavek předběžného projednávání návrhů týkajících se politických a národních otázek, kterým se

⁵⁹³ *Národní politika* ze dne 3. listopadu 1893, ranní vydání.

⁵⁹⁴ *Administrativní zpráva za léta 1893 a 1894*, s. 16.

⁵⁹⁵ NA, PM (1891–1900), sign. 3/16/18, kart. č. 2214, čj. 11444/1893, Čeněk Gregor českému místodržitelství dne 31. října 1893.

⁵⁹⁶ *Národní listy* ze dne 13. listopadu 1893, ranní vydání.

mělo předejít aférám a třenicím. Vybízeli k společnému hledání přijatelných východisek a upuštění od osobních útoků.

Mladočeští vyslanci sdělili průběh rokování svým druhům a hromadně stanovili čtyři podmínky nutné k přijetí kompromisu. Domáhali se postu prvního náměstka, zastoupení v městské radě odpovídající výsledkům blížících se užších voleb, svobodného obsazování získaných úřadů a volnosti jednání.⁵⁹⁷ Požadavky předložili dne 10. listopadu 1893 druhé straně, která jim na oplátku oznámila své postoje. Prosazovala čtyřicetiosmihodinovou lhůtu pro předkládání politických návrhů, odmítla postoupit post prvního náměstka a novou městskou radu chtěla ustanovit ještě před užšími volbami. Trvala na původní nabídce osmi mandátů a pouze v případě mladočeského souhlasu se všemi podmínkami a vítězství v užších volbách byla ochotna uprázdnit ještě jedno místo navíc.⁵⁹⁸

Příštího dne se konalo plenární zasedání, kde se měly projednat řečené požadavky. Staročeši trvali na ponechání úřadu prvního náměstka a opět nabízeli pouze osm míst v městské radě.⁵⁹⁹ Mladočeši kompromis nepřijali, protože se nechtěli vzdát náležitého zastoupení. „*Takovéto spravedlivé dohodnutí může býti docíleno tím, když: 1. strana staročeská přizná straně svobodomyslné prvního náměstka; 2. když postoupí straně svobodomyslné takové zastoupení v městské radě, jaké odpovídá jejímu počtu; 3. když obě strany zaváží se nejdůležitější návrhy politické sděliti za včas a za 4. když obě strany při veškerém svém jednání pouze blaho obce na zřeteli míti budou, čímž stanoven modus vivendi.*“⁶⁰⁰

Radniční většina se sešla dne 12. listopadu 1893, přistoupila na nahrazení čtyřicetiosmihodinové lhůty slovem včas a jako nejkrajnější ústupek nabídla osm míst v městské radě a k tomu post druhého náměstka. Zároveň poslala delegaci k Jindřichu Šolcovi, aby mu navrhla opětovnou kandidaturu.⁶⁰¹ Oslovený poděkoval za uznání, ale s vyhověním žádosti váhal. Poukázal na nepříznivé okolnosti způsobené pádem vlády Eduarda Taaffeho a nejistotu vyplývající z nastolení Alfréda Windischgrätze. „*Vstoupením dra Plenera do kabinetu ministerského získali Němci v Praze velkou podporu, z čehož předvídati lze již nyní celou řadu sporů mezi obcí pražskou a vládou. Mladočeská strana nutká stále ku předu, aby národní práva naše byla rozšířena, kdežto vláda podporuje a hájí*

---

⁵⁹⁷ *Tamtéž.*

⁵⁹⁸ *Hlas národa* ze dne 11. listopadu 1893.

⁵⁹⁹ *Tamtéž*, ze dne 12. listopadu 1893.

⁶⁰⁰ *Národní listy* ze dne 13. listopadu 1893, ranní vydání.

⁶⁰¹ *Hlas národa* ze dne 13. listopadu 1893.

dosud národní državu německou. Za těchto odporujících si snah jest zajisté postavení pražského starosty velmi nesnadné, neboť na jeho osobě oba směry ty se setkávají.“⁶⁰²

Vyslanci mu odvětili, že právě v této nejisté době poznamenané výjimečným stavem a změnou vlády ho považují za nejvhodnějšího kandidáta. Označili ho nejen za znalce obecních záležitostí, ale také za spravedlivého politika schopného čelit radikalismu. Jindřich Šolc nakonec vyslyšel přání svých straníků a funkci přijal.⁶⁰³ Zpráva popudila mladočeské kruhy, protože bývalý starosta pro ně byl naprosto nepřijatelný. *„Když vyjednávalo se o kompromisu na radnici pražské, bylo řečeno ze strany staročeské, že starostou stane se muž úplně nestranný a za nestranného nemohou přece ani páni staročeši považovati dr. Šolce, který se výslovně za straníka přihlásil a také vždy v úřadě tak si počínal. Jest přirozeno, že zpráva, dle které Šolc opětně zvolen býti má starostou, nebyla způsobitou přiměti stranu svobodomyslnou ještě k větším ústupkům, než jakých dosud činila.*“⁶⁰⁴

Mladočeští obecní starší odmítli přijmout poslední staročeskou nabídku ze dne 12. listopadu 1893 a v zastoupení Alexandra Storchy, Jana Podlipného a Vojtěcha Friče přerušili kompromisní vyjednávání. *„Členové sboru obecních starších patřící k národní straně svobodomyslné prohlašují, že byli ochotni přijati ze strany druhé kompromis spravedlivý, že byli také ochotni přijati návrhy 3. a 4. (návrhy ty byly od majority), že však přes to upouští od dalšího vyjednávání, poněvadž druhá strana nechtěla přijati jejich spravedlivý návrh koncedování místa prvního náměstka a poměrného zastoupení v městské radě se týkající.*“⁶⁰⁵

8.2.5 Volba náměstků a nezdar kandidatury Jindřicha Šolce

Za těchto nepřátelských podmínek proběhlo hlasování o dvou náměstcích a starostovi. Prostor před radnicí hlídali policejní strážníci, protože se očekával velký zájem veřejnosti. Galerie se rychle zaplnily a opozdilci se museli spokojit s pozicí na Staroměstském náměstí.⁶⁰⁶ Zasedání zahájil Čeněk Gregor odpovědí na interpelaci Jana Kaftana ohledně úpravy Václavského náměstí a poté se již mohla rozproudit debata o doplňovacích volbách. Mladočeši obvinili verifikační komisi z podvodu a protestovali proti odebrání hlasů Václavu

---

⁶⁰² *Národní politika* ze dne 14. listopadu 1893, ranní vydání.

⁶⁰³ *Tamtéž.*

⁶⁰⁴ *Národní listy* ze dne 14. listopadu 1893, ranní vydání.

⁶⁰⁵ *Hlas národa* ze dne 15. listopadu 1893.

⁶⁰⁶ *Národní listy* ze dne 17. listopadu 1893, ranní vydání.

Škardovi, které vedlo k vítězství staročecha Karla Vlčka. Navzdory mohutné vlně odporu prosadila staročeská většina schválení výsledků a přikročení k volbě dvou náměstků.⁶⁰⁷

Nově ustanovený sbor obecních starších se skládal z osmdesáti pěti členů, protože jeden staročeský zastupitel odstoupil a čtyři místa čekala na užší volbu. Dle prezenční listiny se schůze zúčastnilo osmdesát šest zastupitelů, ale mladočech Jan Řezáč a staročeši Benjamin Čumpelík a Alfred Hrdlička byli členy minulého sboru a po schválení závěrů verifikační komise místnost opustili. Aktu se zúčastnily celkem osmdesát tři osoby, protože staročeši Jindřich Eckert a Josef Inwald se omluvili.⁶⁰⁸ Podle obecního řádu musel úspěšný kandidát získat podporu nadpoloviční většiny tehdejších zastupitelů, tedy čtyřicet tři hlasů.

Na začátku volby prvního náměstka se slova ujal mladočeský mluvčí Jan Podlipný, který sice odmítl kandidaturu Čeňka Gregora, ale ocenil jeho snahy o uzavření kompromisu. „*Shoda mezi stranami by byla možnou a trvalou jen tehda, když by na stolec primátora dosedl muž prostý vášně nestranické, muž mající na zřeteli nikoli zájmy stranické, nýbrž jediné blaho a zájmy obce. (Výborně!) Toho bychom se od vás, pane náměstků Gregore, byli nadáli, a proto žádáme, abyste, jestliže při této volbě odevzdáváme jen bílé lístky, nebral to za nedůvěru ke své osobě.*“⁶⁰⁹ Navzdory mladočeskému nesouhlasu byl dotýčný zvolen, protože získal čtyřicet pět z osmdesáti dvou odevzdaných lístků. Stejný počet hlasů dostal i uchazeč o místo druhého náměstka Jan Kühn, který podotkl, že v případě uzavření kompromisu své místo rád přenechá některému mladočechovi.

Následující volba starosty již nepřinesla žádný výsledek, protože z osmdesáti dvou odevzdaných lístků obdržel čtyřicet jeden Jindřich Šolc a stejný počet zůstal prázdný. Mladočeští zastupitelé dávali otevřeně najevo radost nad neúspěchem staročeského kandidáta. „*Obrátil se zejména pan Storch do zasedací síně a zvolal: „Pad“! Po něm ještě hlučněji opakoval to dr. Černohorský a celá galerie jala se působit pekelný rámus a lomoz. Mladočeští členové zuřivě tleskali a smáli se, mnozí z nich stavěli se před bývalého starostu, a posměšně naň ukazovali prstem a pokřikovali.*“⁶¹⁰

Po uklidnění situace a vyklizení galerií došlo k druhému pokusu, kdy byly odevzdány osmdesát tři lístky. Čtyřicet jeden hlas obdržel Jindřich Šolc, čtyřicet jeden lístek byl prázdný

---

⁶⁰⁷ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 16. listopadu 1893.

⁶⁰⁸ Viz příloha č. 5: Tabulka skladby sboru obecních starších ke dni 16. listopadu 1893. *Administrační zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 10–22; *Administrační zpráva za léta 1893 a 1894*, s. 10–13; AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 16. listopadu 1893; *Zastupitelstvo a úřednictvo... ze dne 7. prosince 1892*, Praha 1892, s. 13–18.

⁶⁰⁹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 16. listopadu 1893.

⁶¹⁰ *Hlas národa* ze dne 17. listopadu 1893.

a jeden připadl Čěňku Gregorovi. Užší volba mezi Jindřichem Šolcem a Čěňkem Gregorem musela být kvůli hluku o pět minut odložena. Z osmdesáti odevzdaných lístků obdržel bývalý starosta čtyřicet jeden a jeho soupeř třicet devět. Požadavek obecního řádu o nadpoloviční většině nebyl splněn a ve volbě se muselo pokračovat.⁶¹¹

První volební den přinesl překvapivé výsledky a naznačil proměnu poměrů na staroměstské radnici. Na první pohled se zdálo vítězství staročeských uchazečů samozřejmé, protože mladočeši zůstávali i přes nepopiratelné úspěchy v menšinovém postavení. Po posledních doplňovacích volbách obsadili ve sboru třicet pět míst z celkového počtu osmdesáti pěti a mohli tak výrazněji promlouvat do obecních záležitostí. K prosazení kandidátů do čela pražské obecní samosprávy to ještě nestačilo a nejvýznamnější pozice měli zaujmout staročeši. Z osmdesáti tří přítomných obecních starších se jich totiž čtyřicet osm hlásilo k staročeské a třicet pět k mladočeské straně. Volby ovšem ukázaly, že někteří staročeští zastupitelé zanevřeli na své straníky. Odevzdali prázdné lístky, anebo podpořili Čěňka Gregora.

Zajímavý průběh měla již volba dvou náměstků, kdy bylo pokaždé odevzdáno třicet sedm prázdných lístků. Předpokládáme-li, že všech třicet pět mladočechů naplnilo výše řečená slova Jana Podlipného, museli vystoupit proti svým kandidátům také dva staročeši. Ještě dramatičtější byla volba starosty, která se konala natřikrát. Tentokrát s mladočechy muselo hlasovat ještě více staročeských zastupitelů, protože Jindřich Šolc nezískal ani potřebné čtyřicet tři hlasy.

Vzhledem k složení sboru muselo v prvním kole hlasovat proti bývalému starostovi nejméně šest staročechů a ve druhém dokonce sedm. Zúčastnili se totiž všichni přítomní a jeden z nich volil Čěňka Gregora. Lucie Radová vyjádřila v diplomové práci domněnku, že si první náměstek mohl dát lístek sám sobě.⁶¹² Úvahu nelze potvrdit ani vyvrátit, protože hlasování bylo tajné. Každopádně se kvůli tomuto jedinému lístku musela konat užší volba mezi Jindřichem Šolcem a Čěňkem Gregorem. Tentokrát se proti bývalému starostovi vyslovili nejméně čtyři staročeši.

Otázkou zůstává, kteří zastupitelé se zřekli svého práva. S výjimkou druhého pokusu o zvolení starosty totiž nehlasovali nikdy všichni. Při volbě náměstků byly odevzdány osmdesát dva lístky stejně jako při prvním pokusu o zvolení starosty. Při druhém kole

---

⁶¹¹ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 16. listopadu 1893.

⁶¹² L. RADOVÁ, *Pražský starosta*, s. 27.

hlasovali všichni členové a při třetím pouze osmdesát starších. Můžeme předpokládat, že si mladočeši nenechali ujít příležitost k pokoření soků a zúčastnili se v plném počtu.

Na druhou stranu se lze domnívat, že někteří staročeši nechtěli podpořit Jindřicha Šolce, ale zároveň odmítli hlasovat s mladočechy nebo volit Čenka Gregora. Jedinou možností bylo nepodpořit ani jednu stranu. Pro bývalého starostu se ve všech třech volbách vyslovil vždy čtyřicet jeden staročeský starší. Vzhledem k vývoji vztahů na radnici si lze jen stěží představit, že by pro něj hlasoval někdo z menšiny. Jindřich Šolc se stal nepřijatelným nejen pro třicet pět mladočeských zastupitelů, ale také pro sedm staročeků. Navíc neznáme postoje dvou staročeských členů sboru, kteří se údajně ze zdravotních důvodů nedostavili.

Po třech neúspěšných pokusech o zvolení se Jindřich Šolc ocitl ve velice nepříjemné situaci, protože ztratil podporu hned několika straníků. Ukázalo se, že zástupci radniční většiny přecenili síly, když mu vyjádřili důvěru jménem všech svých zastupitelů a vyzvali ho k opětovné kandidatuře. Mnozí staročeši nesouhlasili s dosavadním vývojem a přikláněli se k uzavření dohody s opozicí. Navíc musel bývalý starosta čelit stále se zvyšujícímu tlaku odpůrců, kteří ho nevybíravě napadali nejen na půdě radnice, ale také na stránkách Národních listů a satirického časopisu Šípy. Nakonec nepříznivým okolnostem podlehl a rozhodl se opustit pole komunální politiky. Rezignaci sdělil Čenku Gregorovi prostřednictvím dopisu, který byl přečten dne 17. listopadu 1893 na schůzi sboru obecních starších.⁶¹³

8.2.6 Uzavření kompromisu a volba nového starosty

Za těchto změněných podmínek přistoupily radniční strany k dalšímu vyjednávání, jehož výsledkem se stalo uzavření dlouho očekávaného kompromisu. Opozice získala devět míst v městské radě včetně prvního náměstka a v případě vítězství v užších volbách ji měl připadnout ještě jeden mandát za Nové Město.⁶¹⁴ Po odstranění neshod mohlo dojít k poměrně jednoznačné volbě starosty, kterým se stal dosavadní první náměstek Čeněk Gregor. Z osmdesáti dvou přítomných pro něj hlasovalo sedmdesát devět zastupitelů a zbývající tři odevzdali prázdné lístky.⁶¹⁵ Staroček poděkoval za svěřenou funkci a dosažení smíru. „*Velmi jsem tomu povděčen, že přišlo k smíru mezi stranami a bude mou povinností, aby*

⁶¹³ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 17. listopadu 1893.

⁶¹⁴ *Administrativní zpráva za léta 1893 a 1894*, s. 16.

⁶¹⁵ NA, PM (1891–1900), sign. 3/16/18/, kart. č. 2214, čj. 12017/1893, druhý náměstek Jan Kühn místodržiteli Františku Thunovi dne 19. listopadu 1893.

tento mír, kterému já z tohoto místa žehnám, byl skutečně udržován. (Výborně!) Budu vždy čeliti proti všem nájezdům a úkladům, které by měly se činiti proti tomuto míru!"⁶¹⁶

Nová městská rada se ustanovila dne 18. listopadu 1893, kdy byli zvoleni staročeši Josef Kopecký, Jan Kühn, Vladimír Per, Ferdinand Voithl, Čeněk Gregor, Josef Milde, Antonín Stárka, Václav Starý, Karel Tichý, Rudolf Tereba, Eugen Eiselt, František Russ, Aurel Lábler, Václav Sedlák, Šalamoun Freund a mladočeši Josef Koutecký, Jan Podlipný, Vojtěch Frič, Filip Havlík, Jiří Kressl, Hynek Mejsnar, František Sokol, Karel Černohorský, Antonín Filip.⁶¹⁷ Dne 29. listopadu 1893 se konaly užší volby, ve kterých zvítězili mladočeští kandidáti. Řady sboru obecních starších rozšířili Karel Vendulák, František Tichna, Václav Škarda a Josef Šulc. Navíc se zvolením Čenka Gregora za starostu uprázdnilo místo novoměstského radního, které obsadil František Tichna a funkci prvního náměstka převzal Jan Podlipný.⁶¹⁸

Mladočeši získali deset míst v městské radě včetně prvního náměstka a třicet devět míst ve sboru obecních starších. Staročeši si uzavřeným kompromisem zachovali vedoucí postavení, protože udrželi nadpoloviční většinu v městské radě (čtrnáct míst z celkového počtu dvaceti čtyř) i ve sboru obecních starších (čtyřicet osm míst z celkového počtu osmdesáti sedmi). Kromě Jindřicha Šolce se svého křesla ve sboru vzdal také staroček Antonín Kubr.

---

⁶¹⁶ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 17. listopadu 1893.

⁶¹⁷ *Administrativní zpráva za léta 1893 a 1894*, s. 17.

⁶¹⁸ AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 11. prosince 1893.

9. Závěr

Jindřich Šolc patřil do okruhu nejvýznamnějších osobností druhé poloviny devatenáctého století, které se aktivně zapojovaly do veřejného života a usilovaly o povznesení české společnosti. Píle, pracovitost a příslušnost ke staročeské straně ho vynesly do nejvyšších pater obecní a zemské samosprávy. Své osudy pevně spojil s Prahou a přispěl k její proměně v moderní velkoměsto.

Kariéru v komunální politice zahájil roku 1880, kdy vstoupil na půdu sboru obecních starších. Od roku 1883 zasedal v městské radě a o dva roky později dosáhl na hodnost náměstka. V čele obce stanul po nečekané smrti Ferdinanda Vališe v roce 1887 a funkci vykonával až do roku 1893. Jeho úřadování nelze považovat za poklidné, protože ho provázelo množství sporů. Vedení staroměstské radnice se totiž ujal v době, kdy Národní strana ztrácela své výsadní postavení.

Změny ve „velké“ politice dopadaly také na pražskou obecní samosprávu, kde mladočeši získávali čím dál tím větší podporu voličstva. Na rozdíl od staročechů měli propracovaný systém občanských klubů a mohli pružněji reagovat na lokální problémy. Navíc dokázali využít přešlapů vládnoucí většiny, o kterých podrobně referovaly tehdy nejčtenější Národní listy. Starosta se ocitl mezi dvěma „mlýnskými kameny“, protože chtěl na jedné straně hájit zájmy svých politických přátel, ale na druhé straně ho svazovalo veřejné mínění.

Již jaro roku 1888 je spojováno s tzv. Kösslerovou aférou související se školskou novelou knížete Aloise Liechtensteina, která vyvolala u české společnosti značné pozdvižení. Bez rozruchu neproběhlo ani jednání o postoji hlavního města a Jindřich Šolc byl vystaven bouřlivým projevům nevole ze strany přítomného občanstva a navíc musel čelit obvinění z urážky na cti a zneužití pravomocí ve prospěch soukromých záměrů.

Navzdory častým konfliktům došlo za jeho úřadování k zahájení, dokončení nebo alespoň posunutí řady obecních podniků. Dostavbou plynárny v Holešovicích uspokojil zvyšující se poptávku po energetických zdrojích, otevřením knihovny rozpuštěného Akademického čtenářského spolku vrátil posluchačům vysokých škol přístup k potřebným materiálům a založením veřejné čítárny podpořil kulturní rozvoj města. Zorganizoval záchranné práce při povodni roku 1890, zabezpečil provizorní spojení mezi Malou Stranou a Starým Městem a nechal opravit Karlův most. Převzetím Svatováclavské trestnice přispěl k úpravě zanedbaného prostoru a zajistil příhodné pozemky pro vybudování nové čtvrti.

Jindřich Šolc neúspěšně usiloval o rozřešení ožehavé jazykové otázky a několikrát vystoupil na českém zemském sněmu. Roku 1889 přednesl předlohu vypracovanou Jakubem Škardou a o tři roky později podal osnovu o užívání zemských jazyků při veřejných úřadech v Čechách. S problematikou se setkával také během vykonávání starostenského postu, protože se snažil pokračovat v postupném počesťování vnějšího rázu města. Narážel na odpor německy mluvících obyvatel i státních úřadů a zároveň musel čelit mladočechům volajícím po razantnějším prosazování národních zájmů.

Jeho postavení nebylo záviděníhodné, protože se stával častým terčem kritiky. Opozice mu vytýkala upřednostňování německého jazyka, nedostatek vlasteneckého citu a podlézavost státním orgánům. Velké aféry se rozvinuly kolem nápisu na pohořeleckých kasárnách nebo charakteru nárožních tabulek. Navzdory napjatým vztahům se ale rozhárané strany dokázaly v případě nutnosti shodnout a společně hájit zájmy Prahy. Názorným příkladem může být napadení obecního zástupce Josefa Heinricha na zemské školní radě.

Jindřich Šolc se jazykovou problematikou zabýval také na teoretické úrovni a počátkem osmdesátých let devatenáctého století napsal spis *Národnost a její význam v životě veřejném*. Obhajoval politiku staročeské strany a vyzdvihoval dosažené úspěchy. K otázce se vrátil ještě jednou roku 1897, kdy na podnět výkonného výboru důvěrníků Národní strany sestavil brožuru *Zápas o právo jazyka českého v úřadech a soudech*.

Pomyslným pojítkem provázejícím celé jeho starostování byl boj o moc na staroměstské radnici. Příznivci Národní strany svobodomyslné se na něj nejednou obrátili, aby se ujal role prostředníka a dopomohl k uzavření kompromisu. Jindřich Šolc nabízenou úlohu odmítal, protože nechtěl vytvářet nátlak na své kolegy. Navíc nesouhlasil s rostoucím vlivem opozice a zazlíval jí rozpoutávání agitací. Mladočeši mu naopak vytýkali vyškrtnutí tzv. třízlatkových poplatníků z voličských seznamů do říšské rady, nesvolání mimořádného zasedání k oslavě výročí královského reskriptu z roku 1871, zdrženlivé stanovisko k vyhlášení výjimečného stavu a ovlivňování výsledků doplňovacích voleb.

Napětí vyvrcholilo roku 1893, kdy mělo dojít k volbě nového starosty. Jindřich Šolc si zřejmě uvědomoval neudržitelnost svého postavení a dobrovolně ustoupil do pozadí. Vzdal se opětovné kandidatury, protože nechtěl překážet uzavření případného smíru. Iniciativy se ujal první náměstek Čeněk Gregor, který vyzval opozici k jednání o rozdělení funkcí. Sokové se ovšem neshodli na společném stanovisku a staročeši se obrátili na Jindřicha Šolce. Vyjádřili mu důvěru a vybídli ho k opakované kandidatuře. Oslovený zpočátku váhal, ale nakonec nabídku přijal.

Následná volba ukázala, že radniční většina přecenila síly a chybně odhadla smýšlení svých členů. Bývalý starosta totiž nedosáhl na potřebnou hranici čtyřiceti tří hlasů, ačkoliv se schůze zúčastnilo čtyřicet osm zastupitelů hlásících se k Národní straně. Kromě třiceti pěti mladočeských obecních starších se proti němu vyslovalo i několik staročeků, kteří nesouhlasili s jeho neústupným jednáním vůči menšině. Přikláněli se k smírnému řešení konfliktu a docílení dohody.

Jindřich Šolc podlehl nepříznivým okolnostem a vzdal se dalšího působení v pražské komunální politice. Teprve poté mohlo dojít k uzavření kompromisu, který zajistil mladočekům devět míst v městské radě včetně prvního náměstka a v případě vítězství v užších volbách ještě jeden mandát za Nové Město. Staročeši si zachovali vedoucí postavení, protože si udrželi převahu v městské radě i ve sboru obecních starších. Pražským starostou se stal architekt Čeněk Gregor, který zaujal k opozici daleko smířlivější stanovisko.

Po volebním neúspěchu se Jindřich Šolc nestáhl do soukromí, ale nadále působil na půdě českého zemského sněmu. Do uplynutí funkčního období v roce 1895 zůstal náměstkem nejvyššího maršálka, mezi lety 1895 a 1896 byl přisedícím zemského výboru za kurii měst a průmyslových míst. Zastával post komisaře u Zemské banky a intendanta první národní scény. Zastupoval zemský výbor u ředitelství Spolku k povzbuzení hudby v Čechách a zemské divadelní komise.

Po vypršení poslaneckého mandátu přesunul své aktivity na pole pražského Českého klubu a společně s Albínem Bráfem a Karlem Mattušem se podílel na reorganizaci staročeské strany. Navíc byl členem smírčího soudu zemské pojišťovací banky Slavie, vstoupil do Národní rady české a vykonával úřad místopředsedy správního výboru Československé akademie obchodní. K odchodu z veřejného života ho přiměly až zdravotní komplikace, kvůli kterým trávil čím dál tím více času na statku ve Zbuzanech.

Jindřich Šolc zemřel ve věku sedmdesáti pěti let uprostřed pohnutých událostí první světové války. Praha tehdy přišla o jednoho z nejschopnějších komunálních politiků a na obecní náklady mu vystrojila pohřeb, kterého se zúčastnila řada významných osobností i početné občanstvo. Velkolepost smutečních obřadů se stala svědectvím, že navzdory častým aférám a sporům patřil bývalý starosta mezi vážené měšťany a těšil se značné oblibě.

10. Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Archiv hlavního města Prahy

Fond Magistrát hlavního města Prahy I.

Protokoly schůzí sboru obecních starších (1880–1895).

Protokoly schůzí rady městské (1885–1893).

Sbírka papírových listin

sign. PPL IV-35125/1–184.

Fond Hlavní spisovna, oddělení B

manipulační období (1865–1870), sign. B6/23.

manipulační období (1881–1890), sign. B4/1.

Fond Prezídium rady a magistrátu

manipulační období (1891–1895), sign. A5/2, kart. č. 245 a 246.

Sbírka fotografií

sign. I 1761.

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze

Fond Jindřich Šolc

Fond František Věnceslav Jeřábek

Fond Josef Ladislav Turnovský

Fond František Adolf Šubert

Národní archiv

Fond České místodržitelství Praha – všeobecné

manipulační období (1884–1900), sign. 14/4/2 a 14/4/3, kart. č. 2589; sign. 30/29/22, kart. č. 3900.

Fond České místodržitelství Praha – prezídium

manipulační období (1881–1890), sign. 2/4/1, kart. č. 1493; sign. 8/1/17/1, kart. č. 1627; sign. 8/5/15/9, kart. č. 1677; sign. 8/5/15/64, kart. č. 1680.

manipulační období (1891–1900), sign. 3/16/18, kart. č. 2214.

Fond Policejní ředitelství Praha I. – všeobecná registratura

manipulační období (1901–1913), sign. Sch375/4 Jindřich Šolc, kart. č. 6508.

Fond Policejní ředitelství Praha I. – prezídium

manipulační období (1888–1892), sign. V/6/3, kart. č. 1189 a 1190.

manipulační období (1893–1899), sign. V/7/9, kart. č. 1491.

Fond Drobné pozůstalosti – Antonín Otakar Zeithammer

kart. č. 52.

Archiv Národního muzea

Fond František Ladislav Rieger

kart. č. 58.

Archiv univerzity Karlovy

Fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity

Hauptkatalog der immatriculierten Hörer der Rechte (1860–1864).

Vydané prameny:

CIBULKA, Pavel (ed.), *Politické programy českých národních stran 1860–1890*, Praha 2000.

HEIDLER, Jan – ŠUSTA, Josef (edd.), *Příspěvky k listáři dra Frant. Lad. Riegra I.–II. (1836–1903)*, Praha 1924–1926.

KAMENÍČEK, František (ed.), *Paměti a listář D^{RA} Aloise Pražáka I.–II. (1849–1901)*, Praha 1926–1927.

TURNOVSKÝ, Josef Ladislav, *Paměti starého vlastence*, Praha 1901.

TURNOVSKÝ, Josef Ladislav, *Z naší doby*, Praha 1884.

VOJÁČEK, Milan – VELEK, Luboš a kol., *Marie Červinková-Riegrová. Zápisky I.–II.*, Praha 2009–2013.

Tištěné prameny:

BRÁF, Albín – MATTUŠ, Karel – ŠOLC, Jindřich, *Program Strany národní*, Praha 1905.

BRÁF, Albín – ŠOLC, Jindřich, *Samospráva. Řada přednášek pořádaných Českým klubem v Praze*, Praha 1899.

ČERNÝ, Václav Jaromír, *Památník soboteckých a okolních rodákův*, Jičín 1882.

Jednací řád rady městské a sboru obecních starších král. hlavního města Prahy, Praha 1900.

KLIKA, Josef, *Škola obecná v nejdůležitějších zákonech a nařízeních*, Praha 1884.

MAŠTÁLKA, Gustav – NOVÁK, Ladislav, *Na památku účastníkům 3. sjezdu rodáků a přátel města Sobotky a okolí 1906*, Sobotka 1906.

NAVRÁTIL, Michal, *Almanach sněmu království Českého (1895–1901). S životopisy a podobiznami poslanců*, Praha 1896.

Obecní řád města Prahy daný dne 27. dubna 1850, Praha 1885.

Prozatimní zákon obecní od 17. března 1849, Praha 1849.

SKALICKÝ, Václav, *Škola obecná. Sbírká zákonů školních*, Praha 1881.

ŠOLC, Jindřich *Národnost a její význam v životě veřejném*, Praha 1881.

ŠOLC, Jindřich, *Zápas o právo jazyka českého v úřadech a soudech*, Praha 1897.

ŠTĚDRÝ, Bohumil, *Zákony, nařízení a jiné místní předpisy mimo řád stavební platné pro král. hlav. město Prahu jakož i některé předpisy týkající se obcí okolních a různých ústavů pražských*, Praha 1911.

Politické brožury:

Družstvo „Politik“ a Skrejšovský, Praha 1878.

Pravda o Akad. čten. spolku, Praha 1894.

Pražským voličům jak většina nynějšího obecního zastupitelstva plní povinnosti hospodářské i národní, Praha 1892.

SKREJŠOVSKÝ, Jan Stanislav, *Skrejšovský a družstvo „Politik“*, Praha 1878.

Slovanskému studentstvu na vys. školách pražských, Praha 1889.

Školství pražské za vlády nynější staročesko-klerikální většiny v obecním zastupitelstvu, Praha 1892.

Periodika:

Administrativní zpráva obce královského hlavního města Prahy a spojených s městskou statistickou komisí obcí sousedních: Karlína, Smíchova, Král. Vinohradů a Žižkova za léta 1885 až 1898, Praha 1885–1900.

Almanach královského hlavního města Prahy za rok 1898, Praha 1898.

Boleslavan. Časopis naučný a zábavný pro lid Českoslovanský (1861, 1863).

Časopis československých knihovníků (1924).

Národní politika (1890–1893).

Hlas (1863).

Hlas národa (1887–1900).

Národní listy (1870–1916).

Pojizerské listy. Časopis severočeského pohraničí (1941).

Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za léta 1879 až 1898, Praha 1881–1901.

Šípy. Satyricko-politický obrázkový týdeník pro lid (1888–1893).

Věstník obecní královského hlavního města Prahy (1897).

Zastupitelstvo a úřednictvo královského hlavního města Prahy 1882–1894, Praha 1882–1894.

Literatura:

BĚLINA, Pavel a kol., *Dějiny Prahy II. Od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti*, Praha 1998.

BÍLEK, Karol a kol., *Malé dějiny Sobotecka*, Sobotka 2008.

BÍLEK, Karol, *Archivář František Dvorský a Sobotka*, Sobotka 2010.

BÍLEK, Karol, *Kdo je kdo v dějinách Sobotecka*, Sobotka 1995.

CIBULKA, Pavel, *Český klub na říšské radě (1879–1887)*, ČČH 92, 1994, s. 45–62.

COHEN, Garry, *Němci v Praze 1861–1914*, Praha 2000.

DAVID, Josef, *Komunální elity v Pacově v letech 1848–1918*, diplomová práce FF JU, České Budějovice 2012.

EFMERTOVIÁ, Marcela C., *České země v letech 1848–1918*, Praha 1998.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.), *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*, Brno 2006.

FASORA, Lukáš – KLADIWA, Pavel, *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850–1918. Koncept a dílčí výsledky výzkumu*, ČČH 102, 2004, s. 796–826.

FASORA, Lukáš, *Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851–1904*, ČČH 103, 2005, s. 354–381.

FASORA, Lukáš, *Správa města Brna v přechodu mezi „honoračním“ a „výkonovým“ typem v letech 1850–1905*, ČMM 123, č. 1, 2004, s. 77–91.

FASORA, Lukáš, *Svobodný občan ve svobodné obci? Občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851–1914*, Brno 2007.

FASORA, Lukáš, *Vztah komunálních elit k otázce modernizace obecní infrastruktury na příkladu brněnské aglomerace v letech 1880–1914*, in: K novověkým sociálním dějinám českých zemí VI. Sociální dějiny dnes, ČECHUROVÁ, Jana – ŠTAIF, Jiří (edd.), Praha 2004, s. 193–208.

- FROST, Vladimír (red.), *Lexikon české literatury IV., svazek I.*, Praha 2008.
- GALANDAUER, Jan, *František kníže Thun. Místodržící českého království*, Praha 2007.
- GALANDAUER, Jan, *Politické dědictví Omladiny a pokrokové hnutí po roce 1897*, ČsČH 12, 1964, s. 797–818.
- GUISTINO, Cathleen M., *Tearing down Prague's Jewish town. Ghetto Clearance and the Legacy of Middle-Class Ethnic Politics around 1900*, New York 2003.
- HAVRÁNEK, Jan, *Boj za všeobecné, přímé a rovné hlasovací právo roku 1893*, Praha 1964.
- HAVRÁNEK, Jan, *Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802–1918)*, Praha 1997.
- HAVRÁNEK, Jan, *Demografický vývoj Prahy v druhé polovině 19. století*, PSH 5, 1969–1970, s. 70–105;
- HAVRÁNEK, Jan, *Počátky a kořeny pokrokového hnutí studentského na počátku devadesátých let 19. století*, AUC – HUP 2, č. 1, 1860, s. 5–35,
- HAVRÁNEK, Jan, *Protirakouské hnutí dělnické mládeže a studentů a události roku 1893*, AUC – HUCP 2, č. 2, 1861, s. 21–85.
- HAVRÁNEK, Jan, *Sociální struktura pražských Němců a Čechů, křesťanů a Židů z let 1890–1930*, ČČH 93, 1995, s. 470–480.
- HEŘMÁNKOVÁ, Adéla, *Typ veřejně činné pražské měšťanské rodiny na přelomu 19. a 20. století. Příklad Jana a Anny Podlipných*, diplomová práce FF UK, Praha 2011.
- HLAVAČKA, Milan – KOLÁŘ, František, *Češi, Němci a jubilejní výstava 1891*, ČČH 89, 1991, s. 493–518.
- HLAVAČKA, Milan, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991.
- HLAVAČKA, Milan, *Zlatý věk české samosprávy. Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862–1913*, Praha 2006.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátku po současnost*, Praha 2005.
- HOJDA, Zdeněk – POKORNÝ, Jiří, *Pomníky a zapomínky*, Praha 1996.
- HROCH, Miroslav, *Na prahu národní existence. Touha a skutečnost*, Praha 1999.
- HUSKA, Jiří, *Pražské obecní volby v letech 1882–1885*, diplomová práce FF MU, Brno 2007.
- JELÍNKOVÁ, Táňa, *Pražští primátoři (1784–1993)*, PSH 26, 1993, s. 103–137.
- KÁDNER, Otakar, *Školství v republice Československé*, in: *Československá vlastivěda X.*, Praha 1931, s. 7–222.
- KALECKÁ, Karolína, *Reflexe války 1866 v Čechách v městském prostředí na příkladu Prahy*, bakalářská práce FF UK, Praha 2012.

- KAZBUNDA, Karel, *Krise české politiky a vídeňská jednání o tzv. punktace r. 1890*, ČČH 40, 1934, s. 80–108, 310–346 a 491–528; ČČH 41, 1935, s. 41–82, 294–320 a 514–554.
- KLABOUC, Jiří, *Die Gemeindeselbstverwaltung in Österreich 1848–1914*, Vídeň 1968.
- KLADIWA, Pavel, *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850–1914 I.–II.*, Ostrava 2007–2009.
- KLADIWA, Pavel, *Obecní výbor moravské Ostravy 1850–1913. Komunální samospráva průmyslového města a její představitelé*, Ostrava 2004.
- KOŘALKA, Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.
- KOŘALKA, Jiří, *Kulturně aktivní vrstvy české maloměstské společnosti v druhé polovině 19. století na příkladu Tábora*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 337–341.
- KRATOCHÍL, Miloš, *O vývoji městské správy pražské od roku 1848*, Praha 1936.
- KRAUS, Vojtěch, *Dějiny obecní správy král. hlav. města Prahy za léta 1860–1880*, Praha 1903.
- KŘEN, Jan, *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1870–1918*, Praha 1990.
- KUČERA, Martin, *Albín Bráf. Reorganizace staročeské strany 1906 a její zánik*, ČČH 92, 1994, s. 706–731.
- KUČERA, Martin, *Kulturně politická aktivita pokrokařského hnutí*, ČČH 92, 1994, s. 63–76.
- LAŠŤOVKA, Marek – LEDVINKA, Václav a kol., *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství I.*, Praha 1997.
- LAŠŤOVKA, Marek a kol., *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*, Praha 1998.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří – FEJTOVÁ, Olga. (edd.), *Osm století pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 16. a 17. května 2000 u příležitosti výstavy Osm století pražské samosprávy (Clam-Gallasův palác 4. května – 6. července 2000) v rámci akcí Praha – evropské město kultury 2000*, Praha 2002.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří, *Praha*, Praha 2000.
- LEDVINKA, Václav a kol., *Osm století pražské samosprávy. Výstava o vývoji pražské městské správy od 13. století do roku 2000, Clam-Gallasův palác 4. května – 6. července 2000. Průvodce výstavou*, Praha 2000.

- LEDVINKA, Václav, *Purkmistři, starostové a primátoři sjednocené Prahy (od roku 1784 po současnost)*. JUDr. Jindřich Šolc (starosta 1887–1893), Listy hlavního města Prahy 9, č. 7, 2009, s. 7.
- LEMBERG, Hans, *Porozumění. Češi – Němci – východní Evropa*, Praha 1999.
- MALÍŘ, Jiří, *Staročeši a mladočeši v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1998.
- MALÝ, Karel, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003.
- PERNES, Jiří, *Spiklenci proti Jeho Veličenstvu. Historie tzv. spiknutí Omladiny v Čechách*, Praha 1988.
- PEŠEK, Jiří, *Od aglomerace k velkoměstu. Praha a středoevropské metropole 1850–1920*, Praha 1999.
- RADOVÁ, Lucie, *Pražský starosta Čeněk Gregor (1847–1917)*, diplomová práce PF UJEP, Ústí nad Labem 2005.
- REZNIKOW, Stéphane, *Frankofilství a česká identita 1848–1914*, Praha 2008.
- ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*, Praha 2007.
- SAK, Robert, *Rieger. Konzervativec nebo liberál*, Praha 2003.
- SEIBT, Ferdinand (ed.), *Die Teilung der Prager Universität 1882 und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern. Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 26. bis 28. November 1982*, München 1984.
- SENOHRÁDEK, Jiří, *Časopis Boleslavan 1860–1867. Proměna zábavného venkovského listu v politický tiskový orgán radikálně demokratické opozice*, ČČH 100, 2000, s. 293–333.
- SUTTER, Berthold, *Die Badenischen Sprachenverordnungen von 1897. Ihre Genesis und ihre Auswirkungen vornehmlich auf die innerösterreichischen Alpenländern*, Graz–Köln 1960.
- SVATOŠOVÁ, Hana, „Zlatá slovanská Praha“. *Slovanství ve slovech a skutcích pražské obecní samosprávy 1880–1914*, in: „Slavme slavně slávu Slávov slavných“. Slovanství a česká kultura 19. století. HOJDA, Zdeněk – OTTLOVÁ, Marta – PRAHL, Roman (edd.), Praha 2006, s. 160–171.
- SVATOŠOVÁ, Hana, *Podíl zastupitelstva města Prahy na jubilejní výstavě roku 1891*, Documenta pragensia 12, s. 393–405.
- SVATOŠOVÁ, Hana, *Slavnostní instalace pražského starosty v letech 1784–1949*, Documenta pragensia 12, 1995, s. 229–245.

- SVOBODOVÁ-LADOVÁ, Miluše, *JUDR Jindřich Šolc jako primátor hlavního města Prahy*, ZŠS 3, č. 2, 1966, s. 13–14.
- ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české. Obraz jejich vývoje a obrazů II. (1848–1913)*, Praha 1918.
- ŠOUŠA, Jiří, *Obecní majetek v Čechách 1848–1938*, Praha 2009.
- ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *Slovník představitelů státní správy v Čechách v letech 1850–1918*, Praha 1993.
- ŠUBERT, František Adolf, *Dějiny Národního divadla v Praze 1883–1900*, Praha 1908–1910.
- TÁBORSKÝ, Ondřej, *Obecní samospráva v Pardubicích 1880–1914*, diplomová práce FF UK, Praha 2008.
- TOBOLKA, Zdeněk Václav, *Politické dějiny československého národa od roku 1848 až do dnešní doby II.–III. (1860–1914)*, Praha 1933–1936.
- TOBOLKA, Zdeněk, Václav (ed.), *Česká politika I.*, Praha 1906.
- URBAN, Otto, *Česká společnost*, Praha 1982.
- URBAN, Otto, *JUDr. Jindřich Šolc*, ZŠS 28, č. 1, 1991, s. 6.
- URBANITSCH, Peter, *Die böhmischen Reichsratsabgeordneten und die Novelle zum Reichsvolksschulgesetz 1883*, in: Mezinárodní konference všeobecného vzdělání pro všechny, Praha 2004, s. 32–41.
- VELEK, Luboš, *Rozvíjení české samosprávy jako náhrady neexistujícího státu a jako předstupně státní samostatnosti*, in: Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948,
- FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (edd.), Brno 2006, s. 146–151.
- VESELÝ, Antonín Pravoslav, *Omladina a pokrokové hnutí. Trochu historie a trochu vzpomínek*, Praha 1924.
- VOBOŘIL, Jan, *Porovnání pozic karlínské a libeňské komunální elity při jednání o spojení obcí s Prahou*, PSH 37, 2009, s. 255–288.
- VOJTĚCH, Tomáš, *Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách*, Praha 1980.
- VOJTÍŠEK, Václav, *O vývoji samosprávy pražských měst*, Praha 1927.
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla – ŘEPA, Milan (edd.), *Bratři Grégrové a české společnost ve druhé polovině 19. století*, Praha 1997.
- WOLF, Robert, *České studentstvo v době prvního třicetiletí české univerzity (1882–1912)*, Praha 1912.

Elektronické zdroje:

Policejní přihlášky: http://www.nacr.cz/C-fondy/digi_policejni_prihlasky.aspx.

Soupis pražského obyvatelstva: <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=83>.

Stenografické protokoly ze zasedání zemského sněmu: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>.

Ediční plán nakladatelství Lidových novin: <https://www.nln.cz/static/historie.pdf>.

11. Seznam příloh

Příloha č. 1: Portrét Jindřicha Šolce ze souboru pražských starostů a primátorů Galerie hlavního města Prahy. AMP, Sbírká fotografií, sign. I 1761.

Příloha č. 2: Karikatura slavnostního otevírání holešovické plynárny. *Šípy* 1, č. 46, 1888.

Příloha č. 3: Tabulka výsledku doplňovacích voleb konaných na podzim roku 1893. *Administrativní zpráva za léta 1893 a 1894*, s. 10–17.

Příloha č. 4: Tabulka skladby sboru obecních starších ke dni 16. listopadu 1893. *Administrativní zpráva za léta 1891 a 1892*, s. 10–22; *Administrativní zpráva za léta 1893 a 1894*, s. 10–13; AMP, MHMP I., Protokoly schůzí sboru obecních starších 1893 (červenec–prosinec), zápis ze dne 16. listopadu 1893; *Zastupitelstvo a úřednictvo... ze dne 7. prosince 1892*, s. 13–18.

Příloha č. 5: Fotografie portrétního medailonu Jindřicha Šolce umístěného na pomníku soboteckých rodáků pohřbených mimo místní hřbitov. Foto Markéta Bendlová, ze dne 31. května 2014.